

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények ezimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyujt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test és egy lélek vagytok. Eféz. IV. 4.

Tartalom: Élő tőke. Sz. B. — A vallás- és közoktatási miniszternek báró Vay Miklóshoz, mint a ref. országos konvent elnökéhez intézett levele a középiskolai törvény életbeléptetése tárgyában. — A moldva oláhországi missio köréből. Láng Károly. — Mozgalmak a középiskolai oktatás terén külföldön. (Felolvasatott az országos középiskolai tanáregyesület közgyűlésén Kolozsvártt, 1883. jul. 6.) Dr. Alexander Bernát. — Jó b Könyve. Bibliái (tanulmány.) Benkő Károly. — Iskolai értesítők. — Külföld. — Különfélék. — Tárca: Kegyelet a holtak iránt.

É L Ő T Ő K E.

Kolozsvár, aug. 31.

Az utóbbi időben divattá, hogy ne mondjuk: szenvedélylyé vált egyházkerületünkben a kepe-megváltás. Sok helyt hazánk közjogi fejlődése szükségkép hozta magával azt, hogy az egyház és az egyházi hivatalosok föntartására szolgáló költségek nem a hívek évről-évre beszolgáltatót járulékaiból telnek ki, hanem tized-kárpótlási tőkékben őriztetnek, a tőkék évi kamatai fordítottvánja szükségké fedezésére. Ily helyeken az u. n. hívek majd semmi egyházi terhet sem hordoznak, sőt nem egy ily természetű egyházközségünk van, a melyben, mint mondatik, nem is igen volna tanácsos a rendes egyházi adózást még csak meg is pendíteni.

Egyházközségeink nagyobb része a városban nem abban a helyzetben van, hanem a hívek évről-évre megadják, a mennyire megadják tartozásaikat, a miből ismét, jól tudjuk, sok helyt és sokszor surlódások, kellemetlenségek, sőt nyílt viszályok is keletkeznek az egyházi hivatalosok és a kepefizetők között — rég megirván Maróthi uram, hogy a magyarnak természetében van a morosus fizetés.

Épen ez a tény indit papjaink körül mind többet és többet arra, hogy igyekeznek kepe-megváltási

alapot teremtetni egyházközsége által, kétszeres erőfeszítésre is rá tudván hivatni, avval a kecségető reménnyel, hogy majd, legalább a jövő nemzedékek, mentesek lesznek az egyházi adózástól. Sőt ez az igyekezet annyira élénkké vált az utóbbi időben, hogy a folyton szaporodó kérelmek következtében maga egyházkerületi közgyűlésünk is kényszerítve érzi magát korábbi határozatának megváltoztatására, úgy, hogy míg előbb az vala a szabály, hogy a kepe csak egészében s akkor is csak úgy lehet megváltani, ha az egész váltás-tőke a központban helyeztetik el, addig ma, bizonyos formák között, a részleges kepe-megváltást és a tőkék egy részének ott helyt való kezelését is engedélyezheti az áll. ig. tanács.

Teljesen tudjuk méltányolni azokat az okokat, a melyek az illető papokat a kepe-megváltás irányába terelték. Figyelemmel kísérve egyházi életünket évek óta, tudjuk, hogy a pap és hívei közötti viszályok egy részét épen materialis differenciák szítják és mérgezik el. Azt is tudjuk, hogy a takarékos tőke-gyűjtés nemcsak vagyoni, hanem erkölcsi tekintetben is igen nagy hatással lehet az emberre s magok papjaink, ha fizetésökre nézve függetlenekké válnak a részben még fejletlen egyháztagoktól, nem csak sok kellemetlenségtől szabadulnak meg, hanem fontos elhivatásuk teendőit is sokkal önállóbban és így sikeresebben végezhetik.

És mi még is, mindezeket tudva is, nem örömmel látjuk a kepe-megváltás divatát, sőt szenvedélyt emelkedőben. Nem, főképp protestans szempontból, mert az állandó tehertől való menekülés az opus operatum jellegét viseli magán s idővel

szem elszoktathatja hiveinket a személyes érdem és személyes kötelezettség nagy elvétől. Hiszen a protestantismus épen azt tartja egyik legsajátosabb ismertető jegyének, hogy mindenki magáért — sem a megigazolást, sem a megváltást egészen el nem végezhetvén helyettünk senki más, hanem mi magunk levén magunk megigazitói s a nagy példaadó kegyelméből megváltói. Ha már most egy-két nemzedék az egyházi szükségek fedezésére szolgáló tőkét — elismerjük dicsőre méltó igyekezettel — összekapargatja: a később következő öltök minden áldozat nélkül fognak az egyház szolgálataihoz jutni s a mit az ember ingyen kap, nem szokta megbecsülni. Ezért nem adják a bibliaterjesztő társulatok bibliáikat egészen ingyen s ezért az elvi okért nem vagyunk mi a kepe-megváltásoknak barátai, de a mely elvi oknak ugyancsak messzevágó gyakorlati következtetései vannak.

Nem tagadjuk, hogy néha-néha bennünk is fölkel az ördög s látva protestans földhözragadt szegénységünkkel szemben a római egyház dús vagyonságát, olykor irigység támad — nem magunk, hanem egyházunk érdekében — szívünkben. De azért, jobban megnézve a dolgot: még sem cserélünk azokkal a gazdagokkal.

Ha szegények vagyunk is, de a magunk gazdasági vagyunk egészen s mindeneknél drágábbnak ismerjük azt az egyházat, a melyért verejtékeztünk,

T Á R C Z A

KEGYELET A HOLTAK IRÁNT.

Saint-Marc Girardin tanulmánya.

(Vége).

Ne higyük azonban, hogy minden ellenállás nélkül lehetett legyőzni a sirok iránti kegyeletet. E philosophusi érzéketlenséggel erős harcot vívott a családi szeretet; különösen az anyák küzdöttek amaz eszme ellen, hogy ha elvesztik gyermeküket, csak hideg érzéketlen hamú maradjon hátra belőle számukra. Ragaszkodtak a hithez, miszerint éjente haza járnak gyermekeik szellemei, s e szellemek nem voltak komorak, szomorúak. Quintiliannál egy anya beszéli, hogy fia mily szép alakban s mily szeretetteljesen jelent meg neki éjjelenként. A boldog anya közölte férjével a titkot; de ez skeptikus fő volt s azt felelte „A szellem csak üres beszéd; az ember egészen meghal a testtel s a hamvak nem kezhetnek megint élni, érezni. Nem láttad te fiadat, hanem csak gondoltál rája, s a sok rágondolás miatt gondolatod testet öltött, alkápráztatta szemedet.“ Az asszony megmarad állítása mellett: ő látta. — De hát akkor miért nem láttam én is? kérdi a férj. „Azért, mert én jobban szerettem, jobban sajnáltam őt, mint te. Ő jól tudta. A szellemek megérezik, ki szereti őket, s a kiről az

tehetségünk szerint áldozunk s a melyről tudjuk, hogy belőlünk táplálkozik, mint élő tőkéből.

Az ingyen kegynek nem tudunk, nem akarunk emberei lenni, sem a hitben, sem a gyakorlati életben s azért tartjuk a protestantismust oly mindennek fölötti nagyra, mert ezt az öntevékenységet, ezt a magunk emberségéből való megélést szűri bele vérünkbe, lelkünkbe s életét csak a mi élő és munkás hitünkben merítvén: életteljességre sarkal, emberi természetünkben rejlő inertiáak, kényelmeskedésünk leküzdésére szoktat, lelkesít.

A kepe-megváltás elve az életet szívja ki a protestantismus egyetlen tőkéjéből: a hivekből; azt az életet, a mely az alapítók hossza és tiszteletreméltó sorozatát provocalva, egyházunk dicsőségévé tette alkotásait, nevéket, emléköket. Azt az életet, a mely templomokat és iskolákat emelt a semmiből s a mai nap ünnepeltjével: Kún Kocsárdal ajándékozta meg egyházkerületünket.

Nem hiában gondolunk ma, a szászvárosi Kúntanoda ünnepnapján, napjaink kepe-megváltási divatjára, sőt szenvedélyére. A kepejét megváltó nép már haldokló tagjává indul az egyháznak gr. Kún Kocsárd, mikor már rég ott porland ősei sirboltjában, akkor is élui fog auyaszentegyházunkban!

ellenkezőt tudják, ahhoz bizony nem közelitnek.“ Ez az eset érdekesen mutatja, mily ellentétben állt egy-egy család keblében már ekkor a philosophia s a szív szava. Valóban az utóbbi lett idővel győztes; de a holtak kegyelete isteni törvényből szívbeli kötelességgé, vallásosságból rokoni szeretetté változott.

Ez eszmekülönbség leginkább érzik a Stacius Thébaisán, melyben szintén Antigone odaadása a fő tárgy. Stacius a régi hagyományokhoz ragaszkodást affectál, s nemhogy kevésbé vonné, Lucanus módjára, a sirokat s a mythológiát, ellenkezőleg negélyezi tiszteletüket. De azért ő is megmarad kora gyermekévek, philosophusnak. Ő nem hiszi, s tudja kortársairól, hogy ők se hiszik, hogy az eltemetetlenek lelkei a Styx partjain kóborolnak évszámra. Ezért is Staciusnál Antigone nem a sirok iránti vallásos tiszteletből, hanem testvéri kegyeletből áldozza fel magát. Inkább a nővért mintsem a hívőt, inkább a gyöngédséget, mintsem a vallásosságot látjuk benne. S czéljának tisztábban feltüntetése végett, Polynikes nejét, Argiát, állítja Antigone mellé. A két nő nem ismeri egymást s csak a csatatéren találkoznak, hol egyazon holttestet keresik mind a ketten. Mogható találkozásuk érdekesen mutatja, mekkorát változott Sophoclestől Staciusig a temetkezés felfogása.

Argia elbagyta az argosi anyákat s özvegyeket, kik

A vallás- és közoktatási miniszternek báró Vay Miklóshoz,

mint a ref. országos konvent elnökéhez intézett levele a középiskolai törvény életbeléptetése tárgyában.

Nagyméltóságú báró és elnök ur! A középiskolákról és azok tanárainak képesítéséről szóló 1883. évi XXX. t. cz. befejező 74 §-sa engem bizott meg a törvény végrehajtásával, de kimondotta egyszersmind, hogy annak rendelkezései, az akkor folyó (1882/3) tanévre nem alkalmazandók.

A törvényhozás odanézett ez utóbbi kijelentéssel, hogy a tanév akkoriban már inkább előre haladt, mintsem új intézményeket rögtönösen behozni czélszerűnek látszhatott volna s különösen az érettségi vizsgálatokra nézve már meg lévén téve mind az állami, mind a felekezeti iskolákban az előkészületek, ez utóbbiakra nézve a törvény 22—24 §-ainak rendelkezései, a tett előintézkedések megzavarása nélkül, kivihetők nem lettek volna.

Az 1882/3 tanévnek bevégeztével, illetőleg az 1883/4 tanév megnyitásával, vagyis f. évi szeptember hó 1 ső napjával azonban beáll a törvény életbeléptetésének időpontja meg kell kezdődnie a törvény végrehajtásának.

E végrehajtás azonban különösen a felekezeti iskolákra nézve némely előintézkedéseket kíván, melyekre nézve Nagyméltóságodat, mint a helvét hitvallásu öt egyházkerület egyetemes konventjének elnökét s általa ezen konventet, mint a helvét hitvallásu összes középiskolák főhatóságát, a következőkben kívántam tisztolettel megkeresni.

I. A törvény 8. §-ának második kikezdése szerint, a felekezetek által fenntartott tanintézeteknél a tantárgyak-

Athenbe mentek Theseushoz folyamodni. Polynikes iránti szerelme nem győzte az erőtlenyét bevárni, s öreg kisérőjével elindul Thebae alá, hogy felkeresse, s Créon parancsa daczára, eltemesse a holttestet. Siet, nehogy férje tovább is eltemetetlenül heverjen, vagy a mi ép oly rosszul esnék hű női szívének, más temesse el. „Éjjel jön a harcztörre; halvány lámpája fényénél lassan botorkál ide s tova a holtak közt, a vértől síkos gyepen, a széttört fegyverzetekben meg-megbotoitva. Nem fél az éj rémségétől, nem a testület kereső lelkektől; egyik hullától a másikhoz megy, lelehajolva a megjegesült arcok fölé. Férjét keresi; az ég sötétsége panaszra fakasztja, midőn egyszerre kibukkan a hold fénye, s őészre veszi azt a köpenyt, melyet nem rég himzett férjének, s a köpenytől nem messze egy arczával a pórba borult hullát. Polynikes az. Ráveti magát az úgy keresett holttestre; öltözékével s hajával törli le a félig oda száradt vért.“

Ekkor jön bátyját eltemetni Antigone; s a mint a csillagfényénél az ismert helyhez közeledik, jajgatást, elfojtott zokogást hall; lámpa fényt, s ennél hosszú ruhába burkolt nőalakot pillant meg, zilált hajjal, véres arczczal. A két nő felismeri egymást s a közös holttestre közösen hullatják könnyeiket. Az elköltözöttől beszélnek. De az idő halad s munkához kell fogni. Felomelik tehát a hullát, az Ismene partjára viszik, megmossák a még mind véres folyamban, s

ban az egész tanfolyam alatt elérendő végczélt és a tanítandó ismeretek mértékét, a tanrendszert, tantervet és a tankönyveket az illető felekezeti főhatóság állapítja meg és azt esetről-esetre a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bejelenti.

Felkérem ennélfogva Nagyméltóságodat, méltóztassék a főhatósága alatti középiskolákban érvényben álló tanrendszert és tantervet (az osztályonkénti tárgy- és óra-beosztással), mint a melyekből a tanítandó ismeretek mértéke és az egész tanfolyam alatt elérendő végczél megítélhető, úgyszintén a használt tankönyvek névsorát hozzám felterjeszteni.

A mennyiben az eddig érvényben volt tanrendszeren és tanterven s az osztályonkénti tárgy és óra-beosztáson, épen a szentesített törvény követelményeihez képest, akár a 3. és 4. §-ok szerint, a rendes tantárgyakat illetőleg, akár a 16. §. szerint, a tanórák heti számát illetőleg, változtatások volnának szükségesek: felkérem Nagyméltóságodat, hogy e változtatások idejekorán megtétele és a tantervnek a törvénynek megfelelő átdolgozása iránt intézkedni s hozzám az ekép megállapítandó tantervet méltóztassék bemutatni.

Mivel pedig ugyancsak az előbb idézett 8. §. második kikezdése szerint, a tanítandó ismeretekre nézve a megállapított mérték nem lehet kisebb, mint az, mely a közoktatásügyi miniszter rendelkezése s közvetlen vezetése alatt álló intézetekben alkalmazva van, ennélfogva van szerencsém Nagyméltóságoddal tudomás véget közölni a rendelkezésem s közvetlen vezetésem alatt álló gymnasiumok

midőn a drága test visszanyerte halotti szépségét, még egyszer megcsókolkják s körülnéznek a síkon, nincs-e még valamire máglya, mely nem aludt ki egészen? De a máglyák mind kialvák, — egyetlen egy kivételével: Eteocles máglyája az, — a Furiák tartották meg benne a szikrát. A két nő nem tudja, kié a máglya, ráteszik a hullát, s kéri a harcztort, kié a máglya volt, fogadja békésen az új társat s engedje meg, hogy vegyüljenek hamvaik. A máglya recsegve gyulad fel, összeomlik, — a lánggomoly kétfelé válik, s a két tűzszláp viaskodni látszik egymással. „Oh, Eteocles máglyája volt az, kiált fel Antigone megrémülten, — az öcscséé, mert ki tagadhatta volna meg azt, öcscsén kívül, tőle!“

E szép, megragadó költeményen érzik a modern iz: a hatáskeresés s a komor, a rettenetes kedvelése. A halál s a fájdalom e geniális alkalmazása egészen újkori költészetre emlékeztet.

Az újkori költészetben ugyanis a halál eszméje mintegy valóságos irodalmat hozott létre, még pedig két iránynyal; az egyik komor, rideg jellegű, a keresztényen szónokoknál — a másik melancholicus, regényes a tizenhétézredik s a tizenkilencedik század költésznél.

Az ó-kor szónokai korántsem tündököltek valami nagyon, ha az élet rövidsége került náluk szóba. A lélek halhatatlanságának hite aktortájt csak a philosophusok vagy a

tantervét és órabeosztását, a mint azt legközelebből a törvény 16. §-ában meghatározott óraszámokra való tekintettel módosítottam.

Önként értetik, hogy ezen gymnasiumi tanterv s jelesen annak órabeosztása Nagyméltóságodra, illetőleg a főhatósága alatti középiskolákra nézve nem kötelező, csakis a Nagyméltóságod által meghatározandó mérték és elérendő cél tekintetében szolgálhat mérvadóul.

II. A törvény 22. §-a szerint, „az érettségi vizsgálat írásbeli és szóbeli és a vizsgálati útasítást a vallás- és közoktatásügyi miniszter az illető felekezeti főhatóságok, továbbá az egyetemek, illetőleg műegyetem tanári karának meghallgatásával állapítja meg.”

Ezen utasítás érvénye természetesen ki fog terjedni valamennyi nyolcz osztályu nyilvános gymnasium (illetőleg reáliskola) érettségi vizsgálataira, mert a dolog természetében fekszik, hogy az érettségi bizonyítványok mind egyenlő érvényűek lévén, úgy a főiskolákra való felvételre, mint az 1883. I. t. cz.-ben meghatározott minősítő jellegűkre nézve szükségkép egyenlőknek kell lenni magoknak az érettségi vizsgálatoknak is, tekintet nélkül az illető középiskolák jellegére.

Ehez képest felkérem Nagyméltóságodat, hogy az érettségi vizsgálatok, úgy írásbeli, mint szóbeli tárgyaira, valamint a vizsgálati eljárásra nézve méltóztassék tervezetet dolgozni, illetőleg dolgoztatni ki s azt a következő tanév folyamata alatt minden esetre oly időben hozzám felterjeszteni, hogy én a második félév kezdetén az utasítást kidolgoztathassam s végleg megállapíthassam, hogy az már az

mysteriumokba beavatottaknak volt inkább tana, mintsem néphit. Midőn az élet rövidségéről beszélt az ó-kori szónok, semmit se tudott ígérni a földöntúli létről s könnyen kétségbeesésbe, elkeseredésbe csapott át. Ellenben a keresztyén szónok, midőn az élet rövidségéről beszél, egyszersmind az örökkévalóságot mutatja fel remény gyanánt, a mely örökkévalóságban mindenkinek boldog vagy boldogtalan része van, a szerint, a mint itt az életben viselte magát. A keresztyén szónok tehát teheti, hogy a mulékony időről beszéljen, a nélkül, hogy elkeserítene hallgatóit. Ezért alkalmazta is oly gyakran a keresztyén hitszónoklat a halál eszméjét; ezért szeret annyira Bossuet vissza-visszatérni a sirokhöz, mert itt találja azt, „a mi úgy csekély voltunkról, valamint minméltóságunkról meggyőző.”

S mily különös: e gyászos gondolatok, melyek a keresztyént nem keserítik el, egyáltalán nem verik le az embert. A sirokat ha nézzük, a fájdalom mellett a magunk halhatatlanságának eszméje is felébred tudatunkban s így valami mély, önző gyönyörézet fog el. Ez az a melancholia, mely a XVIII. és XIX. század költőit ihlette; ez ihleti a Young és követője, Hervey, egyhangu deklamációt, melyek egyébiránt elkeserítő s kétségbeesésbe vezérő szomorúsággal telvék el.

1883/4 tanév végén tartandó érettségi vizsgálatokra nézve kötelezővé válhasson.

A mi az érettségi vizsgálatok tárgyait illeti, a nélkül, hogy Nagyméltóságod nézeteit megelőzni, vagy azokra nyomást gyakorolni akarnék, megkívánom jegyezni, hogy az érettségi vizsgálat természeténél fogva nem kívánhat a VIII. osztály tantárgyainak egy szigorított vizsgálat lenni, hanem az egész középiskolában elért eredménynek, különösen pedig a nyolcz osztályt végzett növendék érettségi fokának megítélésére kell, hogy irányuljon.

Épen ezért, nézetem szerint, nem a középiskola összes rendes tárgyaira, hanem csakis azokra terjesztendő ki, melyek épen az érettség megítélésére alkalmasak s melyekből a tanulónak az egész tanfolyam alatt elért tanulási eredménye leginkább megítélhető.

Felkérem azért Nagyméltóságodat, hogy a mennyiben e nézetemben elvileg osztozik, méltóztassék kijelölni azon tárgyakat, melyek esetleg külön-külön az írásbeli és a szóbeli érettségi vizsgálatnak a gymnasiumokon tárgyaivá volnának teendő.

E vizsgálati eljárásra vonatkozó szabályzat iránti javaslatában, melyre nézve Nagyméltóságod a főhatósága alatti intézeteknél eddig érvényben álló, vagy esetleg most kidolgozandó saját utasításait lesz szives felterjeszteni, különösen egy pontra hívom fel Nagyméltóságod figyelmét, melyet a törvény, úgy látszik, nyílt kérdésnek hagyott vagy legalább nem elég szabatosan oldott meg és ez az, ki tekintessék az írásbeli vizsgálaton megbukottak és a 27. §-a szerint szóbeli vizsgálatra nem bocsáthatóak? az-e, a ki csak egy írásbeli dolgozatával is elégtelen jogyet kapott, melyet esetleg a szóbelin, ha azon tárgy a szóbelinél különben nem volna is tárgya, kijavíthat. E részben óhajtanám, ha Nagyméltóságod határozottan körülírt javaslatot lenni méltóztatnék.

III. A törvény 38. §-a szerint, a hitfelekezetek által fenntartott nyilvános középiskolákban úgy a tanulóokra, mint a tanárookra vonatkozó fegyelmi szabályzatokat (a fegyelmi eljárást is beleértve) azok egyházi főhatóságai állapítják meg, kötelesek azonban azokat, valamint az azokon időnként eszközölt változtatásokat a vallás- és közoktatásügyi miniszternek tudomás végett felterjeszteni.

Felkérom ennél fogva Nagyméltóságodat, méltóztassék a főhatósága alatti középiskolákban jelenben érvényben álló mindkét rendbeli, a tanulóokra és tanárookra vonatkozó fegyelmi és eljárási szabályzatokat hozzám bemutatni.

Egyszersmindenkorra van szerencsém figyelmeztetni Nagyméltóságodat, hogy az ezen szabályzatokon jövőben netalán teendő változtatások is tudomás végett, valamint a hivatalától fegyelmi úton netalán elmozdítandó igazgató vagy tanár fegyelmi ügye, az indokolt ítélet közlése mellett, hozzám esetről-esetre feljelentendő lesz.

IV. A főfelügyeleti jog gyakorlása szempontjából a törvény 46. §-a értelmében, a szükséghez képest, s belátásom szerint fogok a felekezeti középiskoláknak e végből kirendelendő megbízottaim által teljesítendő meglátogatás

íránt intézkedni s arról az általam megbizandó egyén, vagy egyének nevének közlése mellett Nagyméltóságodat, vagy ha Nagyméltóságod czélszerűbbnek véli s ez iránti kívánságáról engem értesíteni méltóztaték, az illető püspököt kellő időben értesítendem, hogy a főhatósága alatt álló intézeteket a kiküldetésről tudósíthassa s meghízottannak az intézetekbe beléphetését, valamint az általa teljesítendő látogatás törvényes sikerét biztosíthassa.

Valamint most már s egyszersmindenkorra van szerencsém felkérni Nagyméltóságodat, hogy a 48. §. a.) pontja értelmében az általam esetről-esetre bekívánandó statisztikai adatokat, továbbá, külön felhívás nélkül a b.) pont alatti tanévenkénti jelentéseket minden év végével a tanrendszernek a c.) pontban érintett netaláni változtatásait esetről-esetre a d.) pont szerint a tankönyveket csak ha általam különösen kívántatni fog, végre az idézett §. utolsó kikezdése szerint, a főhatósága alatti tanintézetek mindegyikének vagyoni állásáról, az iskolai vagyon elhelyeztetéséről és kezelése módjáról az 1883/4. tanév végeig hiteles kimutatást méltóztatassék nekem bemutatni.

Végül engedje meg Nagyméltóságod kifejezést adnom azon meggyőződésnek, hogy a középiskolai törvény életbe léptetésével nemcsak általában középiskoláink ügye, hanem különösen a felekezeti középiskoláké is örvendetes lendületet nyerend s a felekezetek az álammal vállalva fognak törekedni saját középiskoláik felvirágoztatása által a tanügynek s ez által a közművelődésnek, mint századokon át, úgy jövőre is a tőlök telhető legjobb szolgáltatásokat tenni.

Kijelentem egyszersmind, hogy a középiskolákról s azok tanárainak képesítéséről szóló 1883. XXX. t. cikket ezennel, illetőleg az 1883—84 tanév kezdetével életbe léptetnek tekintem s valamint magam, ki annak végrehajtásával vagyok megbizva, ez időponttól kezdve annak végrehajtásában kötelességemhez képest eljárók, úgy a felekezeti főhatóságoktól is elvárom, hogy abban engem mindenkép támogatni fognak. Budapesten 1883. évi augusztus hó 6-án.

Trefort.

A moldva-oláhországi missió köréből.

III.

Calarás, 1883. aug. 7.

Pitesti atyánkfjaitól búcsút vevén, Crajova felé indultam. A Pitest és Crajova között elterülő síkság szomorú képet tár az útas elé, a különben igen termékeny vidék most csaknem kopárnak mondható. A tavaszi hosszas esőzés megkésleltette a földmivelőt s a nyár folyamán beköszöntött roppant szárazság a különben is későn ültetett kukoriczát, mely e vidéknek főtermeszterményét képezi, annyira kiégette, hogy termésre egyáltalán semmi kilátás sem lehet, s így pusztított a kitartó szárazság, Moldvát kivéve, egész Romániában, minek következtében a gabona termés is igen gyenge volt, a fű kiszáradt, s mi mostoha időknék s nagy drágaságnak nézünk elébe.

Öt órai utazás után végre megérkeztem a vonattal Crajovára s itt azonnal hiveink felkeresésére indultam. It-

teni hiveink, minhogy nagy része a német nyelvet is érti, az evangélikus lelkész által láttatnak el, ki megígérte, hogy iskolájában, a magyárok kedvéért, naponként legalább egy vagy két órán át, a jövő iskolai évtől kezdve, a magyar nyelvet is fogja taníttatni. Az evangélikus lelkésztől vett értécsítés szerint, crajovai hiveink lélek-száma 100—150-re tehető, kik többnyire iparúzők és cselédek, róm. kath. magyárok nagyobb számmal vannak itt, ezeknek sincs azonban sem magyar papjok sem magyar iskolájuk. Igen jó volna tehát, ha Crajován magyar közös iskola állíttathatnék fel.

Crajován, mivel ott tartzkodásom ideje köznapra esett és sem kereszteleési sem más egyházi functio nem adta elő magát, nem tarthattam szolgálatot, e helyett azonban az egyház volt gondnoka, Nagy Sándor, jobb módu iparos afia társaságában és kalauzolása mellett, meglátogattam az ott élő néhány reform. családot s szívükre kötöttem, hogy vallásunkhoz hiven ragaszkodjanak, attól magukat eltántoríttatni ne engedjék, s addig is, míg anyagi viszonyaink odafejlődhetnek, hogy számukra papot vagy tanítót adhatunk, maradjanak a külföldön is hű reformatusok és hazájukat szerető jó magyárok. Egyébiránt Crajova igen csinos és kedves kis város, sok német is lakja, kiknek nagyobb része gyógyszerészekből és kereskedőkből áll, míg a magyárok, mint fennebb is említém, iparúzők és cselédek. Két napi időzés után, a crajovaiak szives vendégszeretetének, különösen derék consulunk, - e tősgyökeres magyar ember, a barátságos és nyílt szívű német avangélikus pap s jó gondnokunk, Nagy Sándor előzőekységének és vendégszeretetének édes emlékével a Duna felé vettem útamat, hogy meglátogassam a hazám határához közel fekvő kedves kis várost Turn-Severint. Útam Patotáig unalmas és egyhangú volt, Patotán túl azonban festői kép tárult előm, oly gyönyörű kép, melyet a ki egyszer lát, soha sem feledhet el, az állomástól kiindulva, egy hatalmas erdővel borított magas hegy felé törekedtünk, melynek tetejéről letekintve, láttam a méltósággal tova folyó szőke Dunát egész pompájában, a csillámló Duna partján, lent a völgyben, Turn-Severint fényes tornyával, a túlparton a szerb határt egy erőditett kis városával s több apró falvaival, míg a hegyről egy jó negyed órai lassu haladás után elérve, közvetlen a Duna partján robog be a vonat Turn-Severinbe. Itt sem tehettem többet, mint Crajován. Meglátogattam a consult, az evangélikus papot és egy 20 év óta ott élő magyar ref. családot. Turn-Severini hiveink legnagyobb részét azon munkások és matrözök képezik, kik részint a hajókon a kikötőbe dolgoznak, részint pedig a gyárakba vannak alkalmazva s csak ideig-óráig való lakosai a városnak, ezek is, mint a crajovaiak, az evangélikus lelkész által gondoztatnak. Itt hallottam azon igazán mulatságos esetet, hogy az én áhitatos, de nem hivatalos collegám, Molnár Zsigmond, ki magát mindenütt romániai ref. főmissionáriusnak mutatja be s ha kérdőre vonatik, maga is kénytelen bevallani, hogy az ő külletése nem e világból való, hogy magának hiveink között pártot szerezhessen. Daczára annak, hogy nő s családos ember, hosszas levelezésben állott a fennebb említett.

magyar család egyik nőtagjával s azt mindenáron nőül akarta venni s csak miután több ízben kikoszarztatott s a családfeje által erélyesebben visszautasított, látta jónak az ostrommal felhagyva tovább vitorlázni.

Láng Károly.

Mozgalmak a középiskolai oktatás terén külföldön.

(Fölvastatott az országos középisk. tanáregyesület közgyűlésén Kolozsvárt, 1883. júl. 6.)

(Folytatás.)

Közben a porosz kormány már a múlt évben rendeletet bocsátott ki a tornatanítás s az ifjúsági játékok dolgában, melylyel hosszú mulasztást tett jóvá. A rendelet megemlékszik arról, hogy a tornatanításnak kötelezővé tételével zárt tornahelyiségeket állítottak fel, de sokkal fontosabbnak mondja a tornateren való gyakorlatokat. A tornaterrel, mondja, oly helyet nyertünk, melyen az ifjúság játékokban örülhet a maga szabadságának, s a hol szabadságával csak a játék törvényei és szabályai által korlátozva, élni is tanul. Igen nagy nevelő fontossággal bír, hogy az ifju pezsgő élet e része, előbbi nemzedékeknek ez öröme, a jelen korban újra föléledjen s a jövő számára fentartassék. Az ifjúságnak gyakran kell alkalmat adni, hogy a küzdelemben, mely minden igazi játékkal vele jár, örömet találja. Alig van eszköz, mely annyira mint ez meg tudná szüntetni a szellemi bágyadtságot, föl tudná frissíteni a testet s a lelket, s munkára annyira frissé, alkalmassá tudva tenni. Megóvja az ifjut természetellenes koraérettségtől és bágyadtságtól, s a hol e vészes tünetek már fölmerültek, sikeresen működik a beteg ifjú élet gyógyításán. A rendelet említi, hogy a kormány sokszor figyelmeztetett a játékok fontosságára, de igen kevés sikerrel. Csak némely intézetben maradtak fenn, a legtöbben semmi nyomuk sincsen. Ajánlja a lapdajátékokat, versenyfutást, versenyküzdést, vadász- és harcjátékokat stb. s kijelöli a rendelkezésre álló irodalmat. Megemlékszik a rendelet keresztülvitelének nehézségeiről is, továbbá a tornázással összekötött kirándulásokról és utazásokról, az uszásról és korcsolyázásról; a tanítóképző intézetekben már majdnem mindenütt uszó-iskolákat rendeztek be. A rendelet végszavai sajnálkozást fejeznek ki a felett, hogy még nem látják át mindenütt, hogy a test erősbödésével és edződésével a szellemi munkára szükséges erő és kedv is gyarapodik, s hogy a túlterhelésre vonatkozó sok panasz elnémulna, ha ezt az igazságot átértékelték és értették volna. A „Times” e rendeletről vezércikket írt, melyben azt mondja, hogy angol iskolák igazgatói nagyon elcsodálkoznának, ha azt a rendeletet kapnák, hogy tanítványokat egészséges játékokra és testgyakorlatokra buzdítsák. Maga a rendelet a tanítványokat valószínűleg buzgó lapdajátszásnál találná s a tanárok — bizonyára ott volnának a tanulók közt. Sőt megfontolandó, hogy Angliában nem viszik e túlságra a folytonos játszást stb. Azt hiszem, hogy Magyarországon hasonló rendelet egészen úgy járna, mint az efféle rende-

letek eddig Németországban jártak. Igen szép cikkeket írának a rendeletről s igen dicsérik a nemes szándékot, de a pusztá rendelet egyetlen egy játékot sem honosítana meg. Kisérleteket nálunk is tettek ez irányban, fájdalom, minden látható eredmény nélkül; nagyon kívánatos volna, ha tanáraink közvéleménye fölkarolná e kérdést. Ifjúságunk testi eltespedését mi sem nézhetjük közömbösen; a honvédelem érdekei előtt mi sem hunyhatunk szemet.

A túlterhelés e kérdésében a legélesebb vádak a tanárok ellen fordulnak. A tudósoknak közülök szemükre hányják, hogy nagyon belebocsátkoznak tudományuk részleteibe s tanítványaikból tudósokat akarnak nevelni, különösen a filologusok; a kik pedig a tanításra szorítkoznak, a nélkül, hogy részt akarnának venni a tudomány fejlesztésében, ugyancsak nem menekülnek a vádaktól. Mechanikus tanítás, pedanteria, nagyoknak látszó eredmények létrehozásának ambíciója stb. a vádlók szerint ezek részéről is csak oly veszedelmes túlterhelést idéznek elő, mint a fiatal tudósok túlbuzgósága.

(Folyt. köv.)

Alexander Bernát.

JÓB KÖNYVE.

— (Bibliai tanulmány.) —

Írta:

Benkő István.

(Folytatás.)

Célja e szerint a könyvnek azon félreértés ellen kikelni, mintha a büntetésből valakinek erkölcsiségére, vagy szerencsétlenségének nagyságából bűnének nagyságára következtetni lehetne; és így nem lehet mindent Isten visszafizető igazságának tulajdonítani. Sőt szenvedhet az igaz is, a nélkül, hogy szenvedését bűnösségének lehetne tulajdonítani; hanem célja a szenvedésnek, hogy a küzdelemben az embernek kegyessége és isteni féltelme megerősödjék, megtisztuljon s az ember érdemes legyen isten megjutalmazására; tehát az igaznak, kegyesnek szenvedése nincs ellentétben az isteni igazságossággal, hanem kifolyása mintegy magasabb igazságosságnak, mely — a szeretet. Ha már most a szenvedés csak eszköz a megjobbításra, tehát az embernek nem kell békételenkedni Isten ellen, mint Jób, — még akkor sem, ha ártatlanul szenved, mivel nem értheti a mindenhatónak útait. Legyen az ember minden körülmények között hű és istenfélő. Célja tehát a költőnek Jób példájában felmutatni, hogy a régi felfogás szerint, az embert a szenvedés Isten ellen zúgolódni készíti; de az ember alázza meg magát, ismerje be saját kicsinységét, tökéletlenségét és nyugodjék meg, bármily nehéz is a küzdelem, mivel Isten szeretetből és jó célból kísérti.

A világban létező rossznak, szenvedésnek ilyen felfogása által a költő szakít a régi korlátozott nézettel és egészen új látkörbe lép, mintegy előharcosa az új testamentomban teljességében megjelenő igazságnak. Mindazáltal nem jut a kérdés teljes megoldására, a mi nem is volt le-

helséges az ó-testamentomban; csak közeledik ahhoz, a midőn a régi hit elégtelenségét, helytelenségét kimutatni igyekezzék: túlmegy az érvényben levő mozaismus határain. A teljes megoldást az evangelium adja meg, az emberi élet és a világigazgatás kétségbeejtő talányát a Jézus Krisztus oldja meg a halál utáni kiegyenlítés tanában, mely szerint ki-ki elnyeri jutalmát vagy büntetését jósága vagy gonoszsága arányában. A szenvedő kegyes keresztyének e hitben van a vigasztalása. Ez is egyik előnye a Krisztus vallásának a mozaismus felett.

Nészük most mikép vélekednek egyes commentatorok a könyv alapeszméjéről.

1) A Jób könyvének alapeszméjét helyesen fogták fel: Otto Zöckler; Vaihinger (das Buch Hiob, Stuttgart 1856); August Dillmann (1869); Stickel; Gleiss; Hävernick; Keil; Heiligstedt; Welte; Delitzsch; Samuel Davidson (Introduction. The book of Jób. 1862) etc. Umbreit, Hirzel, Renan, Noyes és mások szintén azt tartják, hogy a költőnek célja bebizonyítani a mózesi tan szerinti visszafizetés tarthatatlanságát, a szenvedő kegyes Jóbban, mint példában, akarván ezt szemléltetni. Ez ellen Dillmann és mások megjegyzik, hogy a könyv polemicus éle nem a mózesi visszafizetési tan ellen irányul, hanem az azzal való visszaélés ellen, vagyis a szerencsétlenségben levő személyeket illető gyanúsítás, ócsárlás és zord ítélet ellen. Igaz, hogy a szerző a visszaélés ellen küzd és nem mondja ki nyíltan, hogy a régi tan el kell vetni, mert ezt nem is tehetle; de mikor megtámadja az abból származó helytelen következtetéseket akkor indirecte az érvényben levő régi tan tarthatatlanságát, akarja kimutatni. Csak akarja, küzd ellene, de mégis csak a régi felfogás érvényesül, a mint az epilóg mutatja.

Némely magyarázók egyoldalulag fogják fel a könyv alapeszméjét, a szerint, a mint egyik vagy másik pontba helyezik a fősúlyt vagy nem a körülmények helyes ismeretéből indulnak ki.

2) Schärer Augusti és Lee úgy vélik, hogy a költő a kegyes, állhatatos alázatos szenvedőnek eszményét (ideal) akarta Jóbban felmutatni; valamint Hengstenborg is a szenvedő igaz ember példányát látja benne. Ez azonban nem áll, mivel Jób csak a prologban kegyes, később pedig végtelen zúgolódó, egyáltalában nem példányszerű viseletű.

3) Schlottmann, Keil, Good (The book of Jób 1812. Introductory dissertation), A. B. Davidsen stb. szerint, a szerző leírja az életből vett képben a kegyes embernek küzdelmét és győzelmét a legnagyobb kísértések között, vagyis a könyv Jób kísértésének felmutatására van szentelve, mely kísértést a sátán viszi véghez, Isten engedelmével. E felfogás is az alapeszme félreértésén alapul, mert ekkor miért nem festi Jóbát mindvégig kegyesnek s miért festi ép ellenkezőleg zúgolódónak? Miért emelik ki a barátok oly szembeszökőn a régi hitet, melyről támadásaitat intézik? Mi célja van a Jób szenvedéseinek, mit akar a költő elérni a szenvedések szemléltetésével? A

költőnek célja, hogy feltüntesse a gonosznak viszonyát az ember erkölcsi életmódjához, s hogy tovább fejtsse a kérdést s kimutassa a szenvedésnek célját, hogy t. i. az csak eszköz az ember megjobbítására stb.

4) Baumgarten — Crusius (Opuscula theologica 1836.) úgy véli, hogy a könyv a valódi bölcsesség eszméjét adja elő. A bölcsesség különböző fokozatait: Jób, az ő három barátja és Elihu tüntetik föl; kegyesség, törvényes élet, öntudatos és bölcs vallás. Jehova beszédét elhagyja. E hypothesis erőszakolt, igen általános, elvont, üres, nem a költeményből indul ki, sőt azt mellőzve, előre megállapított nézetet igyekszik feltalálni benne.

(Folyt. köv.)

Iskolai értesítők.

— V. Közlemény —

A marosvásárhelyi ev. ref. collegium értesítője az 1882-83-ik iskolai évről. Kiadta az igazgatóság.

A nagy gonddal és egybeállított értesítő a lefolyt évi iskolai életre és működésre vonatkozó statistika mellett, ez iskolának, mely a székely főváros kebelében, mint protestans tanintézet, évtizek hosszú során át, nevezetes cultur missiot teljesített és teljesít napjainkban is, oklevelek és authenticus források lelkiismeretes kutatása alapján összeállított historiáját tartalmazza, Koncz József, tanvezető tanár gondos szerkesztésében. A collegium története 3 korszakot ölel fel: I. Székely- (később maros-) vásárhelyi iskola, particula 1557—1718-ig = 161 év. II. Sárospatak-gyulafehérvári coll. története 1672—1716 = 44 év; márczius 26—nov. 28-ig, 8 hónapig Krakkóban és 1716 decz—1718 ápril 30-ig, mint vendég, Marosvásárhelyt. III. Sárospatak-gyulafehérvár-marosvásárhelyi collegium története 1718—1883 = 165 év.

A lefolyt tanévet Horváth Gáspár, igazgató tanár zárta be, a jelen középiskolai törvényre vonatkozó és ezzel kapcsolatos, talpra esett megjegyzéseivel.

Az iskola ez évi vagyoni gyarapodására vonatkozó jelentésből kiemeljük a következőket:

a) a zene- és énekkar múlt évi alapja: 2276 frt, jelenleg: 2326 frt.

b) A Mentovich-alap, melynek kamata részben önképzőtéri pályadíjakra fordittatik, részben a tőkét gyarapítja, múlt évben: 446 frt 59 krt, jelenleg: 564 frt 69 krt mutat.

Mint örvendetes kezdeményezés van felemlítve Csontos János, földbirtokos, azon nemes jótékonyága, mely szerint 1000 forintot szándékszik letenni „tápláló-intézet alapjává”, ez még hivatalosan nincs keresztül vive, de megtörténte csak idő kérdése.

Pályamunkák és jó tanulók díjazására egyes, jótékony adakozók által: 146 frt 50 kr; 4 drb. arany, 1 drb. 10 frankos arany stb.

Az iskola ez évben szorgalmas és jó magaviseletű tanítványait, a rendelkezésére álló alapok- és ajándékozásokhoz képest részint közvetve, részint egyenes sagélyben, összesen: 2941 frt 22½ kr, 4 drb. cs. kir és 2 drb. 10 frankos aranyban részesítette. Az iskolai szertárok, valamint az ifjusági olvasó-egylet részben egyesek ajándékozása, részben pedig vétel útján, szép gyarapodást jeleznek.

Növendékek száma az elemi és középtanodában év végén: 389. Vallásra nézve: ev. ref. 299, lutheranus 7, unitarius 13, r. kath. 37, gör. kath és kel. 11, izraelita 12.

Tanulási előmenetelre: kitűnő 47, jeles 51. I-ső rendű 222, II-od rendű 68.

Érettségi vizsgálatra jelentkezett 28, ebből érettnek ítéltetett minden tantárgyból kitüntetéssel 4, egynémelyből 3, egyszerűen 18, 3 visszavetett. Deáki rigorosumon átment 23 VI. k. oszt. tanuló.

Az ifjuság kebelében alakult önképzőkör két csoportban működött, u. m. a Mentovich önképzőkör a 3 felső gymnasium tagjaiból: 26. Gyűlés volt ez évben 18. Beadott 38 mű, szavalt volt: 20. A kör az idén is megülte a szokásos márcziusi ünnepélyt.

Az V. k. osztály önképzőköre. Tartatott 25 gyűlés. Beadott összesen 93 dolgozat, a mi tekintve a nagy számot, szorgalmas munkálkodásra mutat, habár a sikeres dolgozatok %-ka nem is a legarányosabb számokat mutat.

A jövő 1883-84 iskolai év szept. 5-én kezdődik, a javító potló vizsgálatok szept. 6-10-ig fognak megtartatni.

KÜLFÖLD.

Ausztria. Nemzetiségek a bécsi egyetem en. Ausztria tizenhét provinciájából, mint már említettük, 2888 rendszeres, 352 rendkívüli hallgató és 116 gyógyszerész látogatta a múlt félévben a bécsi egyetemet. A tanulók számának legnagyobb része Alsó-Ausztriából került ki (1018), azután következik Magyarország 820, Morvaország 712 és Csehország 469 tanulóval. Németországból 30, Svácból 6, Franciaországból 1, Olaszországból 23, Dániából 1, Angliából 5, Oroszországból 36, Montenegróból 1, Oláhországból 68, Szerbiából 24, Bulgáriából 2, Görögországból 1, Törökországból 6 tanuló volt beiratkozva. Ezenkívül Ázsiából 3 és Amerikából szintén 3 ifju kerestefel a bécsi egyetemet, tanulás céljából.

Németország. Luther házi bibliája. Ma, midőn az egész evangélikus keresztyén világ a Luther négy-százados emlékünnepeére készül, nem lesz érdektelen tudni, hogy a stockholmi királyi könyvtárban egy bibliát őriznek, mely a Lutheré volt, s melyet a nagy reformátor úgy, lát-szik, igen gyakran használt is. A latin biblia 1521-ben nyomtatott Lyonban, s fekete selyembe van kötve. bőr sarkokkal. Ezüsttel volt kirakva, de most a táblák szögleteiből néhány darab és a kaptok hiányzanak. A könyv lapjainak szélei tele vannak Luther sajátkezü jegyzeteivel; maga a szöveg igen sok kisebb-nagyobb fametszetü rajzzal van ellátva, középkor naiv modorában. Ezenkívül a könyvben a jelenlegi főkönyvtárnok: Klemmingnek a következő megjegyzése olvasható: Magnus O. Celsius értesítése szerint, annak idején a biblia első lapján Luther sajátkezü következő verse volt olvasható:

„Ich lobe und weis wol wie langk:
Ich sterbe und weis wol wann
Ich fare und weis wol wo hin;
Mich wundert das ich nit Immerdar frölich pin.“

M. L.

(Élek és tudom, hogy meddig; meghalok, tudom mikor; megyek, jól tudom, hogy hová, csodálkozom, hogy nem vagyok mindig vig. M(artinus) L(uthers). E lapot azonban valami kéziratgyűjtő kiszakította. Maga a biblia üveg szekrényben áll, s mindenki megnézheti.

Anglia. A birminghami bálványgyár Angliában kitűnő üzleteket csinál. Nemrég ezer üveg bálványból álló szállitmány indult el Hátsó-Indiába. Egy ily bál-

vány előállítás költségei körülbelül 80 krba kerülnek, míg a pogányok átlag 8 frtjával fizetik darabját. Egy evangélikus egyházi lap a következő megjegyzéseket fűzi ehhez: „Mind ez, s még több is lehetséges a keresztyén Angliában: gondoljunk csak az opium kényszerre Kinában. Egy részről milliókat költenek és százával küldik szét a hittérítőket, hogy megnyerjék a pogányokat az evangéliomnak, másrészt pedig hajószámra viszik nekik a testet és leiket élő opiumot és a bálványokat.“

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. szept. 1.

— **Személyi hírek** Vén Mihály, papjelöltet a bikafalvi egyházközség egyhangulag s nagy lelkesedéssel papjává választotta. — Szeremlei József, dobi, — jelenleg h.-bösszörményi pap, aug. 26-án foglalta el új állomását.

— **Lelkeszi jubileum.** Szél György a bárándi ref. egyház régi idő óta buzgó és fáradhatlan lelkipásztora, ő Felsőgétől koronás királyunktól, a Ferencz József lovagrenddel tüntettetett ki; az érdemrend szept. 2-án fog e tisztántúli egyházkerület pü-pöke által Bárádon nyilvánosan átadani, mely alkalommal jubilans ünnepély tartatik a templomban. A debreczeni egyházmegye bölcsestora, ki mint tanácsbíró és helyettes esperes is működött s egész életét rend, pontosság, valódi lelkipásztori buzgóság és szeretet jellemzik: a ref. egyháznak két kitűnő lelkipásztort is nevelt fel két derék fiában, u. m.: Szél Kálmán n.-szalontai és ifj. Szél György avas-ujvárosi kitűnő lelkipásztorokat. Szívünkben üdvözljük az igazi pátriarcha jellemű férfit, derék papi családjában.

— **Vályi János**, a tisztántúli egyházkerület ujonnan választott főgondnoka vasárnap érkezik Debreczenbe és beigtatási ünnepélye szeptember hó 4-én, azaz kedden lesz, a mikor Debreczenben az egyházkerületi közgyűlés is kezdetét veszi. Ez alkalomból fog az elhunyt gróf Dégenfeld Imre volt főgondnok felett is az emlékbeszéd megtartatni. — A debreczeni főiskola ifjusága Vályi Jánosnak beigtatási ünnepélye alkalmából ugyanazon estén fényes fáklyás zenél rendez.

— **Az alpestesi ev. ref. lelkeszi állomásra** f. hó 19-én ejtetett meg a kándidáció. Kandidálva lettek: Kiss Mózes; maros-németi, Jakab Dénes bácsi lelkeszek és Tamó Gyula, papjelölt. A próbaszónoklatok már a legközelebbi vasárnapon megkezdődnek.

— **A kecskeméti jogakadémiának** szép ünnepélye lesz a jövő szept. hó 10-én. Ekkor fog ugyanis az 1883/4. tanév ünnepélyesen megnyitotni s a jogakadémia legújabb megválasztott fiatal tanárai, u. m. dr. Bagi Béla, tehetséges fiatal kecskeméti ügyvéd (váltó és kereskedelmi tanszék) és dr. Kovács Pál, kecskeméti lapszerkesztő (statisztikai és közigazgatási tanszék), ekkor fognak tanszékeikbe ünnepélyesen beigtattatni.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Révai Pálnak, N.-Bacson. Az unitárius zsinatról küldött s köszönettel vett tudósítás e számra késő érkezett.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyújt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test és egy lélek vagytok. Eféz. IV. 4.

Tartalom: Múlt és jövő. Szász Domokos. — Fölszentelő beszéd. — Vargyasi zsinat. (Az erdélyi unitárius egyházkerületnek, Vargyason, 1883. aug. hó 26. s következő napjain tartott közgyűléséről) R. Pál. — Mozgalmak a középiskolai oktatás terén külföldön. (Felolvasatott az országos középiskolai tanáregyesület közgyűlésén Kolozsvárt, 1883. jul. 6.) Dr. Alexander Bernát. — Jó b Könyve. (Bibliai tanulmány.) Benkő Károly. — Különfélék.

MÚLT ÉS JÖVŐ

(Üdvözllet a conventhez.)

Kolozsvár, 1883. szept. 8.

Az erdélyrészi ref. egyházkerület történetének évlapjain a folyó év szeptember hava 12-ik napja, mint örök emlékezetre méltó, lesz följegyezve. A történetirő föl fogja jegyezni, hogy az erdélyrészi ref. egyházkerület életében egy új korszak nyílt meg akkor, mert a „régí“ Erdély ref. egyházának a királyhágotntúli testvér egyházkerületekkel, kegyes óhajtásként századok óta hangoztatott, az 1881-iki debreczeni zsinaton a törvény holt betűjével meg is állapított egysége, uniója azon a napon lett élő valósággá, történeti ténynyé, az által, hogy a magyarországi ref. egyház egyetemes conventjének az erdélyi részekben első ülészaka akkor nyílt meg.

Midőn e történeti nevezetességű nap közelgésére gondolunk s annak fölvirradását lélekben előre is üdvözöljük, önkénytelenül is az elmúltakra pillantunk vissza s e vizsapillantásból merítjük a bizalmat a jövőre.

A királyhágotntúli testvér egyházkerületek választott férfiai nem most seregenek össze először Kolozsvártt, közös tanácskozásra az erdélyiekkal. Már a reformátio századában, 1561-ben, a sárospataki ref. egyház nagy tekintélyű papjának, az öreg tisz-

telendő Kopácsi Istvánnak, a reformatio egyik első rangu bajnokának elnöklete alatt itt tartá üléseit az a zsinat, mely tanácskozásaival előkészíté az ugyanazon s következő évben a nagy-váradi, debreczeni s egervölgyi zsinatok által megállapított s egyértelművel elfogadott u. n. „egervölgyi“ vagy más névvel „debreczeni“ hitvallás létrejöttét, mely vallástétel a magyar reformált egyháznak az egész keresztyén tudományt magában foglaló első hitvallása*) Nyilvánvaló e történeti tényből, hogy a Kolozsvártt tartott első zsinat eredményeiben századokra kiható, mert alapvető munkát végzett.

Csaknem egy századdal későbbben, 1647-ben, viszont korszakot alkotó megállapodások színhelye vala Kolozsvár városa. Gelei Katona István ugyanis följegyzé, hogy a Szatmár-Németi zsinaton 1646-ban közakarattal elhatározva lön összegyűjtése mindazon közös érvényű kanonoknak, melyek szerint a tiszáninnen és túl fekvő, valamint az erdélyi egyházak is kormányozandók s miután a zsinat emunkával őt bizta meg, e munkálatát először Kolozsvártt, a jelzett évben, terjesztette elő, alávetve azt nyilvános bírálatnak, a mint írja: „csaknem az összes tiszáninneri és túli magyar, — valamint az erdélyországi egyházi s világi atyafiak igen népes és ünnepélyes gyülekezetében.“ E szerint Kolozsvár városa vala színhelye mindazon alaptörvények megállapításának, melyek fejedelmi szentesítést nyerve, 1649-től kezdve 1881-ig, tehát több mint két századon

Jegyzés. A XVI-ik században tartott magyar reformatus zsinatok végzései. Kiadta Kis Áron. 61-ik lap.

át, erős fundamentumát képezték az azokat elfogadó egyházkerületek egyházi s vallásos életének. Jóllehet a bekövetkezett válságos idők a királyhágón inenni s túli testvérek között a közvetlen érintkezést, egészen a legújabb időkig, lehetlenné tették, úgy hogy közös tanácskozásokra többé egybe sem gyűlhettek, mindazáltal az akkor megállapított alaptörvények, hogy Gelei szavaival éljünk: „a benső szövetségnek s rokoni lélekkel való egyesülésnek“ oly erős kapcsait képezték, melyeket századok viszontagságai s viharai sem valának képesek széttépni.

Áldjuk a gondviselést, hogy az akkor megköött szövetséget, a legújabb időkben nemcsak fölújulni, hanem oly teljessé lenni engedte, hogy annak kötelékében immár a magyarországi ref. egyház egész egyeteme egy testté, egy lélekké egyesülhetett. A debreczeni zsinat a hajdanta Kolozsvártt megkezdett nemes munkáját a szövetségre lépésnek, az egy célra törekvők, az egy hitet vallók egyesülésének, a szó legigazabb értelmében, bevégeztté tette, úgy hogy a legmélyebben átérzett lelki örömmel vehetjük ajkainkra a Krisztusi mondást: „*Consummatum est.*“

Ennek a teljessé lett egyezségnek élő bizonyosságát és hatalmas biztosítékát, a két és fél millio lelket számláló magyar reformált egyház legfőbb kormányzó testületét idvezeljük mi s velünk együtt, bizonynyal, a magyar Sionnak minden igaz hive az egyetemes konventben, mely az elmúltak dicső emlékeit idézi föl lelkünkben, midőn üléseit épen azon város vendégszerető falai között, épen azon egyházkerület testvéri körében lesz tartandó, a hol és a melyben, századokkal ezelőtt, az alapvetés nagy és főséges munkáját megkezdették a magyar reformátusok választott férfiai, porladó hamvaikban is örökké áldandó előharczosai, bajnokai.

És a gondviselés iránt a legmélyebb hájlára buzdulva idvezeljük s felemelő érzülettel szemléljük e nagytekintetű testület élén azt a galambosz férfit, a kit a magyarok Istene jó kedvében adott, s a testi és lelki erőnek az élet álkonyán is gazdag mértékével megáldottan megtarlott a magyar kalvinistáknak vezérül, díszül, koronájául. E férfiú báró Vay Miklós ő nagyméltósága, a mi tiszteletteljes ragaszkodásunknak s dicsekedésünknek legméltóbb tárgya.

Ezelőtt harmincznégy esztendővel, ugyancsak Kolozsvár városában, a félrevezetett tömeg bösz szenvedélye zúdult föl ellene; most, — a tisztában látás pillanataiban, egy hosszú élet útján szerzett érdemekben gazdag, a hazafiasság és hithűség erényeiben tündöklő férfiut tisztel benne nemcsak e város népe, hanem az egész magyar haza s hódolattal köríti halántékait az elismerés koszorújával.

A múltaknak ily hagyományaira visszagondolva, a jelennek ily felemelő képére tekintve, hogyan ne várnok bizalommal s megnyugvással a jövőt? A magyar reformált egyháznak, mely a múltidőknek annyi viharát túlélte s a nehéz rivodások daczára annyi nemes munkát végzett; mely szétदारaboltságában is a legyőzhetetlenség erejét rejté magában, az immár egygyé s az egység által az eddiginél még erősebbé s legyőzhetetlenebbé lett magyar reformált egyháznak a jövőben is élnie s virulnia kell, s mint a magyar nemzeti közművelődésnek egyik szerény, de hű munkása, mint a haza szabadságának s szeretetének áldozatra kész bajnoka, mint a krisztusi hit és erkölcs öre s ápolója, bizonynyal, élni s virulni fog.

„Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?“

Szász Domokos.

Fölszentelő beszéd.

(Elmondotta a szászvárosi ev. ref. Kúntanoda új épületrészének 1883. szeptember 2-án tartott fölavatási ünnepén *Deák Gerő*, igazgató tanár.)

„Ez az a nap, melyet az Úr rendelt; örvendezzünk azon és legyünk vidámok!“ (Zsolt. CXVIII. 24.)

A szent hajdankor lantos királyának ome szavaival üdvözöllek nemcsak titeket, kedves ifjak! kik a nyugalom napjainak lejártá után ismét visszatértetek félbeszakított munkátok tovább folytatására, hanem a nagyérdemű közönség mindazon tagjait is, a kik közéről és távolról ide öszszegyűtetek, hogy részt vegyenek iskolánk örömnepében.

Igen, mélyen tisztelt gyülekezet! örömnep napja virradott intézetünkre ma, midőn közbuzgalom és hitrokoni áldozatkészség emelte hajlékának ott — isten szentegyháza szomszédságában — diszelgő új termeit fölszentelni s rendeltetésöknek ünnepélyesen is átadni óhajtjuk.

18 évvel ezelőtt ugyanily czélből ült vala ünnepet itten emelkedett hangulatban, a közérdeklődés s a hazafias részvét. De bárha a jelen voltak akkor sem egy új tanintézet születésnapját, hanem egy már több mint kétszázados történettel s szép, áldásos múlttal bíró iskola örömnepét szentelték vala meg: mégis ma sokkal állandóbb és általánosabb öröm s jóval fokozottabb lelkesedés hathatja át szívét mindnyájunknak.

Hiszen ez intézet akkori állapotában ama zöld vetéshez volt hasonló, melynek egészséges kifejlődését és bő termésre jutását csakis a későbbi kedvező időktől lehetett várni. S ámbár egyelőre szép, verőfényes napok kedveztek a reményteljes zöld vetésnek — a rövid idő alatt kiegészült iskolának, — de csakhamar sötét fellegek boríták el fölötté az eget s a kedvezőtlen anyagi viszonyok csipős szele lefagyasztá annyi nemes kebel hön ápoló reményét; a fiatal, életvidám iskola Daidalosz fiának jutott sorsára, s mert a szükséges feltételek nélkül ikarusi szárnyakkal tört a kellőnél magasabbra: pár év múlva már ismét vissza kellett esnie korábbi alárendelt helyzetébe.

A mai „Kúntanoda“ ellenben már csaknem teljes számu, hivatásáért lelkesülő, fiatal tanári karral rendelkezik; három év óta 8 osztályu teljes főgymnasiummá van kiegészülve, közel 300 tanítvánnyal; az ezek között uralkodó szellem hova-tovább mind nagyobb mértékben képes a közönség bizodalját kinyerni, és anyagi viszonyai — hála az isteni gondviselésnek! — oda emelkedtek, hogy fennmaradása és felvirágzása többé nem a bizonytalan jövő kétes esélyeitől függ, hanem realis alapokon nyugvó, örömteljes jelen által van biztosítva.

Ép azért meg vagyok győződve — nemcsak tanodánk nagyjai és kicsinyei, nemcsak az előjárók, tanítók és tanítványok szentelnek ünnepet a jelen alkalommal. Örömapot ülnek ma mindazok, a kik mélyen érzik, hogy hazánk fennállása a közművelődés kérdése s valakik csak látják és tudják, hogy a tudománynak ezen több mint harmadfél századdal ezelőtt emelt oltárán a magyar cultura és igaz protestantismus szövétnekének kiolthatatlan lángja lobog s terjeszti tiszta fényét s melegét megýénk — e szent és dicső emlékek területének — bércei között!

Úgy van, m. t. gyülekezet! a mi mai örömnk közös mindazokkal, kikben ama mindinkább általánossá váló meggyőződés lakozik, hogy úgy egyesek, mint egész népek szerepe, hatása, nagysága leginkább a belső értéktől függ, a belső érték emelésére pedig a jól szervezett közép és felső tanintézetek tehetnek legtöbbet magasztos hivatásuk betöltése által.

S vajjon miben áll a mi középtanodánknak magasztos hivatása?

Jertek, lépünk csak lélekben a bejárat elé; a fölötte díszlő márványtábláról e hivatás a következő — egy nemes lélek örökszép gondolatát kifejező — szavakban ragyog le felénk: „Cunctis, qui se artibus et moribus bonis amore que patriae nobilitare student, patient.“ (Iskolánk tárva áll mindazok előtt, a kik tudomány, jó erkölcs és hazaszeretett által megnemesülni törekednek.“

Megkísértem, t. gyülekezet! e hármas feladatot néhány ecset-vonással részletesebben körülírni. S mig czéломat tőlem telhető buzgalommal elérni igyekezem, kérlek ajándékozatok meg szives figyelemmel.

I.

Feliratunk szerint, gymnasiumunk első feladata tehát: szellemi képzést nyújtani a tudomány által.

Tudomány által! De hát — kérddheti valaki magában — ugyan mi köze van ez iskolának a tudománnyal? Hiszen e szó közönséges értelemben mindazt magában foglalja, mit a gondolkodó ész, a különböző nemzetek szellemóriásainak kutató értelme évezredekken át összehalmozott és pedig századunk fáradhatatlan tevékenysége folytán akkora mennyiségben, hogy abból még a legkitünőbb észtehetség is, ha mindjárt egy hosszú élet kitartó munkáját szenteli is arra, csak töredékeket képes elsajátítani. Már a 6 esztendő gyermek átlépheti küszöbét intézetünknek s ott 18—20 éves koráig megoldhatja feladatát. Mi köze van tehát e tanodának a tudománnyal?

És mégis, t. gyülekezet! sok, nagyon sok! Épen annyi, mint feneketlen tengernek a hullámzó folyammal, mely anabba ömlik, s mint a hullámzó folyamnak a kis forrással, mely annak lassu növekedéséhez az első vékony ezüst-eret szolgáltatja. — Igaz ugyan — szivesen beösmérjük — hogy a gymnasium ma már megszűnt az lenni, a mi volt századokon át, t. i. az egyetlen előkészítő iskola és a tudomány szentélyének kizárólagos pitvara. Napjainkban a gymnasium féltékenység nélkül és odaadó előzékenységgel osztozik az ifjuság képzésügyének szolgálatában a többi testvérintézetekkel. Ama támadások között, melyeket az oktatás ezelőtti útjain intéztek ellene, nem zárkozhatott el ama beösmérés elől, hogy másnemű képzési irányoktól tanulnia, egyoldalúságtól óvakodnia és az idők követelményei folytán a tanítási eszközök körét kiszélesítenie kell. Miután azonban ez megtörtént, véleményem szerint, ép ennek folytán teljességgel nincs megczáfolva az a korábbi nézet, hogy a gymnasium tudományos pályára előképzést nyújtani kiválóbban alkalmas minden hasonfoku intézetnél.

Messze vezetne czéломtól s tán vissza is élnék a nagy érdemű közönség türelmével, ha ez állításom indokolása kapcsán részletesen feltüntetni akarnám: miként törekszik a gymnasium több mint századon át kipróbált szervezete által növendékeit széleskörű ismeretek birtokába juttatni; miként sajátittat el növendékeivel nem fél, hanem egész, nem felületes, hanem alapos tudást s miként foglalkoztatja minden oldalról és fejleszti ki a növendékek lelki erőit annyira, hogy őket elvégre a tudomány legfelsőbb feladatainak megoldására képesíti. Azért hát, rövidség okáért, csak annyit óhajtok megjegyezni, hogy a gymnasiumi oktatás a széleskörű és alapos tudáson, a növendékek lelki erőinek minden oldalú kifejlesztésén kívül, kiválóan alkalmasnak bizonyul két dolognak nyújtására, melyek az egyénre nézve sokkal fontosabbak, mint maga a tudomány.

Egyik az, hogy állandó, kitartó munkássághoz szoktat. Ne higýje azt senki, t. gyűlés! hogy ez adomány oly igen csekély értékű; és ne gondolja senki, hogy a munka szeretete már természetszerűleg van az emberbe oltva. Hosszu és szigoru szoktatás kell ahhoz, hogy az ember kedvet és örömet találjon a munkában; de ez a szoktatás aztán elkerülhetetlen, (ha egykor valami nagynak véghez vitelére számít.) A ki nem képes magát bármikör és gyorsan munkára elhatározni s aztán buzgón, jó kedvvel és kitaratólag munkálkodni, sehol sem képes kitűnni, legkevésbé a tudományok terén. Minden iskolának tehát, ha derék férfiakat akar képezni és növelni, kötelessége növendékeit kitartó munkához szoktatni. És a gymnasium e kötelességnek hiven és öntudatosan felel meg, a mennyiben főtárgyainak — az ókori classicus nyelveknek — kitartó munkára gyakorló kezelésében olyan alkalmas eszközzel bír, mely azon kívül, hogy munkássághoz szoktat, a reá fordítandó erő megfeszítése által növendékei lelkét üdvös erkölcsi fegyelemben tartja, akaratjokat s ez által jellemöket edzi és így készíti elő későbbi élethivatásokra.

A másik pedig, n. é. közönség! a tudományszere tet, mely a tudomány iránti mély, benső, lelkesült odaadásban

és a vele való buzgó foglalkozásban áll, tekintet nélkül az általa szereshető haszonra. A ki e hajlamot és érdeklődést a tudomány iránt és a benne rejlő szép, nemes iránt nem érzi; ki a tudományban nem a dicső, mennyei Muzsát látja, hanem azt csak olyan eszköznek tekinti, mely által egykor kenyeret szerezhet; kinek a tudománnyal való foglalkozás nem nyújt lelki örömet, és a ki akkor, midőn valamely tudományos feladatot megfejtett, nem tud örülni és magát nem képes boldognak érezni, a nélkül, hogy azt kutatná, minő haszon és gyakorlati előny származhatik abból részére: azt a gymnasium soha sem tekintheti méltó tanítványának. Ez iskola olyan képző intézet, mely az állampolgárok nem egy különös állására, hivatására vagy különös osztályára van tekintettel, hanem az egész embert akarja kiművelni és megnevelni. Igaz ugyan, hogy főleg az állam, az egyház és iskola szolgáltnak nyújt műveltséget; de az állami, egyházi és iskolai szolgálatra az által igyekszik őket képesíteni, hogy bennök az emberit nemesíti meg és hogy a valódi tudományos értelem kiművelése által az igazság megismerésére segíti.

Minden tudománynak célja az igazság kiderítése, annak az igazságnak, mely minket szabadokká tesz, megszabadít a tévelyek és bűnök kötelékeitől, a babona és hitetlenség békóitól. De ki vonhatná kétségbe, t. gyűlés! hogy e tekintetben igen lényeges, ha vajjon az iskolában a tudomány és értelmesedés terjesztése minő szellemben történik? És a protestantismus történetének alapos és elfogulatlan ismerője tudni fogja, hogy protestans tanintézetünkben e tekintetben a szabadvizsgálódás szelleme uralkodik, e szellem pedig szabadságra növel. Annak behatása alatt tanodánk a más nézetűek iránt való türelmet, az ellenkező, sőt ellentétes felfogásoknak elfogulatlan méltatását törekszik a növendékek lelkébe beoltani s mintegy életök vezérelvévé emeltetni. Nemcsak saját egyházunk részére igyekszik művelt egyéneket képezni, hanem a más felekezetek fiainak prot. szellemben való kiművelése által azok közlében a türelmesebb és elfogulatlanabb gondolkodásmód magvait hinti el.

Ime, tehát t. gyülekezet! iskolánk a maga első feladatát az által törekszik megoldani, hogy növendékeit leendő életpályájokra, a szabadság cultusának ápolása, mellett tudományos műveltséggel látja el.

(Folyt. köv.)

VARGYASI ZSINAT.

(Az erdélyi unitárius egyházkerületnek, Vargyason, 1883. aug. hó 26. és következő napjain tartott közgyűléséről.)

Egy lélekemelő ünnepélyről akarjuk e becses lapok t. olvasó közönségét értesíteni, s tesszük ezt — mint mindig, úgy ezen alkalommal is — azért, hogy a köztünk lévő békés benső viszonyunk új tápot szolgáltatassunk; hogy egyengessük útját „az egy akol és egy pásztor” felé vezető lépéseinknek.

Az „udvarhelyi unitárius egyházkör”-be kebelezett vargyasi népes és virágzó egyházközösségnek: nyolczvan (80) év előtt volt még hasonló ünnepe, minővel az

egyházkerületi főtanács, ez évi közgyűlésének oda helyezését, most megtisztelte.

Nyolczvan év! mennyit változott azóta a világ?

Nyolczvan év alatt, azok a szármás fedelű, lantornás ablaku, apró fakunyhók, zsellér, jobbágy és úrbéres lakóikkal: mind mind elpusztultak. Vargyasnak ma más képe és népe van. A régi kunyhók helyén diszes kőházak emelkednek, bacsoni „piros cseréppel” fedve; a jobbágy, zsellér és úrbéres népből: szabad székely nép lett. Hála istennek!

Ezelőtt 80 évvel, a ki Vargyason az unitáriusok zsinatán volt, láthatott még egy-egy dűlőfélben álló galambbugos kaput, lakatlan, dűledező, pusztuló házat, melyben 39 év óta nem lakik senki. Kiké volt az? Nem én, mondja el halhatatlan Benkőnk.

„Elmenvén azért Háromszéknek talán mindenik faluiból — úgy mond Benkő — a követek; nagy Sereg tölt belőlök, mely Sereget midőn látta volna a Mts. Királyi Commissio, izent az eleibe a székely követek Seregének, hogy mivégre mennének? (mivel tartott a széke-lyeknek támadásoktól) amazok mondották, hogy ők Istántiával mennek. De vissza izent a Commissio, hogy az Istántiát két-három ember is felviheti s Resolutiot ad a Commissio, a több nép pedig oszolják haza. Mondották azok, hogy az Instantiájokban valami hibát találtak és addig fel nem adják a Méltóságos Commissionak, míg meg nem igazítják. Ugyis csak kérte azt a Commissio, egyebet gondolván a székelyek elméjében lenni; noha azok valósággal Instantiájokat akarták jobbitani valamely t. Plebanusnak javallására; de nem adván fel az Instántiát parancsolt sok rendben a Mts. Commissio, hogy oszoljanak el; parancsolt a lakosoknak is, hogy szállást azoknak ne adjanak. A székely követek és egész Sereg azért Madéfalvára menvén hálni, ott Contra mandata befogadták és megszállottak, ettenek és ittának, vigan és bátran valának; végeződtenek e c. t. azért A. 1764. Januariusnak 7-ik napja előtt való éjtszakáján, mint contra toties expressum mandatum oda gyűlt népet nem szenvedhetvén meg, nagyobb gonosztól való félelem miatt, a Mts. Commissio (melyeknek tagjai voltak: Mts. gr. és Consiliarius Lázár János úrnsga, Mts. gr. Bethlen Miklós úrnsga és Mts. Gubernialis secretarius Helmágyi István ur, Militare Brachium pedig Mélt. Siskovics Generalis ur a magával levő katona Sereggel együtt) parancsolt a Militaris Német seregnek, hogy azok ágyukkal és egyéb fegyverekkel a tumultuáló népet lőnek és vágnák, a kik is Madéfalvának egyik végén lőni kezdtek, mely miatt égés is indult, és ekkor sokan az oda gyűlt székelyek közül, elestének; sokan megsebesültenek, sokan elszaladtanak, kik közül némelyik maig is kerüli Hazáját.” — Igen, de az unokák haza jöttek már s ott az Al-Duna mentén talán jobb napjaik lesznek, mint volt ős apáiknak Madéfalván! Adja isten!

De térjünk a közgyűlésre. Már augusztus 25-én kezdetét vette az ünnep. Ekkor érkezett az ország minden részéből, az unitárius egyházkerület igazgató főtanácsa, élén

a püspökkel. Az utszák kiséperve, a község végén hatalmas diadalkapu: „Isten hozott“ felirattal; ezer meg ezer ünneplő ruhába öltözött székely, riadó „éljen“nel fogadja szeretett főpásztorát, ki harang-zúgás között s több mint 30—40 kocsin, válogatott kíséretével vonult be a parochiába.

Ab, milyen nagy különbség lehet e bevonulás és a kö-zött, melyet hasonló czélből, ugyancsak Vargyasra 80 év előtt, az unitáriusok akkori püspöke (1786—1811-ig) nagy ajtai Lázár István uram tett? Hiszen akkor még nem volt Ágostonfalva alatt vasúti indóház; hiszen akkor még az ur szőlőinek pásztorai: in cogni toban, gyalog vagy egy-egy fákó szekeren és nem kocsiiban, nem robogó vonattal jár-tak; hiszen akkor még a protestansok: „eretnekek“ voltak. — Akkor a Tiszteletes asszony szerény asztala mellett ült a főpásztor s papsága a „tarisznyából“ ebédelt, mit hazulról hozott; ma két-háromszáz teritékü közebéd-nél mond pohárköszöntőt a hazára, királyra, a felekezet főpásztorra, a nélkül, hogy „ereteknek“-nek merné valaki érette nevezni.

No de menjünk a templomba. Igen ha lehetne! — Ember-ember hátán gyúródik! Szerencsés, a ki jó fizikum-mal áldatott meg az Istentől! Oly nagy a tolongás a tem-plom ajtók előtt, hogy az oldalbordánk is recseg belé. De ime jön a püspök. S az a tolongó nép, mintha csak a Mó-zes vesszője volna, mely a Verestenger hullámain elválasz-totta: úgy válik kétfelé s nyit utat a főpásztor és kísére-tének. A mi azután történt, azt nem lehet leírni, csak ott a templomban, melynek tágas hajója zsufolásig megtelt, tértünk magunkhoz, midőn az orgona szelíd hangja mellett fölzengett a hivek buzgó éneke.

A vallásos ének elhangzása után, nt. Csegezi László, bágyoni lelkész és egyházköri jegyző lépett a szószékre, buz-gó imában kérvén istennek áldását a zsinati főtanács mű-ködése, a király, a haza és az anyaszentegyházra; majd Luk. XI. I. „Uram taníts minket imádkozni“ igék fölött mondott emelkedett beszédet, melyből megismertük a szé-leskörű és tudományos ismeretekben gazdag lelkü papot.

T. Csegezi László ur után, főt. püspök, Ferencz Jó-zsef ur foglalta el a szószéket, a hallgató közönség mély csendje és várakozása közepett. „A ki nincs mellet-tünk, ellenünk van az; a ki nincs ellenünk, mellet-tünk van az.“

Máté és Márk emez ismeretes szavai alapján „int“ és „buzdit“ a szónoki erővel tartott főpásztori beszéd, mely kétségtelenül egyike a legszebb egyházi beszédeknek.

A bevezetésben üdvözlí, első sorban, saját hiveit, az-után azokat, kik nem tartoznak szorosán az ő felekezetének nyájai közé. Mindkettőt inti és buzditja: a Krisztus által alapított keresztyén vallás áthatatos szeretetére; az első részben kimutatja: a keresztyén vallás ellen-ségeit s ezektől óva int; a másodikban felmutatja a keresztyén vallás barátait, valódi harczosait az evangéliumnak, s ezek követésére buzdit. E hatásos beszéd után buzgó, töredelmes imával hívja meg hiveit a

szeretet asztalához és a szószéket elhagyja. Egy vers éne-ket énekel a gyülekezet, mely után Raffaj Domoko s, újszéki lelkész és kereszteri egyházköri jegyző állott ki az ur asztala mellé s mondott igen szép agendát: Jézusnak élete, viselt dolgai és halála felett, mely után kezdetét vette az urvacsora osztás: Egyed Ferencz szent-páli és Sándor Lajos, h.-almási papok segédkezése mellett és ezzel az isteni tisztelet véget ért.

Templom előtt a különböző hatóságok tisztelgése a zsinati elnöknél megtörténvén: kezdetét vette az ebéd. 300 teritékü közebéd volt ez, melyben nemzetiség és felekezeti különbség nélküli összhangban ültek egymás mellett a vi-dékről ünnepélyesen meghívott és megjelent kitünőségek.

Az első poharat főt. püspök ur emelte apostoli ki-rályunk és felségesen uralkodó házáért; a második poharat főgondnok, méltsg. id. Dániel Gábor főispán ur a magy. tör-vényhozó testület és ennek feje: a magyar kormányért, kik-nek bölcs kormányzata alatt az unitáriusok felekezete, annyi szenvedés után, ma teljes szabadságot élvez és egy jobb idő kezdetét érte meg.

A két diplomatikus pohár-köszöntő után jött a test-vér felekezeteknek pohár köszöntőkben való ölekezése; az uni-tárius és más felekezetek kitünőségeinek üdvözlése. Este jótékonyczélu bál az iskolahelyiségben.

Második napon, templomozás előtt és után, a közigaz-gatási ügyek tárgyalattak, melynek fénypontja Kovács Já-nos jelentése volt amerikai útjáról; minthogy ezt a lapok is ismertették, azért nem szólunk most róla bővebben. Ugyan-ezen napon volt az időközben állomást nyert ifju lelké-szek felszentelése.

A közigazgatási kisebb-nagyobb tárgyak befejezésével került szőnyegre:

„Törvény javaslat:

az unitárius vallásközönség szolgálatá-ban álló püspök, papok, mesterek, tanítók nyug-dijazásáról, valamint azok özvegyeinek és ár-váinak segélyezéséről.“

Ez érdekes és sok tekintetben tanulságos javaslatot, lapunkban ismertetni fogjuk; most csak annyit jegyzünk meg róla, hogy éles vitatárgyát képezte, főleg a III. feje-zet, mely „a nyugdíj és segély intézet kezeléséről“ szól. Azonban lényegtelenebb változtatásokkal mégis elfogadtatott.

Harmadik napon egy rövid ülés, bucsu tisztelgések és apostolok oszlása volt.

Mi pedig bezárjuk értesítésünket azzal a jó hangulat tal, mit az unitáriusok közgyűlése nemcsak ránk, egyes-emberekre, kik szerencsések voltunk abban közvetlen részt venni; de általában egész vidékünkre, a rikánbfelölí szé-kelysége gyakorolt. Üdv a testvér felekezetnek!

R. Pál.

Mozgalmak a középiskolai oktatás terén külföldön.

(Fölvastatott az országos középisk. tanár egyesület közgyűlésén
Kolozsvárt, 1883. júl. 6.)

(Vége).

A túltudományos előadások vádjára szellemesen és találóan felelt Bonitz a porosz képviselőház budgettárgyalásai alkalmával. Az ő tapasztalata szerint azok a tudós tanárok tömök tudományossággal előadásait, kik nem elég tudósok, kik még tanulni szeretnének s az előadásban is inkább maguknak szólnak, mint tanítványaiknak. Bármily igazságtalan is a sűrűn felhangzó vádak egy része, annyit a legelfogulatlanabb megfigyelők is elismernek, hogy a túlterhelésnek egy részét az együtt működő tanárok diszharmonikus működése, továbbá az a körülmény okozza, hogy a tanárok pedagógiai és didaktikai kiképzése igen hiányos. Németországban a tanárjelöltek tudományos kiképzetése az egyetemen mintaszerű. A német egyetemi tanár kitűnően ért ahhoz, hogy a tanulókat tanulni tanítsa; de tanítani nem tanulnak tőle. Behatolnak a tudomány belsejébe, de a tudomány értékesítéséhez nem értenek. Ezen a szokásban levő próbaév sem segít. Németországban az igazgatónak kötelessége felügyelni a próbaévesekre s pedagógiailag vezetni. De a német igazgatók is panaszkodnak, hogy a tanítás mellett túl vannak halmozva irodai teendőikkel s a próbaéveseknek többet, mint igen szép általános exhortációt nem adhatnak. A vezető tanárok pedig, kiknél a jelölt hospitálni kötelesek, s kik azután a jelöltnél hospitálnának, sem a látogatást, sem a látogatást nem szeretik. Így történik, hogy a próbaév épenséggel nem hozza meg a várt gyümölcsöket. A baj elhárítására sokan már azt is indítványozták, hogy az igazgatókat mentse fel a tanítás alól, hogy többet foglalkozhassanak a próbaévesekkel. Maga a porosz kormány az ideai budgettárgyalások alkalmával más segítséget keresett. Egy a budgethez mellékelt emlékiratban kifejti, hogy a túlterhelésnek egyik oka a tanárok hiányos methodikájában keresendő, melynek következtében a tanulóknak otthon kell pótolniok, a mit jó előadás mellett a tanítási órában kellett volna tanulniok. A próbaév nem ad biztosítékot a tanárjelöltek helyes ped. és did. kiképzetéséről. A baj elhárítására, mondja az emlékirat, figyelemre méltó oldalról azt indítványozták, hogy a népiskolaiakhoz hasonló szemináriumi gymnasiumokat és reáliskolákat állítsanak, melyekben a jelöltek gyakorlatilag tanulják a tanítás művészetét. A kormány nem fogadhatja el ezt az indítványt. Okul a tanárjelöltek egészen másnemű tudományos kiképzetését említi, de kifogását bőven nem fejtegeti. Általában kimondja, hogy idegenkedik oly intézményeket megszüntetni, melyekben elődeink munkásságát és tapasztalatát kell tisztelnünk. A kormány csak módosítani akarja a próbaévre vonatkozó intézkedéseket. Kevesli az erre szánt egyetlen egy esztendő, nem éri be a próbaév végével az igazgató által kiállított bizonyítvánnyal. Az egy próbaévnek kettőre emelése azonban szintén akadályokba ütközik. A képesítő okmány megszer-

zéséig amugy is öt év telik el, a tanárjelöltek nagy része nem tud annyi ideig kereset nélkül megélni. Azért a kormány nem a próbaévet akarja megduplázni, hanem a próbaév után a jelöltet rendes tanításra akarja felhasználni (Ein Jahr commissarischer Beschäftigung), az adott óráknak azt a részét, melyet a rendes tanárok nem tölthetnek be, díjazni akarja. E második évre következnek azután a gyakorlati tanárvizsgálat, melynek célja kikutatni, vajjon a jelölt megszerezte-e a tanítás művészetét, elsajátította-e azokat az ismereteket, melyek az egyetemi tanulmányon kívül szükségesek a jó oktatáshoz. E célra a jelölt próbaelőadást tart, szóbeli vizsgálatot tesz főleg a középiskolák szervezetéből, szakmájának methodikájából, vajjon ismeri-e mind a segédeszközöket stb.

A képviselőházi tárgyalásoknál hevesen elleneztek ezt az indítványt. Némelyek ez alkalommal tagadták a túlterhelést s ép ezért ez indítványt szükségtelennnek mondták. Mások elismerték, hogy túlterhelés van, hogy részben a tanárok hiányos ped. és did. kiképzetéséből származik, de tagadták, hogy a javasolt intézkedés a bajon segíthetne. A próba-előadásból soha sem tudhatni meg, hogy a jelölt tud-e tanítani. Nem abban áll a tanítás művésze, hogy a jelölt egy fél órán át beszélni tudjon a tanítványoknak. Abban nyilatkozik, mikép tudja a tananyagot elrendezni, elosztani, begyakorolni, ismételni, a tanulók felfogásához alkalmazni, írásbeli gyakorlatok által kiegészíteni stb. A próba-előadás pusztán formalitás. A gyakorlati vizsgálat is nagy ellen-szenvre talált, míg a semináriumi rendszer több oldalról, épen szakférfiak által, melegen ajánlatott. A vitának nevezetes eredménye az volt, hogy a kormány indítványát majdnem egyhangulag mellőzték s az illető budgettételt megtagadták. Úgy látszik, hogy Németországban is a szemináriumi rendszeré a jövő. Halleben már fennáll a pedagógiai szeminárium, melynek egyelőre csak 6 tagja van, kik egyenként 500 márka ösztöndíjat kapnak; a főlétel feltételei, hogy az illető a tanárvizsgálatot kiállotta és Halleben valamely középiskolában vagy próbaéves vagy segédtanár, legfőlebb 15 heti tanítási órával. Göttingában is történt hasonló kísérlet. Wiedemann pedig, a fizika tanára, a lipcsei egyetemen igen alapos tanulmányában, mely a D. Revue ez ideai márcziusi füzetében jelent meg, bőven fejtegeti, melyek a mostani tanárképzés bajai, s miképen kelljen rajtok segíteni. Wiedemann több ízben beútaza Németországot, Franciaországot, Ausztria-Magyarországot, hogy a felső oktatás állapotát tanulmányozza és tudósokkal és tanférfiakkal a kérdésekre vonatkozólag érintkezhesék. Magyarországon is megfordult és úgy nyilatkozik, hogy az itteni gyakorló iskolában tett tapasztalatokat ő is értékesíteni akarja s javaslatában tényleg nagyobbára gyakorló iskolánk szervezetét tartja szem előtt. Javaslatának ama részei, melyek az idegen nyelvek, a természetrajz, természettan tanárainak tanítására vonatkoznak, igen figyelemre méltók. Szükségesnek mondja, hogy született francia és angol tanítsa a tanárképző intézetben a kiejtést és beszélést, a mi többet ér, mintha a jelöltek ösztöndíjakkal Londonba és Párizsba men-

nek, a hol többnyire — németül beszélnek. A természetrajz tanára mutassa a jelölteknek, miképen kelljen gyűjteményeket csinálni, a fiukban a gyűjtéshez és meghatározáshoz kedvet ébreszteni. A fizikai szertárakban is sok a baj. A tanárok rossz készülékeket vesznek, melyekkel csak egyszerűen sikerülnek a kísérletek. A készülékek egy része inkább játékra szolgál, mint oktatásra. Természetesen szükséges azután, hogy a gyűjteményeket időről-időre pontosan megvizsgálják.

De ha a tantervek gondos átvizsgálása, az egészségügyi követelmények szem előtt tartása, a tanárok gyakorlati kiképzetése a fent felsorolt bajoknak egy részét megszünteti: mély aggodalom fog el bennünket, ha azokra a bajokra gondolunk, melyek Németországban is, nálunk is a társadalmi viszonyok ferde irányából származnak. Kiknek szava oly erős, hogy az eltévelyedett társadalmat észre téríthetné? Kitől fogja a szülők egy része megtanulni, hogy a gyermekek nem arra valók, hogy a szülők előítéletének és hiúságának áldozatai legyenek? Nálunk is, külföldön is, leginkább Németországban, nem a tanulók vannak túlterhelve, hanem az iskolák. Az ár, mely a gyermekeknek akkora részét a tudományos iskolákba viszi, Németországban még mindig emelkedőben van, nálunk is alig számba vehető az apadás. Mondjuk ki nyíltan és hangosan, hogy ezt vésztes jelenségnek tartjuk, mely a nemzetet megfosztja erejének igen tetemes részétől. Mert, a kik tudományos iskolákba járnak és főleg vitetnek, holott nem oda valók: nyomoruságra vannak ítélve, habár az egyik vagy másik külsőleg, egy időre boldogul is. Németországban az áttételi vizsgálatoknál nagy szigorúság alkalmazásával vetnek gátot e szerencsétlen áradatnak. Azonfelül sokféle iskolát állítanak, hogy a hajlamok és képességek alkalmazkodhassanak a szükségletekhez. De ott is a reálgymnasium küzdelme a gymnasiummal nem egészséges állapotokat szül, mert főleg a reálgymnasiumok óriási megfeszítéseket tesznek, hogy a gymnasiummal versenyezhesse- nek. A megfeszítés, a verseny azonban csak addig a pontig éltető és edző, míg az erőt túl nem feszíti. Nálunk a polgári, ipari, gazdasági iskolák, részben a reáliskolák vannak hivatva a tanulók természetes elhelyezésére közreműködni, de a vidéki reáliskolák elnéptelenednek, a polgári iskolák hol gymnasiumot, hol reáliskolát akarnak játszani, az ipariskolák csak most vannak keletkezőben. A leghathatósabb eszközt, a jótékony szigorúságot az osztályozásban, alig alkalmazzuk. A ki e vádat jogosulatlanul találja, az vessen egy pillantást érettségi vizsgálataink eredményére s fontolja meg, hogy átlag a tanulóknak talán egy ötödre bukkik, s talán két ötödre bukkhatók, ha a tanulók többségének mivelta nem kényszerítene bennünket a vizsgálat színvonalának lejjebb súlyosztására, midőn látjuk, hogy mindenütt a legéberebb gonddal küzdenek az iskola belsejéből származó túlterhelés ellen, s midőn mi is a legkétségesebben hozzá járunk a baj enyhítéséhez: kérő szöveget kell intéznünk a

társadalomhoz, hogy az ellen a túlterhelés ellen, mely ő tőle ered, maga szálljon sikra s velünk szövetségbe könnyítse munkánkat, melynek nagy czélja a nemzet erkölcsi világnézetének és értelmi erejének fokozása.

Alexander Bernát.

JÓB KÖNYVE.

— (Bibliai tanulmány.) —

Irta:

Benkő István.

(Folytatás.)

5) Voltak, a kik úgy vélekedtek, hogy e könyv a lélek halhatatlanságáról s a jövő életbeli visszafizetéséről tanít. Michaelis szerint, ugyanis a szerző azt akarja megmutatni, hogy az isteni igazságosság a jövő életben, a feltámadás után, nyilvánul, a mikor minden ember érdeme szerint jutalmat vagy büntetést nyer. Hasonlóképp Ewald nézete szerint is, a könyv alapeszméje a lélek halhatatlansága. Azt mondja: szükség volt, hogy a könyv lényege a lélek örökkévaló megmaradásán nyugodjék, mert a külső szenvedés nem győzhető le másképp, mint azon tudat által, hogy a lélek örökkévaló és nem vesz el még akkor sem, ha a végső külső jó, maga az élet, elveszett. A külső rossz nem következtetése és büntetése a bűnnek és nem áll viszonyban az ember belső érdemével, csak magasabb öntudadra, önismertetre ösztönzi a szellemet, mely által érzi örökkévalóságát és felülemelkedvén a külső szerencsétlenségen, legyőzi azt. E nézetet sem lehet helyesnek tartani, mivel kevés a mi mellette és igen sok, a mi ellene szól. Ugyanis mindössze három hely van a könyvben, melyből a halhatatlanság látszik: 14. 13—15; 16. 18—19; 19. 23, 29; de ezen helyeken is a halhatatlanság csak mint vágy, remény, homályosan jelenik meg (Ewald szerint is) és nem mint erős, tántoríthatlan hit. A keserves szenvedés mintegy kisajtolja Jóbból e vágyat, tehát mintegy szükségtől kényszerítve, jön a halhatatlanság reményére, a jövő fenmaradásnak mintegy homályos képzetére. A halhatatlanság eszméje és a jövő életbeli visszafizetés egyáltalában nem képezi a könyvnek központját, hanem csak véletlenül fordul elő benne, a nélkül, hogy szorosabban hozzá is tartoznék; és így egészen háttérben is marad. Ha az író erre akarta volna fektetni a fősúlyt, bizonyára sokkal inkább előtérbe állítaná, sokkal jobban kiemelné. Ha Jóbban élne a halhatatlanság hite, akkor fölülemelkednék a szenvedéseken és megvetné azokat, azon tudatban, hogy a lélek ugyanis halhatatlan és a testi szenvedés mitsem árthat; igen de Jób éppen ellenkezőleg kétségbeesetten megalázza magát a Mindenható előtt. Mert a költőnél nem a lélek halhatatlansága volt az alapeszme. De, hogy nem ez volt, kitűnik továbbá úgy a prologból, mint az epilógból. A prolog szerint, Jób szerencsétlensége csak kísértés, csak próba, Jób sokat veszít és belsőleg is gyötretik; de az epilógban kétszeresen visszazakap mindent és pedig külső javakban; tehát a problema külsőségeiben van megoldva, nem pedig úgy, hogy a prologban elvesztett javak daczára is, nyugodtan érezné magát a lélek halhatatlansága és a halál utáni kárpótiás biztos tudatában. A barátok és Elihu beszéde is ellenmond e felfogásnak. Szóval a halhatatlanság eszméje nagyon is alárendelt helyet foglal el a munkában, csak mint halvány vágy, gyenge remény; és így nem vehető a költemény alapeszméjének. Bár nem vehető is ez a költemény alapeszméjének, de hogy szó van róla a könyvben, az kétségtelen és így megmarad „azon érdeme, hogy a gonoszról és a lélek halhatatlanságáról való

mélyebb nézeteket előkészítette és mint termékeny csirákat a jövőnek átadta" (Ewald).

6) Többen úgy vélekednek, hogy a könyv az izraelita nemzeti viszonyokra vonatkozik. E nézetre először a középkori zsidók jöttek rá, később azonban mások is sorakoztak nyomukta, mint Hardt, Le Clerc, Garnett, Warburton, Bernstein, Keil, Tzschirner, Bruno, Bauer és legújabban Seineké (1863.) Ezek szerint, a költő lefesti a kegyes Jób szenvedéseiben az egész Izraelnek a fogságban való szenvedéseit és célja az, hogy megalázdásra és Isten iránti hitre s igazságosságában való bizalomra oktassa a népet, mert csak így találnak a szenvedések között vigaszt. Némelyek szerint, Jób barátai a prófétákat symbolizálják. — Ez allegorikai magyarázata a könyvnek, minden alapot nélkülöz s így helytelen félremagyarázása a valódi érzelmenek. Ugyanis semmi nyoma sincs annak, hogy kettős értelmet kell keresni úgy Jóbban, mint a darab más személyeiben; de még Jób ártatlannak van feltüntetve, már pedig a zsidó nemzetről azt állítani soha sem lehetett s nem lehet, hanem épen az ellenkezőt; úgy hogy méltán felkiálthatunk Dillmannal: „Wie hätte auch ein weiser Dichter das israelitische Volk in irgend einer Periode seiner Geschichte als ein unschuldig leidendes darstellen können.“ Nem vonatkozhatik a népre, már csak azért sem, mert akkor nem voltak fogságban; de másfelől a fogság, mint a népnek megérdemelt büntetése fogatik fel egybeült az ó-testamentumban és így Jób is — ha a népet symbolizálj — á bűnösnek kellene feltüntetni, mint a ki megérdemli büntetését. Tehát ez allegorikai felfogás ellenkezik az ó-testamentumnak a fogságról való általános felfogásával. Aztán egy nemzetnek, mely e felfogás szerint, Jóbban kegyesnek van feltüntetve, igen gyenge vigasztalás volna, hogy a meg nem érdemelt szenvedések között még jobban alázza meg magát, ezzel semmit sem enyhítne a költő népe baján. Nem nemzetekre, hanem egyes emberek sorsára vonatkozik tehát a költemény.

Szertelen tulzába esnek az allegorikai magyarázattal a pápista egyházban azok, a kik Jóbna szenvedését Krisztus engesztelő szenvedésének típusa gyanánt tüntetik fel. Jób e szerint Krisztus, a barátok az eretnekek. Ennek képességét szükségtelen czáfolni.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. szept. 8.

— Konventi hírek. B. Vay Miklós ő nagyméltósága 10-én az esti személyvonalattal Kolozsvárra érkezik s a konventi tanácskozások megkezdése előtt a tárgyalandó nagyfonsága ügyek előkészítése végett, értekezletet tart. — Az indóháznál a rendező bizottság s a városi hatóság ünnepélyesen fogadják a nemes bárót. — A konvent tanügyi bizottságának tagjai is tartani fognak előzetesen üléseket, vélemény nyilvánítás végett, a középiskolai törvény életbe léptetése tárgyában. — A konvent üléseit a vármegyeház nagy termében fogja tartani, melyet a megye fő- és alispánja, a melléktermekkel együtt, szives készséggel ajánlottak fel e célra. — A konventi tagok tiszteletére egyházközségünk nevében az igazgató tanács által kiküldött bizottság f. hó 13-án a városi vigadó teremben 100 teritékü disztribúciót rendez, melyre a konventi tagokon kívül, a hatóságok s felekezetek főnökei is hivatalosak lesznek.

Tanári székfoglalás. Kolozsvári főtanodánkban az új iskolai év f. hó 5-én délelőtt 10 órakor nyitott meg ünnepélyesen, érdeklődő diszes közönség jelenlétében. Az ünnepély Szász Domokos imájával kezdődött s azt Hegedüs István, igazgató tanár, megnyitó szép beszéde kö-

vette. Az ünnepély kimagasló részletét képezte Szatmári Ákosnak, a mennyiség- és természettan ujonnan választott tanárának beköszöntője, melyből örömmel győződhetett meg mindenki, hogy a helyét elfoglaló ifju tanárban egy a mai tudományos képzettség színvonalán álló s első föllépésével is rokonszenvet s bizalmat keltő tanerőt nyert a főtanoda. A tanári kar nevében rövid, de mesteri beszéddel üdvözölte az új pályatársat Hegedüs István. Kísérje működését siker és áldás! Az új tanár s a tanodai ellenőr esküvételére, a pályakérdések kihirdetése s az ifjuság karéneke után, a főlemelő ünnepély véget ért.

— A tiszántúli egyházközség őszi közgyűlését, mint lapunkban is jelezve volt, e hó 4—5 napjain tartotta meg. E gyűlésnek jelentős mozzanatát képezte Kiss Áron esperesnek remek emlékbeszéde gr. Degenfeld Imre fölött, Vályi Jánosnak, az új főgondnoknak ünnepélyes beigtatása. Megnyugtató hatást tón az új főgondnok emelkedett hangú beszédének azon része, melyben ígéretet tett, hogy az egyház ügyeibe nem vegyít bele világi politikát. A debreczeni főtanoda javára 2000 frt alapítványt tett. Nagyszerű alapítvánnyal öröközték meg néhai gr. Degenfeld Imre nevét nemes érzésű örökösei is: 30,000 frtot adományoztak, ebből 25,000-et egy hittani vagy bölcsészeti tanszékre, 5000-et szegény tanulók segélyezésére, oly kikötéssel, hogy a kamatok tőkésítsenek 10,000 frtót.

— A szászvárosi Kúntanoda új szárnyépületének fölszentelési ünnepélye f. hó 2-án kiválóan sikerült. Az ünnepély díszét közelből s távolból megjelentek részvétele nagy mérvben fokozta. A város és megye egész intelligentiája egybe sereglett, hogy gr. Kún Kocsárd, a nagy alapító, iránti tiszteletének kifejezést adjon. A testvér tanodák közül a n.-enyedi, a kolozsvári és a sz.-udvarhelyi képviselőket küldötték. Az ünnepély reggeli 9 órakor tisztelegésekkel kezdődött a nemes grófnál s a főt. püspök urnál. Majd templomba vonult a diszes közönség, hol a helyi műkedvelő dalkör szabatos karéneke után, a főt. püspök ur tartotta a jelenvoltagekat mélyen megható, fölszentelési imát, melyet Deák Gerő igazgató tanárnak, a legfeszültebb figyelmet mind végig lekötő, fölvetett tárgyát helyesen kimerítő s szónoki erővel előadott fölvató beszéde követett. E jelszó beszéd közlését lapunk mai számában megkezdjük. Az Isten házából a közönség nagy része, a nemes gróf s a tanári kar vezérlete alatt, a tudományok új templomának megszemlélésére sietett. Az új szárnyépület stílje hasonló az épület régebbi részéhez, egészen egyszerű; a berendezés a czélnak teljesen megfelelő. A gyűjtemények s a könyvtár az utóbbi években meglepő gyarapodást nyertek. Délben 1 órakor a Szécsenyi szállodában 200 teritékü bankettre gyűlt össze a meghívottak diszes serege, s tán felesleges is jelezni, hogy lelkesült köszöntők hosszú sora vette kezdetét. Alkonyatkor a tanoda homlokzatán folygultak a mécsek lángjai s fénybe vonták azt a transparentet, melyen a nemes gróf neve tündöklött, melynek láttára mindnyájunk szívéből fakadt föl a fobász: Szálljon fény és áldás nemes életére! A ünnepélyt táncvizigalom zárta be, melyet még a nappal első sugari is köszöntöttek.

— Sápó Sámuel, a debreczeni egyházközség és a debreczeni főiskolának nagyrédmű főgondnoka, beadta lemondását, s ugyanakkor 1400 frtot küldött az egyháztanácsnak. Ez volt főgondnoki fizetése, fele az egyháznál, fele a főiskolánál, s azt az egyházi szegények közt, emezt pedig a szegény tanuló ifjuság közt kiosztatni. — Ez a száraz tény, írja a „D. E.“ Debreczen közönsége ismeri a debreczeni ref. egyházi életben felmerült eseményeket s így nem szükséges e fontos lemondáshoz a commentár, csak a debreczeni ref. egyház hajdan erős bszervezetének szertehullását s romlásnak indulását látni és fájlalhatni.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beíratás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyújt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test és egy lélek vagytok. Eféz. IV. 4.

Tartalom: Br. Vay Miklós elnöki megnyitója. — Az egyetemes convent. — Fölszentelő beszéd. — Államiskolai 5% pótdó. Fábíán Dániel. — Jó b Könyve. (Bibliai tanulmány.) Benkő Károly. — Különlék.

Br. Vay Miklós elnöki megnyitója.

Méltóságos és főtiszteletű egyetemes convent!

Engedjék a mélyen tisztelt convent nagy érdemű tagjai, hogy vajha mulandó testi gyengélkedését kötelessége érzetének, mint mindig szokta, most is alávettelt tisztelt elnöktársam s nemkülönben magam nevében is, szívünk mélyéből üdvözölhessem s szavakat kölcsönözhessek ily szép számmal lett megjelenésük feletti örömünknek!

Azonban ebbeli hő érzéseim kifejezésével kapcsolatban, az öreg Simeonnak ezen szavai is tolnak még önzetlenül még ajkaimra: „Mostan bocsásd el a te szolgádat Uram békeséggel“, — a mi alig is lehet másként, ha elgondolom, hogy egyházamnak szentelt igénytelen munkásságom épen 60-ik évében s élttem alkonyán még egyszer szerencsés lehettem s pedig országunk azon részében uyithatni meg evang. reformatus egyházunk conventjét, mely a vallásszabadság szentelt földjének volt mondható már akkor, midőn Európaszerte a vallási türelmetlenség daemoná dült és jobban, mint a bérczek, vonta a választalat a királyhágón innen és túl között.

Mig itt, hol ma először gyűlnek egybe conventileg az egyetemes ref. magyar egyház képviselői — a dicső emlékü nemzeti fejedelmek védszárnyai alatt a protestans szellem elenyészítő csekély megszakításokkal, szabadon fejlődhetett és megizmosodhatott,

addig túlna a protestantismus kiirtására törekvőkkel szövetekezett absolutismus, a protestans szabadsággal együtt, a nemzeti alkotmányt is okvetlen megsemmisíti vala, ha az erdélyi fejedelmek ismételt harcra kelése segélyével ki nem vivják őseink azon örökbecsü békekötéseket, melyek azóta, valamint egyházunk autonomiájának, úgy a nemzeti szabadságnak is védbástyáiul szolgáltak!

Hála a nemzetek sorsát intéző gondviselésnek, az ez úton fenmaradt szabadabb eszmék áramlatát követő nemzeti kitartás, utoljára is megtörte a románismus kizárólagos befolyása alatt állott világi hatalmat és olyan szerkezetnek adott létet, melylyel ma már egyházunk a maga érdekeit, ha nem is azonosítani, legalább egyeztetni tudja.

Ennek tapasztaltuk jelenségét az országgyűlésen közelebb lefolyt középtanodai törvény tárgyalásánál is, midőn egyházunknak hagyományos autonomiájához ragaszkodó irányát követve, sem vehetők kétségbe a törvényhozás, az állam ebbeli intentióját, mely szerint késznek nyilatkozott az iskolai fenntartók szabad rendelkezését jövőre is törvényileg biztosítani — feltéve, hogy azok viszont biztosítékot nyujtanak afelel, hogy az állam műveltségi érdekei s azoknak magyar szellemben történeendő fejlesztése csorbát nem szenvednek.

Erről tanuskodik a közoktatási miniszter urnak ezen középiskolai törvény életbeléptetése ügyében az illető elnökség útján, a convent elébe leendő terjesztés meghagyása mellett, kevással ezelőtt érkezett leirata is, melyet szerencsém lesz maga helyén felmutatni, és mely már csak alakját is tekintve, tanácskozásunk egyik elsőrendü tárgyát képezendvén, egy-

Jelen számunkhoz $\frac{1}{4}$ iv melléklet van csatolva.

szersmind világosságba helyezendi, mit nyertünk, vagy mit veszítettünk amaz országos törvény által.

Szerintem aligha úgy nem áll a dolog, hogy ha abban régibb, majdnem korlátlanul nevezhetett autonómiánkat tekintve, némi veszteségek vagy megszorítások konstatalhatók is, — másrésről remélhető, ha a törvény positiv határozományainak mindenütt és minden részről jó akaratulag fog érvény szerezetnei s majdan verseny is támadni a tanintézetek között, azoktól a középiskola egész tanfolyama alatt elérendő végezélnak a mainál magasabb színvonalra emelkedése fokozottabb szellemi fejlődés várható.

Azt, hogy melyek legyenek a törvénynek e célra törekvő azon pontjai, melyek végrehajtására a kormány lett országgyűlésileg megbizva s melyekre nézve tehát a mi közreműködésünket is felkéri az illető miniszter ur, magából a majdan felveendő leiratból fogjuk megérthetni, — de tapasztalhatni azt is, hogy a budapesti januári convent czélszerű előintézkedései s az időközben működött tanügyi bizottság eljárása által már könnyítve van ebbeli eljárásunk.

Alkalmasint az e tárgy tanácskozásaink közben kerülend szőnyegre a tiszáninneni egyházkerület több oldalról támogatott s elébünk utasított azon indítványa is, mely esetleg az állami segélyezésnek középiskoláink érdekében leendő igénybevételét foglalja magában. Mert nem is említve az 1848-iki vallás-egynéltségről szóló törvényt, tény az, hogy vannak gymnasiumaink között olyanok, melyek a legnagyobb erőfeszítéssel sem lesznek képesek azon kellékeknek megfelelni, melyeket az új iskola törvény elébük szab és kétségtelenül az illetőn lehetőségek forogtak a törvényhozás szemei előtt, midőn arra hatalmazá fel a kormányt, hogy ha egy ilyen intézet fennállását országos műveltségi, vagy fontos helyi érdekek kiválóan igénylik, ugyancsak a törvényben megállapított feltételek mellett segélyezhesse, illetőleg gondja alá vehesse.

Azonban épen ezen, noha gondoskodó ingerentijáról az államnak tartanak sokan, aggodván, hogy ez által a hívőknek az egyházi intézmények fentartása körül eddig tanusított buzgalma csökkenne, idővel tán teljesen is lehülne; miért is kérdésbe tételt: nem lehetne az állam segélyezésnek oly módját találni, hogy a szükségessé vált állami gyámolítás az alapító és feltartó testületek autonom működését ne alterálja.

E hozzánk utasított indítvány, illetőleg kérdés mindenestre olyan, mely annyival inkább méltó az egyetemes convent figyelmére, mivel az egyház jól felfogott érdekével az semmiesetre sem férne össze, sőt szerintem meg sem lehetne engedhető, hogy az egyes testületek, vagy intézetek magok kezére lépjenek az állammal alkuba.

Magától értetődik az is, hogy azt, mit ez irányban végezni fogunk, ágostai testvéreinkkel kellő időben leszünk közlendők.

Ez időszerinti találkozásunkra halasztá az utolsó budapesti, akkori világi elnökét, gróf Degenfeld Imrét, időközben mindnyájunk fájdalmára elveszített egyetemes convent az országos egyházi közalap, — domestica kezelésének végelintézését is; e tárgyról azóta annyit irtak lapjaink, azzal oly bőven foglalkoztak az egyház-kerületek és egyház megyék, hogy feleslegesnek tartom magam részéről mindazok ismétlésébe bocsátkoznom, melyek ez ügyben egy és más részről elmondottak.

Nekem, ki zsinatunk e legfontosabb ügyében szerencsés valék a majdnem egyhangu végzést kimondani, s kinek nem lehet kétségem azon intentioi iránt sem, kik első, sietnének kezdetben mindjárt életet adni annak, csak az tiszteletteljes kérésem, hogy oly végrehajtási módozatokról — mert hiszen ma egyébről szó nem lehet — méltóztassanak gondoskodni, melyek magának a szentesített törvénynek alapját meg ne ingassák, — az azt napvilágra hozott nagyszerű eszmét el ne homályosítsák, — annak magasztos főczélja utolérését háttérbe ne szorítsák, egyszóval: az történjék, mit a zsinat a conventnek tett kötelezőségévé, — ez pedig a domestica fentartása, gyarapítása és kezelése.

A többi intézetünkre váró tárgyak elősorolásával nem kívánom a méltóságos és főtiszteletű conventet fárasztani: rendbe vannak azok szedve s akként lesznek majd felveendők, miut azt jónak méltóztatnak itélni.

Mielőtt berekeszteném beszédemet, azt hiszem mindnyájunk oszthatlan érzületét fejezem ki, midőn hálás köszönetet mondok Kolozsvár nemes városának s a helybeli ref. egyház minden rendű tagjainak szives igaz magyar vendégzerefettel lett fogadtatásunkért, — kettős hálával tartozunk tek. Kolozsvár-megyének is e használatunkra anyyi előzékenységgel átengedett kényelmes helyiségekért.

Mindezek után nincsen részemről egyéb hátra, minthogy magunkat elnöktársammal a méltóságos és főtiszteletű egyetemes convent kegyességébe ajánlva, annak tanácskozásait megnyitottak nyilvánítsam.

Az egyetemes convent.

Kolozsvár, szept. 15.

Egyetemes egyházunk alkotmányos kormányzó testülete, az egyetemes ref. convent, ez évben Kolozsvár városát, s vele együtt az erdélyi egyházkerületet tisztelte meg avval, hogy üléseit kebelében tartja. A conventi tagok a convent megnyitását megelőzőleg, lassanként és csoportonként gyülekeztek

városunkba, mindannyiszor fogadtatva a helyben e czélra alakult bizottság által.

Az első ülés szerdán tartatott s kisebb fontosságúnak nevezhető, bárha abbau oly kimagasló momentum vonja magára figyelmünket, mint az agg főgondnok, az egyháza szolgálatában megöszült agg zászlósúr: br. Vay Miklós remek elnöki megnyitója, melyet lapunk homlokán közlünk, egész terjedelmében.

A második ülés tárgya: a domestika kezelése hevesebb vitát provocált, míg a harmadik ülés már csöndesebb lefolyású vala.

De hadd szóljanak helyettünk tudósításaink, melyeket külön tudósítónk, lehető gonddal állított egybe.

I. ülés.

Szeptember 13.

Az elnöki megnyitó után Tóth S. jegyző felolvasta a tárgysorozatot, illetőleg a convent tárgyalásainak ügyrendjét, melyet az állított egybe, s mely helyeslő tudomásul vétetett.

A convent tárgyalásai a következők: A múlt évi convent jegyzőkönyvének kimutatásai szerint:

Jelentés az iskolaügyről. Az anyakönyvek szabályszerű vezetéséről. Jelentés a váci siket-némák intézetének javára tett adományokról. Jelentés a vasárnap megünneplése tárgyában tett intézkedésekről. Jelentés Németh I. tábornok alapítványának ügyállásáról. Szilágyi Sándor, egyházmegyei ügyésztől. Moldva oláhországi missio számadásának felülvizsgálása. Missio-ügy az egyházkerületekben. Lelkészképzésre vonatkozó javaslat. Lelkésznövényeknek iskolai tanítókul képzése. Theol. tanintézetekben a közegészségtan előadása. Lelkészeket képesítő vizsgákról. Jelentés a gyám-és nyugintézetekről. A lelkészek életbiztosításáról. Jelentés közalapot intéző végrehajtó bizottságba választott tagokról, továbbá e bizottság teendőiről. Országos nyugdíj nem élvező tanítókról jelentés és a tanítói nyugdíjintézetekről. Adatok az egyházi épületeknek tűzkár elleni biztosításáról. Az országos közalap állapotáról. Az országos közalap kezeléséről.

Ezekon kívül fel vannak véve még a tárgysorozatba az egyes egyházkerületek felterjesztései és jelentései, valamint egyes egyházközségek kérvényei is, — ezek azonban legnagyobb részben a fennebb körvonalozott kérdések melles oldalait érintik s így külön fölismérésre nem szorulnak.

A tárgysorozat felolvasása után, dr. Szász Béla, jegyző felolvasta a vallás- és közokt. miniszternek, br. Vay Miklóshoz, mint a convent elnökéhez intézett leiratát, a középiskolai törvény életbeléptetése tárgyában.

E leiratban a miniszter részletes utasításokat ad, a nevezett törvénycikk végrehajtását illetőleg, s utal benne annak mérhetetlenül nagy fontosságára. A leiratban a miniszter a conventet, elnöke közvetítésével, kimutatások és javaslatok felterjesztésére szólítja fel.

Hegedűs László, a leirat felolvasása után, körülbelül a következő szavakat mondá: A miniszteri leirat, ha lényegileg nem is, de alakilag nagyon is tévesztetnek nevezhető. Úgy szól a conventhez, mintha az egy centralis kormányzó hatalom volna, mely az egyházkerületek jogait teljesen absorbeálná. A convent elnökét olyannak tekinti, mint az ágostai hitvallásnak generalis inspektorát, — ámde szóló azt hiszi, hogy a convent világi elnökének távolról

sincs szándékában e jogokat személyének vindicálni. Szóló azt hiszi, hogy már most, az első lépésnél, tisztázni kell a viszonyt, mely az egyház és a convent, nemkülönben a convent és a kormány között létezik. A középiskolai törvény az egyházi főhatóságok rendelkezési jogát minden tekintetben sértetlenül meghagyta. A convent különben tantervet nem készíthet, mert ez az egyházkerületek autonom joga, de ha készít is, az csak irányelveket, határokat szabhat meg, nem pedig részleteiben is kötelező tervezetet, melytől az egyházkerületek el ne térhetnének. Szóló kéri a leiratnak ilyen szellemben való tárgyalását, s ismételtlen utal a convent és állam, convent és egyház közti viszony szoros szemeltartására, illetőleg határozott formulázására.

György Endre, a házszabályok értelmében, a leiratot előbb a tanügyi bizottsághoz kéri utasíttatni annak véleményes jelentése alapján tárgyalatni.

Mocsáry Lajos, úgy véli, hogy a leiratnak, tanügyi részén kívül, közjogi oldala is van, kéri tehát azt a tanügyi és jogügyi bizottságok együttes elbírálása alá bocsátani.

Br. Vay Miklós ez általános helyesléssel fogadott javaslatot határozatilag kimondja.

Dr. Kovács Ödön figyelembe ajánlja, hogy a conventi bizottságok oly tagokból alakítottak, kik a múlt ülészen voltak jelen, minthogy azonban jelenleg mások is eljöttek, amazok közül pedig többen elmaradtak, javasolja a bizottságok kiegészítését, önkéntes ajánlkozás útján.

Fel szólalása után, felolvastatott Fejes Istvánnak a tiszáninneni egyházkerület által elfogadott és a conventhez benyújtott s a többi egyházkerületek által is pártolólag felterjesztett indítványa államségély kérését iránt, az 1848 XX. t. cz. 3 §-e értelmében, a felekezet céljaira.

Kún Bertalan, mint a javaslattevő egyházkerület superintendense, szükségesnek tartja a javaslat indokolását s ezt a következőkben teszi meg: A középiskolai törvény sok terhet rótt a felekezeti iskolákra követelményeivel, melyeket az egyház elviselni, külső segély nélkül, nem képes, Evvel eléggé indokolva van az államségély megadása iránt felterjesztendő kérés, ámde az egyházkerületek korlátlan rendelkezése alá bocsátva, nem pedig oly feltételekhez kötve, melyek az autonomiát sértik. Így p. o. az államnak nem szabad követelni azt, hogy az általa dotált s esetleg fentartott tanári állomásokra ő ejtse meg a kinevezéseket. E szabály keresztülvitele elkerülhetlen összeütközéseket és zavarokat szülne. De másfelől a convent maga is ez álláspontot foglalta el az államségély már régebben fölmerült kérdésében, s szóló, azon reményben, hogy a convent ez álláspontot föladni nem fogja, melegen ajánlja az indítvány elfogadását.

Br. Vay M. az indítványt a tanügyi és jogügyi egyesült bizottságokhoz teszi át, megjegyezvén, hogy ha a kérést csupán az 1848. XX. t. cz. 3 §-ére alapítják, akkor vajmi kevés lesz elérve. Az új törvény alapjára kell helyezkedni.

Török Pál jelenti, hogy az egyet. ref. tanügyi bizottság ez évi jul. 5 én összeült volt s némely kérdésekben döntött, némelyek felől csak tárgyalásokat tartott. Indítványozza tehát, hogy a már teljes egészésként elkészült javaslat a theologiai intézetek és tanító-képezdek újjászervezéséről, azonnal vétessék tárgyalás alá.

Nagy Péter a tervezetet előbb a convent tanügyi bizottságához kéri utasíttatni, míg Kovács Albert rögtöni tárgyalását óhajtja.

Szász Domokos Nagy P. indítványához csatlakozik,

s óhajtja, hogy az egyetemes tanügyi bizottság által csak részben feldolgozott tárgyak is csak úgy tárgyalassanak, ha előbb a tanügyi bizottság véleményt alkot és terjeszt be azok felől.

Török Pál fölhívja a figyelmet arra, hogy van ugyan közigazgatási bizottság, de annak elnöke (a b. e. gr. Degenfeld Imre) meghalt, előadója pedig nincs jelen.

Az ülés a bizottság elnökének egyhangulag Vályi János t, előadójának Vég helyi Dezsőt választja meg.

Gr. Lónyai Menyhért helyesnek találja, hogy minden fontos ügy szakbizottságoknak adassék ki conventi tárgyalás előtt, de óhajtáná, hogy a bizottságok a convent üléseit megelőzőleg, legalább részben készüljenek el munkálataikkal, nehogy a convent első ülése, mint az most történt, tulajdonképpen tárgynélküli legyen.

Török Pál e felszólalásra azon felvilágosítást adja, hogy ő aug. hó előtt nem kapott conventi beadványt kezéhez, s azok legtöbbjét is tegnap, sőt ma vette, és így nem is oszthatta ki. Mentségül különben felhozta, hogy a convent rendszerint októberben szokott ülésezni. E felvilágosítás után, elnöklő br. Vay M. az ülést 12 óra 25 perczkor bezárta, s a másnap d. e. 9 órakor kezdődő ülésre első tárgynál a közalap kezelésének kérdését tűzte ki.

Délután a bizottságok tanácskoztak.

II. ülés.

Szeptember 14.

Br. Vay Miklós elnök kevéssel 9 óra után megnyitja az ülést, jelentvén, hogy a mai ülés tárgyát első sorban a közalap kezelési kérdésében a dunántúli egyházkerület által benyújtott javaslat teendő.

Tóth Sámuel, jegyző olvassa a tegnapi ülés jegyzőkönyvét, melyben szép szavakban megemlékezés van az elhunyt gr. Degenfeld Imréről, nem különben br. Vay Miklósnak az egyházi ügyek terén 60 évi munkássága által szerzett érdemeiről is. A jegyzőkönyv hitelesítettet.

Szász Béla jegyző felolvassa az elnök által fennebb jelzett indítványt, melynek értelmében az egyházi közalap 25 százaléka az egyházkerületeknek, 25 százaléka az egyházmegyéknek adandó át a zsinati törvényekben meghatározott célokra való fordítás végett, s csupán 50 százaléka kezelendő a központban, de ennek is fele tétésitendő. Szász Béla jegyző felolvassa a többi egyházkerületekhez áttett javaslatra azok által beterjesztett véleményeket, melyek szerint — eltekintve attól, hogy ezen, a pesti egyházmegye által tett indítványt a javaslattevő egyházkerület többi egyházmegyéi is elfogadták — a más három egyházkerület vagy nem nyilatkozik, vagy az indítványt egyszerűen a conventhez utasítja. A tiszán-túli egyházkerület egyszerűen napirendre tért fölötte. A tiszán-inneni egyházkerületnek a javaslat áttétele óta gyűlése nem volt, de Kún Bertalan püspök felvilágosítása szerint, képviselőinek szabad kezét adott.

Ugyancsak Szász Béla felolvassa az ez évi január végén Budapesten tartott convent jegyzőkönyvének egyik erre vonatkozó pontját, melyen e kezelési kérdés felvetettvén, a convent oda nyilatkozott, a többségi és kisebbségi vélemények meghallgatásával, hogy „ezúttal határozni nem kíván!”

A többség, már minthogy az ez ügyben kiküldött conventi bizottság többsége, akkor a decentralisatio, a kisebbség a centralisatio mellett nyilatkozott.

Felolvasatott ezenkívül a zsinati törvényeknek a domestikára vonatkozó része.

Mikor aztán így előre volt készítve a talaj a vitakozásra, akkor elsősorban az emelt szót, ki a múlt conventen a bizottsági kisebbség vezetője volt:

Gr. Lónyai Menyhért: Kötelességének ismeri — úgy mond — felszólalni ily fontos kérdésben. A gyakorlat minden kormányzó testületben nagy fontossággal bír, s mert a ref. egyházi élet és közigazgatás még egészen új szervezetű, nem csekély horderővel bír azon irány megállapítása, melyet kormányzó testülete követni kíván és követni fog. Ezért megfontolást igényel. A törvény szavai felolvasatnak: a közalap célja tehát a convent szemei előtt áll; ámde van annak egy más oldala is s ez a convent hatásköre a közalapot illető ügyekben s in specie annak kezelésében. E hatalmi kör megállapítása s különösen annak és a közalap kezelésének gyakorlati módja nem csekély fontossága.

A helyzet érthetőbbé tételére gr. Lónyai egy régi esetet említ fel, mely e viszonyokra nagyon is alkalmazható. Míelőn a közös ügyek elintézésére a delegatiók szervezettek, azok hatáskörét magok a delegatusok is többször tették vita tárgyává, mert az intézmény ismeretlen volt. Felmerült kétes esetekben azonban a delegationalis tagok mindenike első sorban a törvényt tartotta a delegatiók hatáskörének megállapításánál mérvadónak s a szerint adta szavazatát. A delegatiót, daczára szokatlan voltának, senki sem vádolhatta megalakulása idején avval, hogy tettei és határozatai ne egyeznének meg a fennálló s őt első sorban kötelező törvényekkel.

Ehhez hasonló viszony áll fenn a convent és a zsinat, mint alkotmányadó legfőbb hatalom között. Szóló gr. Lónyai azonban az indítvány feletti határozathozatalban a zsinati közalap-törvény 9-ik szakaszának megsértését látná a convent által. Ezúttal azonban csupán a törvényes alapon áll s ezért a kezelési indítványt nem részletezi. Szóló abban a határozott meggyőződésben van, hogy a convent nem törvénymódosító, még kevésbé törvényhozó, hanem csak a zsinat által megbízott végrehajtó hatalom, mint ilyen, feladata csupán a közalap fenntartásában, gyarapításában, s a mi fő, megteremtésében határozódik. A conventnek tehát a zsinati törvényeket módosítani nem áll jogában. Minthogy azonban a zsinat a kezelési módokat nem úgy írta körül, mint azt némelyek talán a decentralis kezelés előnyére hinni szeretnék, a conventnek másképp határozni joga nincs. Ez szóló álláspontja s azt hiszi, hogy ez minden igaz protestansé is, ki a törvényt tiszteletben tartja.

Legyünk óvatosak! — folytatá gr. Lónyai — mert önmagunkat gyöngítjük, ha a zsinat jogait a conventnek vindikáljuk. A végrehajtási módokat illetőleg is csak az alap létesítése van a convent jogkörébe utalva, s ezt már a múlt conventi ülésszakon végre is hajtották. A kezelési indítványról — ismétli — bővebben nem szól, mert azt a conventnek tárgyalni sincs joga. Már a zsinaton is kísérlett az elszórt kezelés eszméje, de csak határozatlan alakban, egy személy által felvetve, s az óriási többség akkor is elvetette.

A közalapra való adakozás aláírási ivén — jegyzi meg a szóló — a fő-feltétel az, hogy a begyűlt összeg csupán az alap céljaira fordíttassék, ámde ez az alap szétforgácsolása által aligha lesz kivihető.

Voltak, s jöhetnek még idők, mikor a törvények hatalya felfüggesztetik, de a törvények most érvényben vannak: tehát azok szerint kell eljárni, s a mint azok rendelkeznek: központilag kell a közalapot kezelni.

hogyan van-e joga a conventnek intézkedni a kezelési indítványban foglaltak felől, s a második az, hogy — ha van czélszerű-e úgy intézkedni? Az előbb szőlők a kérdést már anticipálták, az indítvány meritumáról szólva. Szőlő nem kíván így járni el, s azért előbb csak Lónyay indítványára reflectál. Az bizonyos, hogy a convent nincs jogosítva határozni az indítvány felől, s ha lenne is, akkor szőlő inkább azt volna hajlandó hinni, hogy jogai átruházásával a zsinat tévedett. — A sajtónak és a közvéleménynek felemlítése, Kőrmeny J. által elvesztett fogás, a decentralis kezelés mellett, mert arra a centralisták ép oly alapon kivatkozhatnak. Nincs joga a sajtó megosztott szavazatát valakinek a maga nézetei mellett lesequestrálni. (Helyeslés),

A közvélemény is meg van oszolva. Szőlő lakhelyén (Nagy-Kőrös) és vidékén még nem is képezte vitatárgyát a kezelés, pedig onnan sok pénz jő be, s bármily kezelés is lesz megállapítva, a kötelezettek azért fizetni fognak, bárha a nagy közönség sokkal fogékonyabb azon eszme iránt, hogy egy nagy, országos köz-alap teremtsék. A szőlők közt csak Pap Gábor maradt szorosán a tárgynál, s mondott figyelemre méltó dolgokat. Ezeket szőlő a következőkben igyekszik megezőfolni: A kezelés fogalmában több van az egyszerű pénztári adom-veszem kezelésénél, abban van a rendelkezési jog, ezt pedig a zsinat a conventre ruházta át, s azt másnak át nem adhatja. (Helyeslés.)

Ha az egyházmegye is részt kapnak az alaphól, akkor a kör hátrányt szenvedne s csakis a 66—70 egyházmegye és öt superintendia particuláris érdekei prosperálnának. Ezáltal a zsinat által teremtett eszme alijában meg lenne ingatva; a zsinat, ha az egyházmegyéknek is adni akart volna a közalaphól, ezt ki is fejezte volna. S ha kérnek az egyházmegyék 25—25%-ot, ki tilthatja meg, hogy ugyanoly jogon az egyes egyházközségek is ne kérjenek? Az előző convent azáltal, hogy az ügyet nem tárgyalta, annak adott kifejezést, hogy még alakilag sem szól a dologhoz. A mostani convent is hiában vitatná az indítvány tartalmát, a mig nem dönt, ha van-e joga ebben határozni. Szőlő szerint pedig — ki gr. Lónyay javaslatához csatlakozik — nincs.

Beöthy Zsigmond: Az előző convent is tévedett, midőn jegyzőkönyvében az „ezúttal“ való tárgyalást hangsúlyozta, mert határozni neki, e tárgyban, ha nem is törvénysértés, de jogában nem állott és nem áll. Az „ezúttal“ szó a mostani heves vita oka és részben alapja is. Szőlő sok plausibilis okot lát a kezelési indítvány mellett, de azt csak a zsinaton tartja tárgyalhatónak. Épen ezért nem akarja merev határozattal elutasítani, s határozati javaslatot nyújt be, mely szerint a convent magát e tárgyban határozni illetéktelennek mondja ki, s azt a legközelebbi zsinatnak tartja fenn. Adlig hadd forrjanak ki az eszmék.

Nagy Péter: Filóval és Beöthyvel egyetért a lényegben. Szerinte előbb a gróf Lónyay javaslatát kell tárgyalni, s ha az elfogadtatik, akkor a többi kérdés eliesik. Kéri a convent türelmét, hogy az érvek mezejéről néhány elhullott kalászt szedhessen fel. Nincs joga határozni e kérdésben a conventnek, mert rá a zsinati törvények 227. §-e az alap felvirágoztatását, rendes kezelését bizta csak. A convent és zsinat között pedig azon viszony van, a mi — sit vonia verbis! — kasznár és földes ur között. A zsinat rendes kezelést, nem pedig elkezelést biz a conventre. Szétforgácsolás helyett egyesíteni kell az erőket, mert ma is mindenütt „viribus unitis“ a jelszó. A milliókat nem szerzhetni meg, ha meglétük előtt elosztogatják. Hogy számolhatna másfelől a convent a tőkéről a zsinat előtt, ha

azt másoknak adja át? Csak úgy remélhetni a lassan gyarapodó közalap teljességét, ha segélyével létrehozott nagyobb művekre lehet utalni az adakozási buzgóság élesztésére. Az elosztás után fennmaradó 25% a sok kérelmezővel annyira lenne, mint futó zápor aszály idején.

Szabó János: Nem tartozik az esperesek ama Balagi által felemlített négy-ötödéhez, kik a közalapot megosztathatónak tartják s bár elfogadja Lónyay gr. javaslatát, azért óhajtja, hogy az ügy megbeszéltesék. Kőrmeny téved, mikor a kezelésben való intézkedés jogosultságát a megosztathatóságra magyarázza, mert ez alatt a közalaphoz — mint ilyennek — kezelése értendő. A közvélemény — kérde szőlő Kőrmenyvel szemben — helyes-e a törvény szellemével mindenha? Szőlő a legnépesebb, 160 ezer lelket számláló egyh.-megye esperesse s így önérdéke a megosztás mellett van, de — mert a százados nyomor, százados mulasztás helyreállításáról, enyhítéséről van szó — távol áll tőle az önzés. Szomorú jelenség, hogy már kezdetben megosztanak a vélemények a törvény intentioi fölött. Az egyház jövőjének biztosítása, orvoslása a cél, ezt kell szem előtt tartani. Szőlő az oszthatatlan közalaptól erkölcsi hasznot is vár, a menyiben a népet az meg fogja erősíteni a közérdekek prosperálásának, az egymásért való működésnek eszméjében.

Makay Dániel: Gr. Lónyayval nincs egy véleményen, mert a convent már egyszer magyarázott, sőt módosított zsinati törvényt, a domesticai járulék minimumának megállapításánál. Ha ezt akkor tette, teheti ma is.

Révész Bálint: A jogosultság és a czélszerűség szempontjából indul ki. A kérdés annyira új, hogy benne a közvélemény még nem is nyilatkozhatott. Különb a közvélemény is lehet tévesztett irányu. A conventnek sem törvényt magyarázni, sem azt módosítani joga nincs. A kezelés kérdése már az előző conventen felmerült s akkor épen szőlő indítványára lett a napirendről levéve. Akkor sem volt a közalaphoz egy krajczárja sem, most sincs, s már is osztozkodnak. Ha volnának is milliók, szőlő — mint zsinat — adna zivesen belőlük. De conventnek — mint pénztárnoknak — nincs joga a reá bizottat elosztogatni. El kell állani a kezelés kérdésétől, mert a viszály e felett a mustármagot gátolná terebélyes fává való növésben. Különb igaz lelku ember nem is azért adakozik, hogy — mint Kőrmeny állítja — ő kapjon belőle, de hogy másokon segítsen. Az öt egyházkerület oldott kéréje nehezen volt összeköthető. Itt Kolozsvárt volt a szabadság védbástyája, ne hasonoljunk itt meg. Inkább hagyjuk a „törvénysértés“ szót, de adjuk át a zsinatnak a határozathozatalt. — A központi kezelő bizottság jó indulatában nem szép már eleve bizalmatlankodni.

Kőrmeny S. néhány félremagyarázott szavát igazítván helyre, utánna szolt:

Hegedűs László, ki egy szót sem talált a zsinati törvényben, mely a convent határozathozatali jogát letiltana. Szerinte az esperesek, kik első sorban hivatvák a gyűlésre, csak is úgy gyűjthetnek sikerrel, ha 1. a közalap egy bizonyos része az egyházkerületeknek adatik, az előirt czélok teljesítésére; 2. ha elvül kimondatik, hogy sem egyesek, sem gyülekezetek külön ne kérelmezhessenek, csupán az egyházkerületek ajánlatára (Helyeslés). A kezelési indítványt tárgyalatni kívánja.

Mocsáry Lajos a centrális kezelés hive; a gazdag gyámoltsa a szegényt. De nem látja az indítvány nem tárgyalhatását indokolva. Itt a conventen a centralisták vannak többségben, künn, a népben, a decentralisták. A határozathozatal azonban a zsinat joga, s azért kéri határo-

Ne ejtsünk el egy főeszmét a részletekért, — mert a decentralis kezelés az intézmény megsemmisüléséig vonná maga után. A protestánsok mindenha ragaszkodtak ahhoz, hogy a törvény szent, és hogy az csak törvényes úton módosítható: törvényhozó testület által, a koronás fejedelem hozzájárulásával. A nagy Deák Ferencz ama szomorú időkben szigorú törvényszeretetének köszönhetik a protestánsok is jogaik csorbitatlanságát. Kimondták a „non possumus“-t s ha nem cselekedhettek a törvények szerint, inkább visszavonultak a tettek mezejéről. Most van az első alkalom, hogy megmutassuk, hogy nem engedünk törvényeinken rést ütni!

A meggyilkolt Majláth országbiróra, ki egy ízben ama szomorú idők főembereivel szemben erős hittel védelmezte törvényes jogainkat, az egyik tekintélyes egyén rá rivallt:

— Was ist denn Gesetz?

Erre Majláth körülbelől így felelt:

— Ne tőlem kérdezzék ezt, de tudakolják az utcán ödöngő pórnéptől, s az majd meg fogja mondani, hogy törvény az, mit alkotmányos törvényhozó hatalom alkot s koronás király szentesít.

Arra a kérdésre, hogy miként volna az módosítható, Majláth felelete az volt, hogy csakis törvényes úton.

E kis reminiscencia nagyon is talál a helyzetre. Most a törvény még szent, azt meg kell tartani. Más zsinat hozhat majd mást. A törvény értelmében az indítvány feletti határozat kívül esik a convent jogkörén.

Igy végezte szavait a nemes gróf s végül egy határozati javaslatot nyújtott be, hogy mondja ki a convent, hogy a kezelési indítványt, mint jogkörén kívül esőt, tárgyalás alá nem veszi.

Pap Gábor dunántúli püspök emelt szót utánna s a következőket mondá:

Ha áll az, a mit gr. Lónyay mondott, hogy t. i. a nevezett indítvány tárgyalása törvénysértés volna, akkor ám vétessék le a napirendről. Ámde a közalap kezeléséről a zsinati törvény határozottan formulálva sehol sem intézkedik, sőt a „részletes intézkedésekkel“ egy helyütt a convent bízatik meg. E nézeten volt az előző convent is, mely kimondá, hogy a kérdést „ezuttal“ nem tárgyalja s ezzel mintegy jelen ülészakra hagyta a határozathozatát. Ez tehát már praedicium, már határozat. Kéri tehát, hogy a kérdés discutálthassék.

Gr. Lónyay (közbeszó): Minden tárgy lehet discussio tárgya, de nem egyszersmind határozaté is.

Körmendy Sándor: Csakugyan szükséges ez ügyben az érett megfontolás, mert annak tárgya még soha sem is volt e kérdés. A lényegi mérlegelés az eddigi tanácskozásokon hiányzott, s a zsinaton is a közalap intézménye enblock fogadtatott el; míg — szóló szerint — a határozat a conventre bízott. Az előző convent is csak „ezuttal“ nem kívánta tárgyalni az ügyet. Élénk örömmel fogadja szóló, ha a törvényhez oly emberek ragaszkodnak a leghivebben, mint egy Lónyay Menyhért, de megdöbbenéssel fogadja, ha általa a dolog megvitatása törvénysértésnek mondatik. — Távolról sincs még eldöntve az alap kezelési módja. Szóló tiszteli a törvényt, s mert abban szerinte a convent a zsinat által a kezelési módzatok megállapításával megbízott legatariusnak van felvéve: nem vél azáltal törvénysértést elkövetni, ha egy még elintézetlen ügyben véghatározatot provocál s a törvény betöltését kéri.

Az egyházkerületek igen nagy többsége a decentralisált kezelés mellett van, s így az a közvélemény óha-

jának tekinthető. A közvéleménnyel ellentétben cselekedni pedig nem valami üdvös dolog. Az ügy az egész egyházat érdekli s így annak közvéleménye nem csekély fontossággal bír.

Az ügyet olvalahára meg kell vitatni. Szóló elismeri, hogy központi erővel sokat ki lehet vinni, lehet törni, zúzni, hatni, de a decentralis kezelés által az alap céljai jobban előmozdíthatók, segélyezés, lelki gondozás, egyszóval az egyház anyagi és szellemi előnyei nagyobb mérvben prosperálhatók. Eltekintve a központi kezelés nehézségeitől (— mert az alapok nagyobb veszélyben forognak, kisebb kamatokat hajtának, a központra nehezen hozhatók össze, onnan nehezen oszthatók szét —) ezenfelül fontos körülmény az is, hogy a vidékek a központon nem érvényesíthetik magukat kellőképen (hisz a tűzhöz közel levők jobban melegednek a közmondás szerint is), s az alapkezelő bizottság 5 tagja között oly többség emelkedhetik túlsúlyra, mely az érdekeiket kevésbé képviselhetőket könnyen mellőzheti. A decentralis kezelésnél e hátrányok mind elenyésznek s a helyi érdekek is kielégítést nyernek.

Ágostai testvéreink — folytatá — gyakorlati emberek s életrealóbbak a protestánsoknál (felkiáltások: Hohó!) s lám az ő Gusztáv Adolf egyletük annyira megy, hogy az alap kezelésében a gyülekezeteknek is ad befolyást. Még ezt is életbe lehetne léptetni nálunk, mert a híveket az önkéntes adakozásra messze eső célzékért, a kárpótoltatás minden reménye nélkül, rábirni nagyon nehéz. Ha közvetlen érdekeikre utalhatunk, akkor nagyobb lesz az áldozatkészség, s a központ, — a könnyű kezelt fál részért ezáltal dúsán kárpótolva lesz. A közhangulat a központi kezelés iránt nem kedvező, s avval egy hatalmas közalaphoz épen az ellenkezőjét érjük el. A prot. egyház múltjával és fejlődésével is ellenkezik az. Ha most első határozattal fumiáltatik a közvélemény, a convent iránti bizalom nem fog erősbülni.

Beszédét avval végzé, hogy a Lónyay gróf határozat javaslatát mellőztetni, a kezelési indítványt pedig tárgyalatni kérte.

Körmendy S. után Ballagi Mór emelt szót s elsőben is óvást tett Lónyay gróf azon szavai ellen, mintha a múlt conventen már törvénysértés követtetett volna el azáltal, hogy egy bizottság a domestica kezelése felől tanácskozott, sőt javaslatokkal lépett fel. A zsinati, ezt tárgyaló bizottság simán akarta e kérdést a zsinaton fölvetni, s úgy is történt, s aztán a végleges intézkedés, szóló szerint, a a conventre bízott. — A kezelő bizottságnak — a törvény szavai szerint — convent által megállapított mód szerint kell teendőit végeznie. Ha itt, kezei között lennének már a milliók, akkor szóló is a centralis kezelést javallná, de azokat előbb be kell szerezni, s ha épen azokat mellőzzük s azokat érdekeit nem prosperáljuk, kik a milliókat összegyűjteni hivatvák, akkor helytelenül cselekszünk. A kik központi kezelést óhajtanak, nagy részt olyanok, kik a közalapért csak itt a conventon, szóval fáradnak (Nem áll!) — $\frac{2}{5}$ -e az espereseknek, a kik eddig a gyűjtésben fő factorok, kimondta, hogy a központosított kezelés működésüket megbénítja, mert a törvény buzgóságra nem kötelez. (Nem áll, ohó!) — Hivatkoznak a centralisatio hívei egy oly törvényre, melynek épen az ellenkezője áll, mert szóló a törvényből igyekszik kimutatni, hogy a conventnek nem hogy nem áll jogában, de kell határoznia. Lónyay gróf javaslatát mellőztetni kéri, mint a mely sérti a többséget. (Felkiáltások: Nem többség!)

Filó Lajos: Eleve kijelenti, hogy gróf Lónyay javaslatához ragaszkodik. Szerinte az első tisztázandó kérdés az,

zatilag kimondatni, hogy a convent — mint erre illetékes — azonnal hívjon össze egy zsinatot.

Szász Domokos egy hosszabb hatásos beszédben rövid resumé-ját adja az eddig a centrális kezelés mellett kifejtett indokoknak s azokat feltétlenül helyesli. Szerinte a superintendentiák véleménye nem a többségé, — sőt a dunamelléki egyh. ker. elköveti azt a parlamentarista tapintatlanságot, hogy nemcsak javaslatot tesz, de képviselőit annak pártolására utasítja s így kezeiket megkötöti. A nagy többség a zsinaton nyilvánult. Ott meg lett teremtve az országos, egyetemes közalap s a millió lelket számláló egyház közvéleménye annak alkotmányadó testületében nyilvánult. Kimondta a zsinat, hogy a begyűlt pénzt az esperesek küldjék be a központi pénztárba, s így már eleve a centrális kezelés mellett nyilatkozott. Így tehát a vita tárgynélküli.

Hegedüs László rövid felszólalása után, Ballagi Mór számokban kimutatja, hogy a decentralisatióknak az egyházmegyékben többsége van.

Kún Bertalan: Az indítványt tárgyalatni kéri, bár a centralisatio híve. A lelkesedés a közalap iránt — dacára a lelkesítő felhívásoknak — nem nagy. Gondoskodják a convent oly módról, mely azt népszerűbbé tenné.

Még Lónyay gr. szólott néhány szót, s utánna Ritók Zsigmond velősen, a törvény szavaival bebizonyítja, hogy az a centrális kezelést írja elő. Erős logikájával s hatalmas érveivel nagy hatást tőn.

Utána Vályi János emelt szót s hangsúlyozta a határozathozatal elodázhatatlan voltát.

D. Szász Béla az előtte szólókkal polemizált s a centralismus hívének bizonyította magát.

Végül a javaslattevők (gr. Lónyay, Pap Gábor, Moccsary és Beöthy) zárbeszédei után, vita keletkezett a felett, hogy mely javaslatra történjék először a szavazás. A szavazás végre megtörtént; Pap Gábor javaslatára 9, Beöthyére 11, Moccsaryra 12 szavazat esett, míg gr. Lónyay indítványa elfogadtatott.

Fölszentelő beszéd.

(Elmondotta a szászvárosi ev. ref. Kúntanoda új épületrészének 1883. szeptember 2-án tartott fölavatási ünnepén *Deák Gerő*, igazgató tanár.)

II.

Második feladata pedig tanodánknak az, hogy a valósa-erkölcsi érzés melegét és bensőségét nyújtsa tanítványainak. Mert az iskola nemcsak képző, hanem egyszersmind nevelő intézet is, s föladatát ép abban kell keresnie, hogy növendékeinek nemcsak tudományos, hanem erkölcsi képzést is adjon, abból a meggyőződésből indulva ki, hogy minden mivelttség központjának az erkölcsi-nek kell lenni és hogy valódi tudományos mivelttség, erkölcsi nélkül, lehetetlen.

És a gymnasium ezt a feladatot is, — azonkívül, hogy az iskolai fegyelmelés által növendékeit engedelmességhez szoktatja s így akaraterőket, jellemöket szilárdítja, — nagy részben épen az által éri el, hogy tanítványait bevezeti a tudományok csarnokába s itt reggeltől késő estig azzal foglalkoztatja, mi a lelket képzi és növeli, mi a szívet megtisztítja és emeli, mi a szellemet igazán megnemesíti. Az ókor fenkölt gondolkozásu népeinek legnagyobb szellemei

saját nyelvökön beszélnek a tanulókkal; a szóló művészet legdicőbb alkotásai, melyek minden idők felülmulhatlan remek mintái maradnak, szemek és lelkek elébe állíttatnak; nemes gondolatok és erkölcsi ideák tárházát igyekszik a növendékek köblébe berendezni, hogy ottan elevenítőleg és gyümölcsözőleg működhessék; mit a különböző korok népei s ezek nagy emberei elkövettek és létrehozta, mindazt szemlélteti tanítványai előtt s ők, a népek és nemzetek történetében, az isteni erő működését s az erkölcsi világrend titkait tanulják megismerni.

Azonban a gymnasiumot e második feladat elérésére leginkább az segítheti, ha e tekintetben föfeladatának tartja, hogy növendékeiben a vallásos érzést fölőbressze, ápolja s annyira megerősítse, hogy annak boldogító erejét az életnek semmi körülményei, a sorsnak semmi változásai, — sem a szerencse szédítő magaslatai, sem a balsors lesújtó csapásai — között el ne veszítsék. Mert nemcsak tudósokat és derék honpolgárokat, hanem mindenekelőtt vallásos embereket, keresztyéneket kell gymnasiumainknak növelniök.

Jól érzem, m. t. gyülekezet! hogy e tétellel olyan talajra léptem, mely tulajdonképen korunknak, hosszabb idő óta, szellemi harcmezéje, hol nem ritkán épen azok állanak szembe egymással, kiket az ifjuság növelése a legmélyebben és legkomolyabban érdekel. Pedig a különböző nézetek előharczosai mindnyájan egyetértének abban, hogy legkevésbé maga az ifjuság nélkülözheti a vallást. Oh, bárcsak mindazok, kik a harcban részt vesznek, először saját szívöket melegítnék fel azon szent láng tűzénél, mely egyenesen égből származik, hogy így e küzdelemből a valódi, helyes kibontakozást mielőbb meg lehetne találni!

Egyet nem lehet, nem szabad félreismernünk, t. gyülekezet! azt t. i., hogy napjainkban a vallásos gondolkozásnak és hitnek sok régi, egykor tiszteletreméltó, alakjai szét-töredeztek, s hogy tehát ma már hiábavaló fáradság lenne túlléti alakokba új életet erőszakolni. A vallásos életnek belőlről kell újból megelevülnie s aztán ez alak magától fog megszületni. És hogy az alak minél tisztább és minél neme-sebb legyen: arra kell iskoláinknak a vallás-tanítás által hatniök.

S ki nem tudja, m. t. gyülekezet! hogy ama szép feladat megvalósítását, mely szerint a múlt idők vallásos romjai fölé új épület emelkedhessék, nyilvános életünk, társadalmi viszonyaink s ezek összes alakulásai nagy mértékben nehezítik. Az ifju nemzedék a szülői háztól rendesen hidegen és elhanyagolva, az évangéliom anyateje és gyermekies kegyesség nélkül jön az iskolába. Aztán meg vallásos és egyházi életünk is egészségtelennek és betegesnek látszik: inkább a reflexio, mintsem a mély, benső üdvéret hatása; inkább a felekezetiesség, mint a szívnyugalom dolga; inkább a külsőségre, mint a köbel tisztaságára törekvő buzgóságban felismerhető és nem annyira a mindent kiméző, elfedező és irigység nélküli szeretetben, mint a szigorú felekezeti zárkózottságban és bizonyos gyűlölségben erős. Már pedig nem a csendes hit ellenkezik a keresztyénies és egyházi vallással, hanem a kizárólagosság, a perlekedő felekezetiesség, az önteltség és gyűlölet minden belevegyülése.

Kell-e mondanom, t. gyülekezet! hogy e vallásos féltékenység, vetélkedés és szeretetlenség megszüntetésére s a különböző felekezeteknek szeretetben leendő egyeztetésére az első kezdetet megtenni, tanodánkra oly igen nemes hivatás várakozik? Itt, a hol minden vallásfelekezetből oly szép számmal tanulnak a növendékek, itt kell megtanulniok egymás vallásának becsülését; itt kell meggyőződniek, hogy a mi egyiknek szent, az a másikra nézve is lelki üdvének alapja, melynek megsértése keserű fájdalom, és ha attól egyiknek szive sajog, úgy kell hogy fájjon más hitű barátjának keble is.

Növekedjék azért ez iskola minden tanulója a ker. felebaráti szeretetben s legyen mindenik meggyőződve a felől, hogy a felekezetiesség átkos viszálykodásai aláának az egyházak nyugalmanak, békéjének, boldogságának és megszagatják a nemzet összetartó erejét.

Igaz ugyan, hogy iskolánknak, mint protestans tanintézetnek, e tekintetben különös feladata is van, az t. i., hogy prot. növendékeit úgy készítse elő, hogy azok mindnyájan méltók legyenek arra az autonomiára, melylyel ref. egyházunk bír. Mindig elszomorító jelenség reám nézve, midőn oly embereket látok, kik saját egyházi és iskolai ügyeinkkel nem törődnek, azok iránt nem érdeklődnek s szép jogaikkal egy vagy más módon visszaélnék; szóval, a kik egészen méltatlanoknak látszanak arra az autonomiára, melynek kivívása pedig vajmi sok áldozatba került. Ha ennek a protestantismus kebelén született szerény particulánknak első nagy feladata a megtisztított vallásosság, a hit és lelkiismereti szabadság ápolása volt: most már tanodánknak oda kell hatnia, hogy minden tagja szép jogának köteleességét is értse meg s egyházáért — ha kell — az áldozatoktól se rettenjen vissza.

Csak így nem fog kialudni soba az oltár tüze, melyet az evangéliom gyújtott az értelem és hit számára s körülötte papjai csak így fogják kitartó hűséggel hirdethetni: „Ti, a tyám fia! szabadságra hivatattatok!”

(Folyt. köv.)

Államiskolai 5°/o pótdó.

Sz.-Cseh, 1883. aug. 31.

Szilágymegye közigazgatási bizottságának f. é. jul. 9-én tartott ülésében, sz.-szolnoki ref. esperes, n. t. Szabó Pál urnak, a sz.-csehi ref. hitközség érdekében beadott azon folyamodványa: „hogy az említett hitközség tagjai az állami iskola javára kivetett 5% pótdó fizetésének kötelezettsége alól, azon okból mentessenek fel, mert két fiu- és leány-iskoláik fenntartására szükségelt kiadásai e pótdót messze felülhaladják és így az 1868. törvény V. fejezet, 36. §. értelmében e pótdónak saját iskoláik javára fordítására jogosultak” — 604. sz. alatt az igen tisztelt tanügyi előadó úr véleménye alapján, „figyelembe veendőnek nem találtatott.”

Elismeri ugyan e határozat, hogy „felekezetünk két fiu- és leány-iskolát tart fenn; s azon összeg, mely-

lyel e két iskola fenntartásához pénzben és terményben járul, azok egyenes állami adóik öt százalékát nemcsak hogy kimeríti, sőt azt jóval felülhaladja“, elismeri azt is, hogy: „ez iskolák fenntartása, a jelenben létező állami iskola mellett is, mulhatatlan kötelessége a ref. hitközségnek“ és mindezek daczára, határozatilag kimondja, hogy: „az ottani állami iskola javára kivetett 5% iskolai pótdónak reájuk eső részét jövőre is fizetni tartoznak.“

Ez elutasító határozat meglepett ugyan, de újból fellélegzettünk, látva, hogy e visszaútitás indokai oly erőltettek, s szörültségéből felhozottak, hogy a fogulatlan olvasó első pillanatra látni véli azon izzadást esikaró erőlködést, melylyel azokat kikovácsolva egybeforrasztotta.

Lássuk az indokokat.

Első indok: hogy a fiu-iskola alacsony, sötét s nem is eléggé szilárd alkotásu, szóval a törvény kellékeinek nem felel meg. Nem kétlem, hogy azon közigazgatási bizottságban több tag volt, a ki tudta — a t. tanügyi előadó ur legjobban, — hogy azon fiu-iskola felett, mely oly fekete színnel rajzoltatott, a halál-harang már megkondult, s egy újnak, a törvény kívánalmait lehetőleg megközelítőnek, terve s az építési szerződés készen vannak, s csak a m. áll. ig. tanács helybehagyása hiányzik, hogy mielőbb felépüljön. Tehát nem a már lerombolandó, hanem az újonnan építendő iskola fenntartására célzott a folyamodvány. Melynek bizonyosága az, hogy ha a t. tanügyi előadó ur a n. t. esperes ur által beterjesztett okmányokat figyelemre méltatta, taláit azok közt egy még 1880-ról keltezett is, mikor e lépést először valánk megteendők; de magunk meg lévén győződve akkori folyamodásunk alaptalanságáról, éppen e felhozott indokból, azért halasztottuk mostanra, mikor a kifogásolható ok elenyészttével kérésünk kedvező megoldását remélhetjük. Mert, hogy leányiskolánk mind világosság, mind szilárdságánál fogva kérdés alá nem jöhetett, világos abból, hogy ez iránt a t. tanügyi előadó ur kifogást tenni nem tudott.

A második indok: hogy t. i. „az állami iskola Sz.-Csehben első sorban és leginkább éppen a ref. tanköteles gyermekek érdekében állított fel“ oly phrasis, melyről el lehet mondani; ignotos fallit. Hiszen ez érdek felségesen illusztráltatott azon tett által, hogy midőn a r. kath. és izraeliták tanköteles gyermekei csaknem mindnyájan az állami iskola növendékéül vétettek fel, úgy, hogy felekezeti iskoláik teljesen üresök, akkor azon hitfelekezeti tankötelesek közül, „kiknek érdekében felállítottanak“ mondatik az állami iskola, csak 39, mond harminczkilencz vétetett fel 236 közül.

Ha igazán e felekezet „érdeke“ vezérelte volna az állami iskola vezérferfiat, még 80 tanköteles felvétele sem lett volna arányban a ref. és más vallásnak népességével. De hiába! a visszaútitásra ürügy kellett, helyes, vagy nem helyes, az nem jött kérdésbe.

A mi a harmadik indokot illeti: hogy t. i. „ha az állami iskola nem volna, a ref. hitközségnek

még egy iskoláról, és tanítóról kellene gondoskodni," erre igen röviden azt felelhetni: ultra posse nemo obligatur. A mostani két iskola fenntartása is alig bírható anyagi áldozatába kerül az egyház hiveinek; és ha a közoktatási törvény életbe lépte óta ez eszme csak most született meg a t. tanügyi előadó urnál, mikor azon — az államot illetőleg csekély — egyházunk állására nézve pedig jelentékeny (leány tanítónk készpénz fizetésének $\frac{1}{3}$ -ét tevő) összeg hova fordításának kérdése merült fel: nem tudom mily hatalom lenne az, mely a lehetetlent lehetővé tudná tenni? s a népnevelés ügyében az erő kimerülésig áldozó egyházat még új iskola építésére s több tanítók meg nem bírható díjazására kényszeríteni tudná?

De elvégre is, ha maga a nevelés ügyére százezezekkel rendelkező állam, nem bír e községben oly iskolát felállítani, mely annak minden tankötelesséit befogadhatta, miként s mi módon kényszeríthetne erre egy anyagilag oly szegény, csupa földművesekből álló hitfelekezetet, milyen az idevaló reformált, hogy minden tankötelesséit befogadható iskolákat állítson fel?

Tizennégy éve, hogy a népoktatási áldásos törvény meg van hozva és ennek szellemében minden lehető megtett ez egyház a népnevelés körül; most is, az idő megemésztette fia-iskolája helyébe újat szándékozik építeni, és ha e magasztos célja kezdetben is ily szibbasztólag ható határozattal találkozik: hol vegyük a buzdítás, lelkesítés ígéit, melyekkel a közönyt legyőzve, a lankadást feléleszszük? Hiszen utóljára is, a kért összeg egyenlő és ugyanazon szent ügy szolgálatára fordítatik, s nem tudom felfogni, mivel lenne ez szentebb, ha „állami“ czímmel ékesítjük fel? miúta az egyszerű „felekezeti“-nél maradunk?!

Reményem azonban, hogy ez ügy a n. m. vallás-és közoktatási miniszter urnál, hová, mint értesülve vagyok, fellebbezve van, reánk nézve kedvező megoldást nyerend. Annyival is inkább, mert ő nagyméltósága f. é. május 18-ról 13,115 sz. a. határozatával, ugyancsak a sz.-csehi r. kath. hitfelekezethez a kérdéselt 5% állami iskolai pótdótot saját egyházi céljaira engedélyezni méltóztatott.

Fábián Dániel,
sz.-csehi ev. ref. pap.

JÓB KÖNYVE.

— (Bibliai tanulmány.) —

Írta:

Benkő István.

(Folytatás.)

4) A könyv alapeszmejének fejlődése.

Az író valódi költői ügyességgel tárgyalja, mintegy szemlélteti a küzdelmet, mely az isteni világigazgatás felett, lélkében a régi hit és tapasztalás között, keletkezett. Az ősök hitében nem nyughatik meg a gondolkodó lélek, mert a tapasztalás annak igazsága ellen szól, az igaznak szenvedése, a régi hit szerint, nem oldható meg; mélyebb vizsgálataba boosátkozik azért a költő, harcot kezd a régi né-

zet ellen s igyekszik egy magasabb feloldásra. Hogy e vizsgálódást, harcot, annak folyását és eredményét szemléltetővé tegye az író: több személyt vesz fel és céljához mértten alakítja azokat.

A prologban tömör alakban előadja mintegy a történeti tényeket s a régi hit álláspontjára helyezkedve, hőst, Jóbot úgy mutatja be, mint a tökéletes ember példányképét, a kit ezért Isten meg is áldott gazdasággal, szép családdal, szóval boldogsággal. Itt tehát egy konkrét példában előttünk áll a régi dogmatikusok nézete, hogy az erényt földi jutalom kíséri. De vajjon Jób igazán erényes-e, jó-e, vajjon kegyessége nem önzés-e, nem számításon alapul-e? Hirtelen egy égi jelenetet tár elénk az író. Angyalok tisztelegnek isten előtt, hol megjelenik a sátán is és kételkedik Jób kegyességében. Jób kísértésnek tétetik ki. A sátán elpusztítja Jób vagyonát, gyermekeit. Jób, bár nem érti, nem tudja szenvedése okát, még sem zugolódik, sőt nyugodtan fogadja e csapásokat. Megmaradt egészsége és a jobbút reménye. Így tehát az első megkísértésben (I. 6—22) igaznak bizonyul.

Jön a második kísértés (II. 1—10). Jób állhatatos, még isten is igaznak ismeri. A sátán, vagyis az ellenfél újra támad, kettőzött erővel. Jób érzéketlen a külső csapások iránt, tesztét kell tehát megverni. Így a sátán borzasztó betegséggel veri meg, tetőtől talpig fekélyek borítják. Most meglátszik, hogy kegyessége a földi javaktól függött-e? Még felesége is Isten ellen unszolja. Jób, mint előbb, úgy most is elismeri, hogy Istennek joga van úgy tenni, mint neki tetszik. Igaz marad. Az ellenfél másodszor bukik el, Jób nyugodtan másodszor győzedelmeskedik.

A költő azt akarván feltüntetni, hogy a kegyes is szenvedhet, valódi kegyes embert fest, a mint látjuk, Jóbban, erről még isten is tanúságot tesz az égi jelenetben. Kegyesnek festi és csapásokkal sújtatja, hogy feltüntesse Jóbban a régi hitnek helytelenségét, mert hiszen a régi hit szerint a kegyest, az istenfélőt csak szerencse és boldogság érheti. Igen, de a tapasztalás ime mást mutat. Nem való tehát a régi hit.

Most egy új kísértés következik. Jób szenvedését hallván három barátja, mint résztvevő látogatók eljönnek, hogy őt vigasztalják; de hét napi hosszas hallgatásuk után, Jób nem nyervén semmi vigasztalást: kitor és megátkozta születése napját. Erre megkezdődik a vita. Jób ártatlanul minden földi jótól megfosztatott, de megmaradt jó öntudata, most az is megtámadatik. Jób barátai kegyes emberek, bölcsök, koruk vallásos hitének kifejezői. Állításukban igazuk van, a mennyiben a visszafizető igazságosságot Istennek tulajdonítják; de másfelől tévednek, midőn azt állítják, hogy ezen visszafizető igazságosság már e földön érvényesül, tehát már ez életben megvalósul és pedig állandólag abban, hogy az igaz sikerül, a gonosz bűnhődik. Így a nyomor alapja és következése is a titkos vagy nyilvános bűnnek; szerencse és siker alapja és következése a kegyességnek. A barátok előbb csendesesen kezdik ezen álláspontról a vitát, majd mind hevesebben folytatják.

Itt a költő a vitázók beszédeiben megkezdi a vizsgálódást azon kérdés felett, hogy miért szenved az igaz? A régi hit szerint, az igaznak nem kellene szenvedni. Szembe állítja a tapasztalatot a régi hittal s megkezdi ez ellen a harcot.

A barátok különböznek egymástól korra és sajátosságukra nézve, de világnézetükben teljesen megegyeznek.

Elifáz, ki az isteni kijelentés letéteményese, legidősebb közöttük (XV. 10) és legtapasztaltabb (IV. 8, 12; V. 3; XV. 11); beszéde remek, különösen az első Isten és ember viszonyáról; ősz emberhez illő komolysággal nyomatékosan, legékekesszólóbban, méltósággal és meggyőzően érvel.

Bildád, ki az emberi gondolatnak, az emberiség öntudatának kifejezője, nagyobb hévvel és élességgel beszél, de érvelésében kevesebb ügyességet és teljességet tud kifejteni.

Zofár, ki a magán okoskodásnak képviselője, hármuk között a legifjabb s mint ilyenek beszéde is legsértőbb és viharosabb, de lassanként bágyad, legbamarabb végez és végre teljesen kifárad.

Ezek minden oldalról megtámadják Jóbót, mire okot ennek kitörése, panasza szolgáltat (III). Alapul a régi hitet veszik, azon általános tant, hogy isten igazságos, kisegíti az igazat és megbünteti a gonoszt; tehát Jób, a ki büntetve van gonosz (IV—XIV). Azután tanukat így változtatják: az a gonosz, a ki nyomorgattatik, Jób nyomorgattatik, tehát gonosz (XV. 20; XVIII. 5; XX. 5; II. szak). De e tan egyetemességét egy oldalról sem tudván megmutatni, nem maradt egyéb, mint állítani annak erősségét egy különös esetben — Jób, a ki nyomorgattatik irtoztató bűnökben volt bűnös (XX—) (A. B. Davidson).

Állítják, hogy Jób szenvedéseit bűnök okozták és lassanként nyilvánosan vádolják őt titkos bűnökkel, és bűnbánatra buzdítással végzik beszédeiket. Az első szakaszban mérsékeltek, de már a másodikban élesebben támadnak, a harmadikban szenvedélyesen csupa hazugságokat szórnak Jób ellen. És Jób a küzdelemben győztes marad, elhallgattatja barátait; tehát álláspontjuk tarthatatlan, a régi hit nem elégséges, nem igaz.

Jób kitéréseiben, panaszaiban látjuk az emberi szív küzdelmét, látjuk az ember kételkedő gondolatait az erkölcsi világrendben. Feltárja a költő mindazt, a mit a nyomorba jutott jó ember ma is és mindig gondolt vagy gondolhat az isteni gondviselésről. Miért szenvedek, mikor nem tettem bűnt, így tépelődik Jób. Ártatlanságát védi, emberek-nél nincs részvét, bizik Istenben, a ki napfényre hozza ártatlanságát. Igen, de Isten jót és gonoszt egyaránt sújt. A kétség örvényében kinlódik, kétkedik az isteni igazságosságban. Barátaival szemben való védekezésében szelid és mérsékelt kezdethen, de a mint azok erősebben támadnak, ő is mind hevesebbé lesz. Állítja ártatlanságát, tagadja, hogy az isteni igazságosság érvényesülne a gonoszokon, beszédeit monologgal végzi, vagy istenhez való felebbezéssel. És mikor vádolói lehevesebben támadják, ő nyugalomba esik, miután gyötrelme elérte a legmagasabb fokot az első szakaszban (IX, X); — de ugyanitt megcsillan a halhatatlanság remé-

nye is (XIV); a második szakaszban ismét előtűnik (XVI, XIX); a harmadik szakaszban még mindig védi ártatlanságát és elhallgattatja barátait, lemondásba esik, csendesebb lesz, lassanként megnyugtatja magát. Barátaival szemben övé a győzelem, de szenvedése most is csak oly talány előtte, mint eddig; azonban a mit maga körül lát és tapasztal a természetben, mégis csak arról győzi meg, hogy Isten bölcs és igazságos, kinek útait ember nem érti meg, le kell mondani, — az embernek bölcsesége az Urnak félelmében áll (XXVIII.) Így nincs más út Jób előtt, mint megnyugodni és visszatérni a régi hithez.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. szept. 15.

— **Conventi lakoma.** Az erd. ev. ref. egyházkerület tegnapelőtt a redoute nagytermében fényes diszebédet rendezett a ref. convent tagjainak tiszteletére, meghíván azokon kívül számos városi notabilitást is, el annyira, hogy a díszesen fölterített asztalt világi és egyházi kitűnőségeink közül 87 személy ülte körül. A lakoma lefolyása minden tekintetben méltó volt ama nagytekintélyű testülethez, melynek tiszteletére rendeztetett. S méltó volt ama százados hírnévhez, melyet a vendégszerető Kolozsvár városa e téren kiérdemelt. A szellemi és társadalmi aristokratia fényesen volt képviselve e banketten melyen az első felkészöntött, fenkölt szavakban br. Vay Miklós tartá a királyi családra, míg Nagy Péter br. Vayra köszöntött meleg szavakkal. Azután egész sora eredt meg a szebbnél-szebb felkészöntöknök, melyeket részletezni tiltja szűk terünk. A fényes társaság csak az esti órákban oszlott szét a banketről, melyet jó hírű vendéglősnök, Nagy Gábor általános megelegedésre, különös, bárhol számot tevő gonddal és izléssel állított ki.

— **A fáklyás-zene,** melyet a ref. főtanoda ifjusági a ref. convent két érdemében gazdag elnökének tiszteletére rendezett, csütörtökön este példás rendben s különös díszszel folyt le. A menet, melyben a fáklyavivő két sort a felső-osztályosok, a belső részt pedig az osztályonkiat csoportosított elemi tanulók képezték, a Szechenyi-térre gyülekezett, s onnan fél 8 órakor, indulók hangjaimellett, vonult br. Vay Miklós lakása, a „Hungária“ szálloda elé. Ott az agg zászlós úr megjelent az utcán, fején egyházi csal mával, a körüle csoportosult ifjuság körében. A tisztelegő ifjuság forró üdvkívánatait, egy megleghangu, csinos és ke-rekded beszédben Csernátóni Gyula főiskolaiszaktanár tolmácsolta, fölfejtve, hogy az ifjuság az ünnepelethez csak szívét hozta, mert most még egyebe nincs, de abban a prot. egyház szolgálatában megőszült férfiu iránt őszinte szeretettel párosult tisztelet lakozik. — Br. Vay válaszában hangsúlyozta, hogy ő már munkássága gyümölcseit nem soká élvezheti, de szives örömet adja örökölni azokat az ifjuságnak, melyet arra méltónak talál. — Dörgő éljenek között indult tovább aztán a menet Török Pál püspökhöz, ki a „Nemzeti“ szállodában vőn lakást. Az agg egyházfő szintén megjelent a szálloda kapujában, s meghatva hallgatta végig az ifjuság szócnokát, Sándor Józsefet, ki sikerült üdvözlő beszédet tartott. Török P. röviden és melegen felelt a tisztelet és őszinte nyilvánulásaira, s utána a többi superintendensek nevében Pap Gábor tartott, egy az ifjuságot tettekre lelkesítő, vallásosságra buzdító szép beszédet. A menet aztán példás rendben elvonult és szétoszlott. A convent érdemdús elnökei pedig meggyőződhetek affelől, hogy Erdély ifjusága most is a régi.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK:

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyújt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Dömökös.

Egy test és egy lélek vagytok. Eféz. IV. 4.

Tartalom: Convent után. L—t. — Az egyetemes convent. — Fölszentelő beszéd. — Jó b Kö ny ve. (Bibliai tanulmány.) Benkő Károly. — Különfélék.

KONVENT UTÁN.

Kolozsvártt szept. 21.

A konvent ez évi ülészése, mely elé annyi várakozással és reménnyel tekintünk, lefolyt s örömmel és meglelégedéssel mondhatjuk el: jól folyt le. Mai időben ritka holló a meglelégedés, s ha mégis van módunk meglelégednünk: bálásaknak kell érte lennünk.

Meglelégedéssel tekintünk vissza az újabb egyházi unio ez első külső nyilvánulására. Testvéri szeretettel láttuk körünkbe seregleni a királyhágón túliakat s testvéri szeretettel fogadtuk kebelünkre. Ha, mit ez első alkalommal még talán nélkülöztünk volna: meghozza az idő s a kezdet e tekintetben oly kecségtetőleg indult meg, hogy a legjobb, legszebb reményekre minden följosít. Már csak ez egy, a valódi benső egyesülés, elég volna a teljes meglelégedésre.

De még fokozta e meglelégedést a tanácskozásook lefolyása és az ügyek miként történt elintézése. A legfőbb, a mi oly mélyen érinti a magyar reformált egyház életérdekét: az országos segély-alap, meg lön tartva a maga törvényszerű egységében, oszthatatlanságában. Jól mondá egyházunk nestori Elnöke a tárgyalást befejező szavaiban: törvényt senki sérteni nem akar, — mert kezdettől fogva meg valánk győződve, hogy az egyház iránti legmélyebb szeretet, a nagy czél előtt álló valóban nagy nehézségek méltatása által fölkelített aggályok s az ügy iránt táplált hű odaadás indította azokat, a

kik a közalap megosztását tervezték és pártolták. És hogy valóban ez és semmi más volt oka a fölmerült nézet-eltérésnek, legjobban kitünt abból a tiszta és bölcs megnyugvásból, melyet a megosztás pártolói a kérdés eldőlével tanuítottak s azokból a nyilatkozatokból, melyeket az illetők jövő magatartásukra nézve tőnek. Így előzmények után tehát méltán lehet meglelégedést éreznünk, mert saját magunkon nyerve győzelmet, a mindnyájuk előtt egyként szent ügy oly munkásainak bizonyítottuk magunkat, a kik egy akarattal s közös erővel álljuk meg feladatunkat, váltjuk be kötelességünket s juttatjuk érvényre a magunk alkotta törvényt, mely közös anyaszentegyházunk fölvirágzásának egyik legbiztosabb eszköze. Isten áldása kísérje a hű és igaz munkásokat!

S van okunk meglelégedéssel tekinteni vissza az egyház és állam közötti viszonyra nézve fölmerült kérdések elintezésére. Első sorban a középtanodai törvény végrehajtását illetőleg mondjuk ezt. Az állam és egyház közti érintkezés törvényes közege: az egyetemes convent, készséggel fogadta az állam közeledését s a nyújtott baráti jobbot hasonló barátsággal viszonzta. Sajnos félreértésnek kellene főnforognia, ha a magyar állam és a legmagyarabb felekezet nem tudnák egymást megérteni s még nagyobb csapás volna az, ha a magyar nemzeti miveledés érdekében közeledő magyar állam a magyar reformált egyház közönyével vagy épen ellenséges indulatával találkoznék. Ellenben az az álláspont, melyet konventünk a magyar közoktatási kormány irányában határozataiban elfoglalt, szives fogadj isten a barátságos adjon istenre, s bizonynyal jó része lesz abban, hogy az egyesített erőkkél vég-

Jelen számunkhoz $\frac{1}{4}$ iv melléklet van csatolva.

zendő munka nagy sikereket vivjon ki. Maga az államsegély igénybe vételének kérdésében hozott határozat is tapintatos elővigyázattal őrzi meg a jövő fejlődésének szabadságát és lehetőségét s a kormány tapasztalván, hogy nem ellenféllel, hanem jó szövetségessel van ez esetben dolga, jövődöbeli eljárását is ehhez képest fogja megszabni. S e ponton aztán nemcsak a magyar reformatusságnak, hanem a magyar nemzeti mivelődésnek is lesz oka a megelégedésre

És végül hasonló megelégedéssel gondolunk az iskola-ügy reformja érdekében tett lépésekre s legkivált a lelkész-képzés ügyében hozott szabályzat megalkotására. Az egyház fönmaradásának és fölvirágzásának kettő a sarkpontja: a vagyoni állás fokozása és a papi status emelése. A mit a domesticától amarra nézve, azt várjuk a lelkész-képzés reformjától ezt illetőleg, sőt az is csak ennek alapján valósulhat meg. A pap az ecclesia — mondhatjuk rossz, de mondhatjuk jó értelemben is, mert a pap erkölcsi és értelmi színvonala jelöli meg azt a határt, a melyig egyháza általa fölsegíthető. A valóban tanult, nemesen mivelő s magas elhivatása szent lángja által áthatott pap csodákat tehet — s elismerés a szerencsére meglevő példák iránt! — tesz is egyházában. Ezért lehetnek méltán megelégedve a lelkész-képzés új szabályzatával, mely hogy mielőbb valósággá váljék: immár az egyházkerületek feladata.

Ennyi szép és ily mélyreható alkotások után büszkén jegyezhetjük föl legszebb emlékeink közé, hogy mindezt a kolozsvári convent végezte!

L—t.

Az egyetemes convent.

(Folytatás.)

III. ülés.

Kolozsvár, szept. 13.

Az ülést br. Vay Miklós pontban 10 órakor nyitotta meg, mire dr. Szász Béla, jegyző felolvasta a tegnapi ülés jegyzőkönyvét.

Mocsáry L. a jegyzőkönyvben csekély styláris módosítást ajánlott, a mi el is fogadtatott.

Körmeny S. indítványára pedig töröltetett a jegyzőkönyv azon pontja, mely az előző convent jegyzőkönyvének 77. §-ában foglalt határozatot a tegnapi ülésen elfogadtatottak tünteti fel. Az indokolás úgy hangzott, hogy e pontra nézve újabb indítványok fektüsznek a jelen convent előtt, melyek esetleges elfogadtatása e pont érvényességét alterálhatná. Ily értelemben szólalt föl Baöthy Zsigmond is.

A jegyzőkönyv hitelesítése után, dr. Szász Béla, mint az elnökség által megbízott referens, felolvasta a dunántúli egyházkerületnek a domesticára vonatkozó kettős indítványát, melyek elseje a közalapra való adakozás életbe-

léptetésének az 1884-ik évre való elhalasztását javasolja.

Ez elhalasztási indítvány felett aztán csakhamar megindult a vita.

Br. Vay Miklós legelőbb is azon elnöki figyelmeztetést intézte a tagokhoz, hogy fontolják meg komolyan, ha czélszerű s üdvös volna-e a már több superintendentiában (egyházkerületben) megkezdett gyűjtést csak a közel jövőre is elhalasztani.

Körmeny Sándor, az elnöki figyelmeztetés után is szót emel, még pedig azzal ellenkező nézpontról. Tudja, hogy új és pedig nagy horderejű intézmények életbeléptetése számtalan nehézséggel jár s épen ezért az elhalasztási indítvány mellett van. A kerületek az aláírási íveket későn kapták kézhez, a mikor már az egyházközségek költségvetései elkészültek s így az adakozás elkezdése ez évben majdnem lehetetlen. De másfelől az esperesek, kikre pedig a gyűjtés nehézségei első sorban néznek, a felsőbb hatalom támogatása nélkül nem boldogulnak, ennek kikérésére pedig szintén nem jut idő. A canonica visitatio (évonkinti egyházi vizsgálat) alkalmával kellene a híveket a visitáló egyházi főembereknek az adakozásra buzdítani, de ezek ideje ez évben nagy részben lejárt.

Ha az egyházi előljárók nem akarnak a közalap érdekében működni, ez szintén intézkedést igényel, s erre nézve szintén kifogytak az időből. Előállhat a szükség, hogy az adakozások megejtésére az egyházmegyéknek, egyházkerületeknek, sőt a conventeknek kellene többé-kevésbbé kényszerítőleg föllépni, de ezt ez évben már nem tehetik, ülésszakaik bevégeződén. Ez pedig mind a törvényben előirt dolog, s teljesítése kötelesség. Ámde e teljesítés ez évben nem vihető keresztül, azért szóló az elhalasztás mellett van.

Dr. Ballagi Mór: Szerinte ez megint egy-egy gyakorlati kérdés, melyben dönteni első sorban azok hivatvák, kik azzal bajlódnak s annak terheit viselik. De annyit szóló — mint kívül álló egyén — mégis jó lelkiismerettel mondhat, hogy sok helyütt folyamatban van már a közalapra való gyűjtés s a halasztás arra nézt veszélylyel járna. Az erőszakos felhajtás is árthat, mert „ultra posse nemo obligatur.“ Legyen tehát a folyó év átmeneti a közadkozásban. A halasztás kimondásától azonban tartózkodni kell.

Csonka Ferencz: Szóló egyház-mogyéjében a kivett egyházi és világi adókat már az őszön mind behajtották s tették ezt a dunántúli egyházmegyében mindenütt. A termés rossz volt s így a közalap járulékait ez évben beszedni — legalább szóló egyházkerületében — annál kevésbbé lehet, mert ott vannak 4—5 gyermekes családapák, kiknek csupán egyházi adójuk 35 frtra rug.

Benkő János, ha csak az aláírott összegek felküldéséről volna szó, az elhalasztást feltétlenül elvetné, de a domesticá: pénz — azt előbb össze kell gyűjteni. Hogy ez mily nehézségekkel jár, különösen Erdélyben, bol az egyházi adkozás eszméje egészen új, — azt szóló tudja legjobban, ki ette a gyűjtés és rábeszélés keserű kenyerét. Az elhalasztás mellett van, mert ha az ez évi adórészlet hátralékban marad, az az alap veszedelme lesz.

Kovács Albert: Erdélyben és a dunamelléki egyházkerületben még az összeírás sem történt meg, így tehát, ugyszólva, semmi sem történt meg a domestica érdekében. Úgy tudja, hogy másutt sem. Azért tehát halasztás kell, mert ha 1884-ben az 1883-iki hátralékkal kezdené a közalap, az rossz pénzügyi manipulatio volna. A munka ez évről már el van késve, s a mi egyházi gépezetünk különben is lassan mozog.

Vályi János: A halasztás által az esetenként fölmerülhető nehézségek nem lesznek legyőzve. A munkát sokan, talán épen többen megkezdték, s ezekre a halasztás lohasztó volna. A convent méltóságához sem illik, hogy a már egyszer általa, a domestica életbeléptetésére meghatározott időpontot még tovább lódiítsa, önmagát czáfolva meg. Kéri a múlt convent határozata melletti megmaradást.

Mócsáry Lajos: A még be nem végzett munka jól átnyulik 1884-re, s ha a convent elveti a halasztási indítványt, a jövő évben kétszeres adókievetés színében tűnik fel a hivek előtt a hátralék-fizetés s ép oly gyűlöletes lesz, mint a visszaható erejű hadmentességi díj. Pártolja az indítványt.

Dr. Kovács Ödön: A törvényt szükségtelen vitatni. A kezelési szabályzat feletti határozathozatal elhalasztása által, az előző convent már ártott a domestica-ügynek. Az életbeléptetés elhalasztásával, még jobban ártana. A nehézségek a jövőben is meglesznek, sőt támadni fognak olyanoknál is, a kiknél az elhalasztás előtt nem is voltak. Különben szóló megkísérlette már ez évben a gyűjtést s az reményén felül sikerült.

Kiss Áron: A januárban tartott conventon szintén az elhalasztás mellett lett volna, de most ragaszkodik a kimondott határozathoz, mert a szabály erkölcsi súlyát a gyors megváltozással csökkenteni nem szabad.

Gr. Lónyay Menyhért: Az idők változtak, s bennük az emberek is. Szóló is a zsinaton a domestica iránt nagy lelkesedést tapasztalt, de úgy látja, hogy az most sokaknál apadóban van. Egy kérdést tesz fel, s az az: van-e joga a conventnek a zsinat által megállapított, s legalább szándékkal meghatározott létesítési időpontot tovább tolni? Szóló szerint nincs. A múlt évi convent is elveté e halasztást, pedig Kún B. püspök indítványozta. Nem kell az ördögöt a falra festeni, mert megjelenik: nem kell a létesítés nehézségeit sokszor felhánytorgatni, mert csakugyan létrejönnek.

Pap Gábor: Szerinte a nehézségek a conventben vannak. Ha ez a múlt évben idejében ülésezett, a szabályzatot kidolgozta, s az iveket szétküldte volna, ezóta minden készen lenne, s nem kellene halasztást kérni. De az ivek aug. hóban lettek kibocsátva, s így az el nem készülhetett összeírási munkálatokért a convent hibáztatható. Lónyay szavaira megjegyzi, hogy tempora mutantur ugyan, de a lelkesedés nem. Pártolja a halasztási indítványt.

Hegedűs László: Az előtte szólóval egyértelemben szólal fel, s hangsúlyozza a kétszeres adóbeszedés veszélyes voltát.

Nagy Péter: Mikor a zsinat a domestica létesítését kimondotta, akkor az oly nagy lelkesedést idézett elő, hogy — ha az elintézkedések megtétethettek volna — annak hevében a közalap meg lett volna teremthető azonnal. Ám ez nem történhetett így. Hogy az egyházkerületek a januárban tartott convent határozatát mennyiben hajtották végre, az buzgóságuk mértéke. (Helyeslés.) A harcban a hadvezér bölcsessége és a katonák vitészege a legfontosabb tényezők. Ha a hadvezér: a convent határozataiban ingatagnak mutatkozik, mily lelkesedés töltse el a harcosok: a kétmilliónyi protestans hívő sziveit. Visszavonni a már kimondott határozatot, örökös bűn volna.

Peterdy Károly: Nincs népszerűbb jelszó, mint az, hogy: Ne fizess! (Derűtség!) — Nem hiszi, hogy a népszerűség hajhászása vezetné az elhalasztás hiveit, a mint-hogy őt sem az, hanem az befolyásolja, hogy ő a convent méltóságának lealacsonyítását látja abban, ha a már kimondott elvet feladja. Szedje fel az 1883-iki illetéket a novemberi canonica visitatio, s így nem lesz a jövő évben kétszeres fizetés.

Makay Dániel szintén a mellett van, hogy az elhalasztás az ügyre veszélyt hoz. Most van mit adni a gazdáknak. Csak egy aggodalma van, s ez az, hogy a convent még nem teremtett pénztárt, s ennek létesüléséig a begyűlt összeg az egyházmegyék pénztárában fog gyümölcsözetlenül heverni.

Véghelyi Dezső ismeri, mint alispáu, a törvény végrehajtásának nehézségeit, de azoktól visszarettenni nem tartja szép dolognak s azt hiszi, hogy egyes közszeretetlen álló püspököknek, mint p. o. az ő kerülete püspökének, Pap Gábornak, egyetlen főpásztori körlevele minden nehézséget elhárít. Ő ebben feltétlenül bizik s az elhalasztás ellen van.

Körmendy S. a végszó jogával akar élni, de jogosultságát, mint indítványt nem tevőnek, megtagadják s így a szótól eláll. Szavazással aztán a feltett kérdés: elfogadja-e a convent az elhalasztási indítványt, az 23 szavazattal a kisebbség ellenében elvették.

E kérdés eldöntése után ugyanazon egyházkerület azon indítványa tárgyalatott, hogy a köyalaphoz való évenkénti járulás minimuma ne 20 krban, hanem kevesebben állapíttassék meg.

E tárgyban, a javaslatot pártolól, először Körmendy S. emelt szót, s utána Szász Domokos, ki a 10 kros minimum mellett nyilatkozott, mert szerinte a filléres adakozás e nemének megállapítása nem törvény-változtatás, de a törvény szellemében való intézkedés volna.

Kántor Sámuel pláne 5, sőt két kros évi járulékot is megengedendőnek tartana, míg vele szemben Beöthy Zsigmond a vitatkozás mellőzése s az egész dolognak a gyakorlatra való bizása mellett van.

György Endre határozati javaslatot terjeszt be, mely szerint meg kell ugyan tartani a már megállapított 12 adózási osztályt, de azért elébe kell tolni egy 13-ikat 10 kr évi járulékkal, a 200 forinton alóli jövedelemmel birókra kötelezőleg.

Gr. Lónyay azon felvilágosítása után, hogy a törvény szavai szerint a 200 frt nem mint jövedelem, hanem mint a család fentartására beszerzett összeg értendő, -- az elnök által föltett kérdésre szavazás történik, a György Endre indítványa a dunán-túli indítványra eső 12 szavazattal szemben, 16 szavazattal elfogadtatik.

Török Pál elnök, a conventi elnökség igazolására felhoz annyit, hogy azt az ívek kiosztása tárgyában a mulasztás vádjá nem illetheti, mert az administratio nehézkes menete ebbeli törekvéseit nagyon megnehezítette.

Az elnöki felvilágosítás tudomásul vétetvén, Tóth S. jegyző felolvassa a közalap végrehajtó bizottságának az egyházkerületek által megválasztott tagjait, kik a következők: Lónyay Menyhért gr., Beöthy Zsigmond, Mocsáry Lajos, Kiss Áron, Nagy Péter rendes- és Filó Lajos, Molnár Béla, Bernáth Elemér, Szabó János és Szász Károly póttagok az öt egyházkerületből.

A végrehajtó bizottság hatalmi körének megállapítása már a múlt convent által megtörténvén, azt rövid vita után a convent érintetlenül hagyja.

Mint a domestica ügyéhez tartozók, felolvastatnak néhány egyháznak (lovasberényi, szadalkai, tassi) kérvényei, a domesticára való adózás alól több-kevesebb időre való fölmentés iránt, — s ezekre vonatkozólag Nagy Péter, Filó Lajos, Kőrmendy S., Vályi János, Csonka Ferencz s Hegedüs László felszólalásai után kimondatik határozatilag, hogy az illető egyházi hatóságok (egyházmegye, egyházkerület) kikerülésével a conventhez felküldött ily tárgyú kérvények a convent mint illetéktelen hatóság által, nem tárgyalatnak, s hogy 2) a domesticára való adózás kötelezettsége alól a jelen kérvények indokolásában fölhozott esetekben való fölmentésnek helye soha sincs.

Az ülés azután a tanügyi javaslat tárgyalásába bocsátkozott, de abban a véghatározatot a másnap d. e. 10 órakor kezdődő 4-ik ülésre halasztotta.

IV. ülés.

Szeptember 15.

Br. Vay Miklós mellett a társ-elnöki székot ezuttal Nagy Péter foglalta el, a törvény értelmében, az agg Török Pált helyettesítve, kit gyenge egészsége visszaützni kénytelenített, a convent nem csekély fájdalomra.

Az ülés elején Tóth S. jegyző felolvassa a sepsi-sz.-györgyi Székely-Mikó-tanoda üdvözlő sürgönyét a convent-hez, melynek tanácskozásaira az Isten áldását kéri. Azután bejelenti, hogy a közalap végrehajtó bizottsága megalakult s elnökének gr. Lónyayt választá meg.

Az erdélyi egyházkerület igazgató tanácsának szintén felolvastatik egy felirata, melyben a conventet arra kéri, hogy a már januárban a magyar kormányhoz felterjesztett azon kérelmét, hogy a moldva-oláhországi missio körében fölmerült zavarokban az egyházi rendeletek végrehatásának támogatására a cs. kir. consulates tagjai felszólítsanak, — még egyszer sürgesse meg. (Helyes! Méltányos!)

Filó Lajos olvassa a múlt ülés jegyzőkönyvét, a mely hitelesítettik. Tóth S. bemutatja az énekügyi bizottság jelentését. Tárgyalatni fog.

Dr. Kolozsvári Sándor, mint a közjogi bizottság előadója jelenti, hogy neki 3 ügy osztatott ki véleményezés végett, de ezek közül kettő (egyik mint vallásszerűli ügy s a másik mint kisebb fontosságú) bizottsági véleményt, sőt határozatot sem igényel s így nem is baj az, hogy a közjogi bizottságot, már eltávozott elnöke, gr. Lónyay, itt-léte alatt össze nem hívta. A harmadik ügy azonban elvi jelentőségű: A hódmező-vásárhelyi tápintézeti alap állami megadóztatásáról szóló följelentés. Nem annyira az adóösszeg (94 frt) nagysága, mint inkább az ügy elvi kihatása szükségessé teszi annak tárgyalását. Szóló jónak látná azt, a bizottsági vélemény mellőzésével is, tárgyalatni. Az indítvány elfogadtatik.

Br. Vay Miklós sajnálattal jelenti Török Pál püspök eltávoztát, bemutatja az új elnököt, s jegyzőnek kinevezi Tóth Sámuel és Ritoók Zs.-ot.

Dr. Kovács Ödön — mint a tanügyi bizottság előadója — a tegnapi ülésen félbeszakadt véleményes jelentését olvasta a theol. akadémiák ujjaszervezése tárgyában, s ajánlja, hogy a theol. tanárok számát öt-ben megállapító intézkedés tétessék át a kerületekhez véleményadás végett. Indokolásában fölfejt, hogy a törvény a tanárok minimális számát 4-ben határozza meg, de 3 kerület azt már ötre emelte. Javaslat — mely az utánna szólott Filó L. szerint áthidalás az egyet. tanügyi bizottság ajánlata s a zsinati törvény között — elfogadtatik.

Kifejti továbbá az előadó, hogy bizottsága nem érzi magát ugyan hivatottnak tárgyalásába bocsátkozni, de azért ajánlja a convent figyelmébe az egyet. tanügyi bizottság következő javaslatát:

Hatalmazza fel a főtiszt. convent az 5 theol. akadémia tanárkarait arra, hogy oly jelesen végzett candidatusoktól, kik a theol. tudományok valamelyik főbb szakában alapos, tudományos előkészületöknek már is kétségtelen bizonyítékait nyújtották, az illető tudománycsoportból szó- és írásbeli docensi vizsgát fogadjanak el, és a vizsga jeles vagy legalább jó sikere esetében docensizabadalmat (licenciatu) adjanak ki. Az írásbeli dolgozat nyomtatásban is kiadandó lenne. A licenciatu jogot nyerne valamelyik theol. akadémián az illető tudomány szak némely, a tanárkarral megállapított részletéből előadások tartására. Az akadémiák igazgatósága pedig felhivandó volna, hogy ezen intézkedés sikerének elősegítése céljából, a licenciatust, a helyi viszonyok szerint, némi javadalmazásban részesítsék.

Szász B. jegyző felolvassa a tiszántúli kerületek evvel kapcsolatos hasontárgyu indítványát is.

Dr. Kovács Ödön szerint ez nem a qualificatio kérdése, — melyet előkészítés nélkül most tárgyalni nem lehet, csak egy lépés ahhoz, s így most már tárgyalható.

A vita aztán megindult e kérdésben, még pedig elég hosszantartóan és kimerítően.

Hegedüs László: Ki kell adni véleményezés végett a kerületeknek.

Ballagi: (közbeszól) kikéretett már a vélemény!

Hegedüs: Igen a theol. akadémiáktól, de nem a

Melléklet a „Protestáns Közlöny“ 38. számához.

superintendentiáktól. Az akadémiák ne akarjanak felülemelkedni kerületeik hatalmi körén.

Szász Domokos szerint a kérdés fontos s a vélemények bekörzése nélkül most nem intézhető el. Ha külön-külön adják meg az akadémiáknak a docensi jogot, az talán még a tanári kar tekintélyét is csorbitaná következményeiben. A kérdés eldöntését a jövő conventre kell halasztani.

Kovács Albert szintén az elhalasztás mellett van.

Beöthy Zsigmond kétségbe vonja, hogy a convent határozathozatalának szükségképeni előfeltétele volna a kerületek véleményének kikérése. Ez nem áll, mert nem állhat így. Most előbb a felett kell dönteni, hogy szükséges-e a kerületek véleményét meghallgatni; s ha igen lesz a felelet, ez nem elhalasztás, csak elnapolás volna.

Makay Dániel: A kerületek véleményének meghallgatása nagyon is szükséges, melyeknek mellőzése nagy differentiák s veszélyek szülője lenne.

Dr. Kovács Ö. szerint ez a docensi intézmény csak egyszerű akadémiái intézkedés, mely a tanárok beállításának előfeltételeit csak egy szakvizsgálással toldaná meg.

A vita befejeztével határozatilag kimondatik, hogy a kerületek ez intézményt a tanári qualificatio kérdésével kapcsolatosan tárgyalják.

Tárgyalás alá vétetik ezután az egyetemes tanügyi bizottságnak a tanító-képezdékre vonatkozó javaslata, s annak I. IV. pontja, mint indokolás mellőztetvén, az V. és VI. pontok elfogadtatnak minden vita nélkül. Az előbbi a hittan tanítására, az utóbbi az átmeneti intézkedésekre vonatkozik, a most már négy évi tanfolyamra berendezett felekezeti tanító-képezdében.

A tanügyi bizottságnak a ref. tanító-képezdékre vonatkozó tanterv javaslatát a convent egész terjedelmében elfogadta.

Héves vitára adott alkalmat a tanügyi bizottságnak jelentése a közoktatási miniszter leirata tárgyában, mely pontonként tárgyalatott.

Az első pontnál, hogy t. i. a miniszter figyelme felbivandó volna arra, miszerint ezután leiratait ne az elnökséghez, — mely különben is kettős, — hanem magához a conventhez intézze, első sorban Mocsáry L. szólalt fel, s mert a leirat tartalmát különben sem tartja jogosultnak, sem a conventet administratív hatalomnak, a következő ellenindítványt terjeszti be: kéressék fel a vall.- és közoktatási miniszter, hogy ezen és a jövőben teendő hasonló felhívásait az e. kerületekhez intézni méltóztassék.

Dr. Kovács Ödön, bizottsági előadó, a leiratban inkább stularis, mint lényegi hibát lát, s nem tartja azt egyházi törvényt sértőnek. A convent az egyetemes ref. egyházat közösen érdeklő ügyekben intézkedik, a törvény szavai szerint, tehát a miniszter helyesen fordult hozzá. A conventnek különben tanügyi dolgokban is van hatásköre.

Hegedüs László kikerüldendőnek vél minden összehívást convent és kerületek között — mert előtte a zsinat által hozott, de nem szentesített határozat csak javas-

lat, s ebben az van mondva, hogy a convent tanügyi dolgokban is intézkedhetik; ezt ő el nem ismeri. A convent egyforma tantervet nem dolgozhat ki, mert az erzség csak a lényegben kívánatos. Az iskolai főhatóság szerinte a kerület, s ha a bizottsági vélemény elfogadtatik, a competencia kérdésében nagy összehatózások lesznek a convent és a superintendentiák között.

György Endre: Az állami és egyházi kormányok e téren ütközhetnek össze, s azért a kérdés fontos. Az egyház azért centralisálta magát, hogy az állam ilyenmü törekvéseinek ellent álljon. A törvény szerint — mint azt szóló ki is mutatja — a convent administratív hatalom, s competens is e tárgyban dönteni. A zsinat akaratára, ha nincs is szentesítve, a conventre kötelező. (Helyeslés). A kért kimutatások a miniszterhez felterjesztendők a convent által, melyhez ő a zsinattal conformis alapon állva fordult.

Szász Domokos: Az állammal szemben az egyházat csak a convent képviseli. Erre van is a zsinati törvénynek világos nyilatkozata. Szóló felolvassa. A bizottsági javaslat mellett van.

Ballagi Mór szerint a min. leirata épen a tanügyi bizottság javaslatának fonalán van szerkesztve, a mely pedig praejudicialis határozat e conventre nézve. A vita tehát meddő. Napirendre térést indítványoz.

Mocsáry L. él a végszó jogával s a többek között azt mondja, hogy így absorbeálja a convent a kerületek jogait.

A convent a bizottsági javaslatot öt szavazat ellenében elfogadja az általános tárgyalás alapján.

Mintán a convent a tanügyi bizottság hivatolt előterjesztését általános tárgyalás alapjául elfogadta, — áttért annak pontonkénti tárgyalására.

A bizottsági előterjesztés első pontját — a vita megvilágításának szempontjából, — a többi pontokkal egyetemben, ide igtatjuk. A jelzett első pont így hangzik:

1. Általában a felhívásban foglalt kívánalmak törvényen alapulók és méltányosak. Az egészen átömlő szellem bizalmat ébresztő és megnyerő. Mindazáltal idegenszerűnek tetszik a felhívásnak már czimzete és még inkább olyforma kifejezése, mely szószerint véve azon feltevést ébreszti, mintha a nm. miniszter ur úgy gondolná, hogy egyetemes magyar reformált egyházunkban, a szóban levő fontos tanügyi dolgokban egyenesen és közvetlenül a convent elnöke intézkednék és rendelkeznék. Hogy ilyenmü feltevés jogosultságának még látszata is kikerültessék és jövőre is mindenféle félreértéseknek eleje vétessék, javasoljuk: méltóztassék a convent feliratilag emlékezetbe hozni a nm. miniszter urnak, hogy szentesített egyházi alkotmányunk értelmében ezen jog nem a convent elnökét, hanem magát az egyetemes conventet illeti. Ezzel kapcsolatban ajánlatsassék a nm. miniszter ur figyelmébe, hogy a conventnek kettős elnöksége van. Egyszersmind kéressék fel a miniszter ur,

hogy ezután leiratai fogalmazásában és czimzésében mindkét körülményt tekintetbe venni sziveskedjék.

E pont fölolvastása Beöthy Zsigmond és az előadó: Kovács Ödön lényegtelenebb felszólalásai után, felszólal:

Pap Gábor: Beszuratni kívánja a miniszterhez intézendő felíratba, hogy a convent csak oly tanügyi dolgokban intézkedik, melyek a magyar ref. egyházat egyetemesen érdeklik.

Beöthy Zsigmond: Ha ez indítvány elfogadtatik, akkor majd a miniszter is indítatva érzi magát meghatározni, mik volnának azok a ref. egyházat egyetemesen érdeklő dolgok, s ez pedig nagyon kényes természetű ügy. Nem járul az indítványhoz.

Filó Lajos szerint ebben már az egyetemes tanügyi bizottság még Budapesten megállapodott volt, s így felesleges annak új kifejezést adni. Különben az indítvány sérelmet nem contemplál.

Szász Domokos és Körmeny S. Pap Gábor indítványa mellett nyilatkoznak, mire az el is fogadtatik.

A bizottsági előterjesztés II. pontja változatlanul elfogadtatik. Hangzik pedig e pont ekképen:

„A miniszteri felhívásban foglalt kívánságokra nézve megjegyezzük, — hogy miként tudva van — conventünk a középiskolai tanügy összhangzatos fejlesztésének érdekében már f. év januárban tartott gyűléséből megette a kellő intézkedéseket arra, hogy a zsinat által megállapított tanügyi szervezet az országos törvénnyel összhangzásba hozassék, ennek alapján a középtanodai tanterv, a fegyelmi szabályzat egyöntetűleg elkészítettessék. Az egyetemes tanügyi bizottság is elkezdte működését, de annyira még be nem fejezhette, hogy munkálata már most conventi tárgyalás és elhatározás elé kerülhessen.

Ebből kifolyólag ajánlatba hozzuk:

a) rendelje el a főt. convent, hogy az egyetemes tanügyi bizottság minél sürgősebben oldja meg feladatát, azaz

b) tegyen javaslatot a zsinat által alkotott középiskolai tanügyi szervezetnek az 1883. XXX. törvénycikkkel való összhangzatba hozatalára nézve;

c) állapítsa meg végkép a középiskolai tantervre vonatkozó javaslatát, tekintettel az 1883. évi január havában tartott convent jkönyve 24. pontjában kimondott irányelvekre;

d) készítsen javaslatot a fegyelmi szabályzatokról;

e) végül adjon kimerítőleg indokolt véleményt általában az érettségi vizsgálat berendezéséről és különösen azon kérdésekre, melyek a nm. miniszter ur levele ezen pontjában foglaltatnak.“

A bizottsági előterjesztés 3-ik alpontja már nagyobb vitát keltett. Mindenekelőtt felolvastatott maga a kérdéses pont, a következőkben:

A nm. miniszter urnak kívánsága szerint, küldessék fel az egyes még érvényben levő tanterv, a tankönyvek lajstroma és a fegyelmi szabályzatok, irassék meg az összhangzatba hozatalra és egyöntetű átalakításra tett sürgető

intézkedés és az, hogy mihelyt ezen munkálatok, — remélhetőleg még a jövő év kora tavaszán befejeztetnek, az országos 1883. XXX. t. cz. 8. §. 38. §. és 22. §. értelmében fel fogjuk terjeszteni.

A vitát Mocsáry Lajos nyitotta meg. Szerinte nagyon is kérdéses, ha kötelessége-e az egyháznak e felterjesztés. Úgy látja, hogy erre vonatkozólag már is eltérők a nézetek s azért szükségesnek látja ennek tisztába hozatalát. Szerinte absurdum, hogy mindeme felterjesztések előbb a conventhez küldessenek be, s csak az szállítsa tovább, mint egy postahivatal, a miniszterhez. Javasolja, hogy a convent intézzen a kerületekhez egy leíratot, miszerint ezek a felterjesztendőket directe származtassák fel a miniszteriumhoz. Ha convent terjeszti fel ezeket, ezáltal hatósággá emeltetik a conventi elnökség, pedig az ephemer hatáskörü. (Ellentmondások).

Ballagi Mór: Mocsári indítványának elfogadása elonkezésbe hozná a conventet önmagával, mert az múlt ülésszakán épen ellenkező értelmű határozatot hozott, a mint azt jegyzőkönyve is tanúsítja. A miniszter különben is csak egy tanterv felküldését kéri, nem pedig az összes, superintendentiákban érvényben levőket. A convent feladata különben is az, hogy összhangzatos iskolai berendezést teremtsen.

Hegedüs László szerint, kétségen felül áll, hogy az ezután készitendő tanterv e tanévben nem fog életbe lépni, s így mint életben levő, a miniszterhez fel sem küldhető. Ez évben tehát a most érvényben levőket kell felterjeszteni s ezt pedig az egyes egyházkerületek legegyszerűbben eszközölhetnek.

Dr. Kovács Ödön: Igaz az, a mit Hegedüs állit, mert a miniszteri leírat szavai szerint, a „jelenben érvényben levő“ tanterv és rendszer felterjesztése szorgalmaztatik s épen ezért szóló a mellett van, hogy a meglevők előbb felterjesztendők s azután összhangositandók. Pártolja, ez egy esetre kötelezőleg, Mocsáry javaslatát.

A vita befejeztével határozatba megy, hogy a létesitendő összhangzatos tantervet a convent fogja felterjeszteni, a jelenleg fenállókat pedig az egyházkerületek küldjék fel.

A bizottsági előterjesztés negyedik pontja vita nélkül elfogadtatik. E pont így szól:

4) A IV pont alatt kifejezvéen a nm. miniszter ur, hogy a főfelügyeleti jog gyakorlása szempontjából el fogja küldeni koronként küldötteit, kérdésbe teszi, hogy ilyenmü koronkénti intézkedéseiről elnök ő nm. tságát, avagy a püspököket értesitse-e előro? Véleményünk szerint, a feleletben megirandó, hogy az ilyenmü értesítések az eddigi gyakorlat szerint a főt. püspökökhöz, illetőleg Erdélyben az igazgató tanácsához küldendők.

Ugyancsak a IV. p. a. felemlített részint tanügyi, részint vagyontügyi statistikai kimutatások koronkénti, vagy rendszeres felküldéséről szóló és a XXX. t. cz. 48. §-án alapuló felhívás tudásul és ahhoz alkalmazkodásul veendő és ezen értelemben az egyházkerületek utasítandók.

E tárgy megvitatása után:

Dr. Kovács Ödön, a tanügyi bizottság előadója, folytatja jelentését a bizottsághoz véleményezés végett kiutalt tárgyak felől. Elsőbben is bemutatja a ref. tanítók emlékiratát, mely már részben a zsinat által is tárgyalatott s valósított is, de részben csak később lesz abban foglalt kívánalmaknak elég tehető. Az emlékiratban foglaltak közül ezuttal csak arra a kívánságra kíván az előadó reflektálni, hogy a tanítók segélyezése a közalap szervezeténél szintén tekintetbe vétessék. Ámde a zsinat ez értelemben nem határozott, s előadó szerint a conventnek nem áll hatáskörében efelől intézkedni; a tanítók nyugdíjazásáról különben is van már államilag gondoskodva.

A convent ez indokolást következményeivel együtt magáévé teszi.

Dr. Kovács még előterjeszti a n.-kőrösi gymn. tanári kar abbéli javaslatát, hogy a tanítóképezdek tanárai is vétessenek föl az egyetemes tanári nyugdíjintézetbe. Előadó szerint azonban ez még csak a jövő kérdése, mert még a jelzett alap sincs megteremtve.

A convent is ily értelemben dönt, hozzátevén, hogy a maga idején tekintetbe veszi e jogosult javaslatot.

Az e feletti vitában részt vettek Nagy Péter és Filó Lajos is. Ez utóbbi javaslatba hozta, hogy keresetsék meg conventileg a vall.- és közokt. miniszter, — ki, úgy látszik, az országos tanári nyugdíjalapba a felekezeti tanárokat is be akarja vonni, — az iránt, hogy e kedvezményben részesítse a tanítóképezdek tanárait is.

Révész Bálint és Ballagi Mór ellene szólnak ez indítványnak, s az el is vettetik s a fentebb jelzett határozat jut érvényre.

Dr. Kovács Ödön még egy, tévedésből hozzákerült kérvény fölemlítésével bezárja előadói jelentését.

Utána Ritók Zsigmond olvasta a közjogi és tanügyi bizottságok együttes véleményét, a tisztáninni kerület azon indítványára, mely a felekezeti tanügy czéljaira államsegélyt óhajtana kinyerni az 1848. XX. t. cz. egy ide vonatkozó pontja alapján.

A bizottsági vélemény oda megy ki, hogy az ügy most még nem actualis, s hogy szólittassanak fel a kerületek az orsz. törvény által követett, de fedezetlenül maradt iskolai berendezési szükségleteikről részletes kimutatást készíteni s azt a conventhez fölterjeszteni.

Kún Bertalan elfogadja a bizottság indokolt véleményét, de abban határozottan kiemelendőnek tartja, hogy a halasztás által a jelzett 1848. XX. törvénycikkben foglalt jogositványok nem tekintetnek feladottaknak.

Mocsáry L. pártolja e módosítványt, s annak ad kifejezést a többek között, hogy a magyar állam súlypontja közjogi határain kívül fekszik (Ellenmondások) s ezért szükségesnek tartja a jogok épségben tartását.

Beöthy Zsigmond szerint a bizottság nem adta fel a jelzett törvényben biztosított jogot, csak érvényesítését hagyta későbbre. Szóló nem is tartja a ref. egyházhoz — mely az 1791-ikivel most is azonos alapon áll — méltó-

nak segélyt, kegyelempénzt kunczorálni. Fél az állam beavatkozásától, mert az állam elve: do, ut facias, facio, ut des.

Hegedüs L. az utolsó kifejezés ellen protestál, mert az államsegély nem kegyelem-fillér, a törvényen alapuló jogos követelés.

Kiss Áron szerint a módosítvány ellen nem lehet semmit felhozni, szemben a bizottság véleményével, mert nincsenek ellentétben.

Dr. Jeney Viktor elveti a módosítványt, mert azoknak a törvényeknek nincs szükségük arra, hogy kimondassék: élnek-e vagy nem! Szóló különben az összes 1848-ki elvek között épen a jelzett t.-cikkben foglaltat tartja legkevésbé életrevalónak, mert az állam pénzügyi viszonyai nem engedik meg a különböző felekezeteknek az ő kívánalmaik szerinti segélyezést.

Makay D. a módosítványt pártolja, míg Kolosváry S. elveti, azon meggyőződésnek adván kifejezést, hogy ha kimondatik egy tárvényről, hogy él és fennáll, annak a féltetésnek is hely adatik, mintha valaki azt hinné, hogy nem él.

Végül az ügy szavazásra kerül és Pap G. módosítványa 16 szavazat ellenében 13 szavazattal mellőztetik.

Ezzel az ülés véget ért.

V. ülés.

Szeptember 16.

Elnöklő br. Vay Miklós megnyitván az ülést, a tegnapi ülés jegyzőkönyvének két része olvastatott fel, Ritók Zsigmond és Filó Lajos jegyzők által; a jegyzőkönyv hitelesítése után, Filó Lajos ajánlatba hozza, hogy a conventnek a theol. akadémiákra vonatkozó határozatai szövegszerűen állittassanak egybe, s a jelen ülés jegyzőkönyvének első pontját képezzék. Ezt szóló magára vállalja, de az idő előrehaladottsága miatt ma teljesíteni nem képes, s ezért kéri egy hitelesítő bizottság kiküldését, melyhez aztán munkálatát beküldhesse.

Nagy Péter helyesli e javaslatot, melyre azonban a convent csak az ülés végén hozott helybenhagyó határozatot.

Mocsáry Lajos az ülés további folyamában kijelenti, hogy egy már letárgyalt ügyben az államsegély kérdéséhez akar pótlólag egy indítványt terjeszteni elő. Nem akar — úgy mond — új vitát provokálni s rövid indokolásában kifejti hogy materialis szükség e kérdést nem engedi egyszerűen a napi rendről levétetni — mint azt tegnap Jeney V. mondá — s így az most is actualisnak nevezhető. Figyelembe veendő különben az is, hogy minden iskola, mely anyagi segélyezés fejében a kormánnyal szerződésbe lép, megszűnik prot. iskola lenni (helyeslés), ezért tehat azt indítványozza, hogy hívja fel a convent az egyházkerületeket arra, hogy egyelőre ilyen szerződésektől tartózkodjanak.

Kántor Sámuel kérdi, ha beleérti-e ebbe javaslattevő az iskolának államiságát?

Mocsáry L. Csak középiskolákról s nem egyszerűsmind községi iskolákról van szó.

Jene y Viktor Mocsáry által félremagyarázott szavait igazítja helyre, a mennyiben ő tegnap nem napirendről való levéltelt indítványozott, hanem azt állítja, hogy a kérdés per incidentem nem tárgyalható.

Br. Vay M. kijelenti, hogy ez indítvány — elfogadása esetében — külön jegyzőkönyvi határozatképen szerepeljen, nem pedig a tegnapi határozattal kapcsolatban. (Helyeslés.)

Pap Gábor szükségesnek tartja, hogy ez indítvány, melyet ő elfogad, gyorsan közöltessék, mint határozat, a kerületekkel.

Az indítvány elfogadtatik.

Ritók Zs. jegyző olvassa Szilágyi S. megbízott ügyvéd jelentését a Németh István tábornok által a magyarországi 4 ev. ref. és 4 ág. ev. egyházkerületek javára tett alapítványról. Az alapítvány összege megközelíti a 20,000 frtot. A jelentés az alap ügyállásáról tudomásul vétetett, s egyszersmind az Nagy Péter, Révész Bálint, Jene y V., Ballagi M. és Beöthy Zs. felszólalásai után tudomásvétel és a 4 magyarországi ev. ref. egyházkerülettel való összhangzatos intézkedés végett, az ág. ev. egyház októberben tartandó egyetemes üléséhez átiratni határoztatott.

Kolozsváry Sándor referál ezután a h.-m.-vásárhelyi egyház abbéli panaszáról, hogy jótékonycélú iskolai tápintezetének alapja tőke-kamat-adó alá vettetett, s az ez ügyben az általa s a tiszántúli kerület által tett felterjesztések a pénzügyminiszterium által azon indokolással utasítottak el, hogy a törvény szerit csak a közvetlenül a tanügy előmozdítására szolgáló alapok adómentesek. Kolozsváry véleménye az, hogy a harmadik, az összminiszteriumhoz intézett fellebbezésre a még le nem érkezett válasz várassék be, s ha az is elutasító lenne, indokolt felterjesztés intézendő a sérelmes ügyben az országgyűléshez.

Br. Vay M. szerint jó volna előbb a cultusminiszter kérni fel a válasz megsürgetésére és közbenjárásra s csak azután fordulni a képviselőházhoz. (Helyeslés.)

A határozat ez értelemben mondatik ki.

Tóth J. jegyző ezután felolvassa az énekügyi bizottság jelentését, mely teljtartalmilag helyeslő tudásul vétetik, s az abban irói honorariumra és pályadíjakra kért 100 arany az öt superintendentiára ötös kulcs szerint kirovandólag, megszavaztatik.

Vég helyi Dezső, a közigazgatási bizottság előadója, beterjeszti az alábbi véleményes jelentést, mely szintén elfogadtatik:

1) A lovasberényi egyháznak egy nem rendes úton felterjesztett, a kerülete által már többször elutasított kérvénye elutasittatik.

2) Az anyakönyvek egyöntetű vezetése czéljából egy közös anyakönyvi berendezés állapittatik meg.

Utána Szász Béla jegyző olvasta az alább jelzett felterjesztéseket, s a convent azokra a következő határozatot hozza:

A n.-kallói egyház panaszol, hogy lelkésze állami intézetben heti 16 órán végez vallástanitást; minden különfizetés nélkül, kéri az állami javadalmazás kieszközlését.

Révész Bálint, Kún Bertalan, Pap Gábor felszólalása után a lelkészek egyszerű javadalmazása tárgyában felirat terjesztése határoztatott el a kormányhoz.

A tiszántúli egyházkerület felszólítandónak véli a kormányt, hogy a lelkészek oly hagyatéki ügyeknél tett fáradozásokért, melyek a 300 frtot meghaladják, az állam által megfelelő arányos díjazásban részesüljenek.

Felirat intéztetik az igazságügy miniszterhez.

A dunamelléki kerület egy kihirdetési s esketési szabályzat kidolgozását kéri, mely a lelkészekre kötelező legyen s egyszersmind azokat a kettős házasság elősegítésének ropant felelőssége alól feloldja.

Pap Gábor szerint ez nagyon is szükséges, különös tekintettel az idegen betelepülőkre s vándorló legényekre, kiknek előéletét a lelkész nem ismerheti.

Pagy P.: A Josefina constitutio gondoskodik arról, mert előírja, hogy a ki valamely városban 6 hétig tartózkodik, az az ottani egyházban illetékes. Ha a lelkész ezt biztosan tudja, az illetőt bátran összeesketheti. (Helyeslés.)

Ugyanazon egyházkerület indítványozza, hogy a legatusok (ünnepi követek) intézményét a convent támogassa meg, szemben a zsinati törvényvel, melyben a legatio csak theol. növendékeknek engedhető meg.

Rövid vita után a convent a zsinati határozat megváltoztatására magát illetéktelennek mondja ki.

A dunántúli e.-ker. felszólítandónak véli az államot az egyh. törvényeknek saját költségén való kinyomatására, saját közegeinek való szétosztás végett, elfogadtatik,

U. a. egy. ker. felhivandónak tartja a kormányt, hogy leirataiban ne a „belv. hitvallás“-nak, hanem az „egyetemes evangelium szerint reformált“-nak nevezze, a törvény meghatározása szerint, az egyházat. Felirat fog intéztetik.

A tiszán-inneni kerület indítványba hozza, hogy a külföldi egyetemeken lévő s hitsorsainak javára alapított stipendiumok, tájékozás végett irassanak össze.

Ballagi Mór felvilágosítást nyújt ennek kivihetetlen voltáról. Ezt már ágostai testvéreink is megpróbálták, de eredménytelenül.

Még két kisebb felterjesztés vétetett tudomásul, s ezután Filó Lajos előterjesztést tett a kerületektől a vasárnap megünneplése, a lelkészi osztályozás és qualificatio, a tűzkárok elleni biztosítás tárgyában bekért véleményekről. A felhívásnak egyik ügyben sem tett minden kerület eleget s ezért kimondatott, hogy a még hiányzó is bevárandók s a határozat a jövő conventre halasztatott.

A váci siket-néma infézet javára a négy m.-országi superintendencia összesen időnként 5102 frtot adományozott; ez két ajánlási jogot biztosít: fel fog tehát kéretni a belügyminiszter, hogy ez ajánlási jogát az egyetemes ref. egyháznak ismerje el.

Még Körmeny Sándor terjeszté be a missio-ügyi bizottság rövid jelentését, s a közigazg. bizottsághoz még múlt évben áttett ügyekben az intézkedés megsürgetése után:

Br. Vay Miklós a convent ez évi ülészakát bezárta.

A jövő ülészak Budapeston tartatik meg.

Fölszentelő beszéd.

(Elmondotta a szászvárosi ev. ref. Kúntanoda új épületrészének 1883. szeptember 2-án tartott fölvatási ünnepén *Dedk Gerő*, igazgató tanár.)

(Folytatás.)

III.

Végül, t. gyülekezet! iskolánknak harmadik hivatása, jelmondatunk szerint, abban áll, hogy a növendékeket hazaszeretetre oktassa, buzdítsa, lelkesítse.

„A hazaszeretet — mondja halhatatlan Kőlcseynek — egyike a kebel legtisztelteméltóbb szenvedelmeinek; de sok kívántatik, míg annak tiszta birtokába juthatunk. Minden erény önáldozattal jár, feláldozásával pillanatnyi kényünknek, megtagadásával önhasznunknak s nem ritkán hajlandóságunk vagy gyűlölségünk elnémitásával; azonban minden áldozat kicsiny azokhoz képest, miket a hazának kívánni joga van. Mindent, a mit élted folyta alatt arczod izzadásával gyűjtöttél; mindent, a mit lángoló szerelemmel fűztél magadhoz: javaidat, kincseidet, házad népét és saját élteted naponként és pillanatonként föl kell érte szentelned. Mert tudd meg, e szóban: haza, foglaltatik az emberi szeretet és óhajlás tárgyainak összesége.“

És ama legfölszenteltebb helyeknek, hol a haza iránti ezt a szeretetet és odaadást átoltani, ápolni lehet és kell, egyike bizonyára a gymnasium. E tekintetben nem abban állhat ez iskolának igen kétes értékű feladata, hogy hiu magasztalás és elietett ítéletek által a nemzeti büszkeséget fölizgassa, hogy faji vagy nemzetiségi gyűlölködés magvait hintse el az ifjuság szívében, hanem e helyett sokkal nemesebb célt, sokkal szebb és nemesebb eszközök által érhet el a gymnasium. Először is az ifjuság jellemének képzése, hűségre, igazságra, az életmód és erkölcs tisztaságára, minden erejöknek egy komoly életezél felé irányzására és odaadó törekvésére való nevelés. Aztán tanítás és képzés anyaga, melylyel az ifjuság szellemére lehet hatni, mindenekfölött a nyelv és irodalom, a történet és az ó-kor két legnagyobb kulturnépének classicus hagyományai: úgy, hogy az értelmes tanítónak csak is a méhek azon művészetére van szüksége, melylyel azok a virágport és az édes nedvet mint mézet szállítják a távoli mezőkről haza köpűjökbe, hogy ó is a tanuló ifjuságot régi nemzeti nagyság és dicsőség s forró hazaszeretet tüzenél fölmelegíthesse.

Ki akarná kétségbe vonni, m. t. gyülekezet! hogy a magyar nemzeti érdekek hűséges szolgálata tekintetében iskolánk a múltban nemes missiot teljesített? Rátok bivatkozom, tanodánknak egykori, ma már talán őszbe is vegyült tanítványai! ti legyetek tanúim amaz állításom igazságára nézve, hogy midőn hazánk irigység tárgya lett a mindent elnyomni törekvő hatalom előtt s midőn irtó háborut kezdtek szívének bálványai ellen, megostromolták hazafiságát, nemzetiségét annyira, hogy már-már idegen szívet, idegen szokásokat s idegen nyelvet cserélt, tanodánk a többi magy. prot. testvérintézetekkel együtt akkor is kitartó hűséggel tartá kebelén egyik nagy eszményképét: a magyar hazafiság, magyar nemzetiség és magyar nyelv sze-

retetét. S azt hiszem, minden túlzás nélkül állíthatom, hogy megyénk magyarságának nagy része a maga megújító és fentartó erejét tanodánk szellemi forrásaiból merítette s főleg intézetünknek lehet köszönni, hogy daczára a múlt időkben annyiszor dühöngött s magyar nemzetiségünket e vidéken elsöpréssel fenyegető viharoknak: megfogya bár, de törve nem“ él nemzetiségünk e megyében!

És ki merné, t. gyülekezet! állítani azt, hogy tanodánk e fontos hivatása a jövőben már megszűnt volna? A ki hazánk nemzetiségi viszonyainak legújabb fejlődését figyelemmel kíséri és a közjót minden más javak fölé helyezi: be kell hogy lássa, miszerint iskolánk ezen missiojának nehezebb része ép a jelenben kezdődik. Igen, t. gyülekezet! amaz új falaknak is, melyeket most szentelünk fel, a régiekkel együtt szeretett hazánk ezen részében a magyar nemzeti igaz érdekek ledönthetetlen védőbástyáivá kell válniok s intézetünknek zászlójára, nevelési elvei között, ezután is írva kell maradnia: „Szokásaiban s nyelvében él a nemzet! Itt élned, halnod kell!“

Azonban, m. t. gyülekezet! nem lehet s nem is akarom elhallgatni, hogy iskoláink az ezen megyében lakó idegen ajku honpolgárok érdekében is fontos szolgálat teljesítésére van hivatva az által, hogy fiaiknak alkalmat nyújt a magyar nyelv elsajátítására, melynek tudása nélkül ma már hazánkban sem társadalmi érintkezése, sem egyéni pályatere nem lehet senkinek. Mindnyájunk előtt ismeretes, hogy a társadalmi és politikai élet átalakulása teszi ezt a nyelvet annyira fontossá, mondhatni nélkülözhetlenné. De ugyan, kérdem, mondjátok meg: hol létezett valaha állam az annak határai között élő népeket összekötő állami nyelv és műveltség nélkül? Igen, műveltség nélkül! Mert hiszen a magyar nyelvnek megtanulása ma már nemcsak gyakorlati értékkel bír, miután fölhasználjuk s föl is kell használni a gymnasium általános céljára, hogy a szellem formális művelésére is szolgáljon. Tebát nyelvünk a tanulóknak ma már nemcsak többet nyújt egy eszközzel a végre, hogy az életben előhaladhassanak, hanem a magy. irodalom legjobb termékeinek előadásával, a kölcsönös becsüléssel nyugvó béke érdekében, szaporítani fogja az országban lakó népek közt a szellemi érintkező pontokat.

(Folyt. köv.)

JÓB KÖNYVE.

— (Bibliai tanulmány.) —

Írta:

Benkő István.

(Folytatás.)

Most egy új beszélő lép fel, Elihu, a ki fiatal lévén: igazabb nézetek kifejezője. Kimutatja, hogy egyik félnek sincs igaza, Jóbnak nincs igaza, állítván, hogy Isten nem fogható fel aó emberek által, hogy ne lenne igazságosság e világban, hogy a gondviselésnek célját a nyomorgatás által ne érthetné meg az ember. Felelete három részből áll: XXXII, XXXIII; XXXIV, XXXV; XXXVI, XXXVII. Isten beszél az emberekhez, továbbá Isten nem igazságtalan, ma-

ga a világ teremtése, kormányzása mutatja Isten jóságát, igazságát; a gondviselés célja is látható, a szenvedés, nevelő, tanító eszköz XXXVI. 22. Isten jóság, ő jó czélekből cselekszik. Az ember bűnös és a szenvedés javító eszköz, mely alázatosságra vezérel s magasabb földi boldogságot eredményez. Így a szenvedés Isten szeretetéből jön. A barátoknak nincs igazuk, állítván, hogy a szenvedés csak a természeti bűnért van és így bünhődés volna, célja annak fenytés, így nem haragnak, hanem Isten szeretetének jele.

Erre Jehova beszél a forgószelekből, Ő oldja meg az élet talányait, ő békélteti meg a szívet. Jóbnak megmutatja, hogy helytelenül vonta kétségbe az Isten igazságát. Jób megalázza magát. A barátok elvük helytelenségéért és durva bánásmódjukért megdorgáltatnak. Végre a záradékban, a régi hit szerint, Jób kegyessége ismét jutalmat nyer. — A mi ellen a vita folyamában küzd a költő, a záradékban még is csak az érvényesül s így nem tud tovább menni a szoros visszafizetési tannál.

E rövid analysisből láthatjuk, hogy a költő egészen élére állítja az érvényben levő visszafizetési nézetet, kimutatván, hogy az nem felel meg többé az ember magasabb öntudatának. Azt nem állítja, hogy általában nem helyes, de a földi viszonyokra alkalmazva, nem lehet mindig helyes. Szenvedhet a kegyes is. Mig az ember a természeti állapotban van, e tav is jó lehet, de mihelyt a szellemiség fokára emelkedett, nem nyughatik meg abban. Jób beszédei mutatják a küzdelmet e tav ellen, mint a mely nem kielégítő, nem vigasztaló. E tana kétségbeesésbe viszi az embert, mint Jóbot, a hol megtagadja az erkölcsi világrendet, Isten igazságos világkormányzását, mivel látja, érzi, hogy a tapasztalat és öntudat tanúsága szerint, ellentét van az ember erkölcsi érdeme és földi állapota között. Mindazáltal a költő nem tud eljutni az élet talányainak egy magasabb, egy teljes megoldására, hanem visszatér a régi hithez, a mint a záradék mutatja. De ehhez nem is juthatott el az ó-testamentom ekonomijában. Az az érdeme mégis megvan, hogy a mozaizmus sötétségéből kitör és készíti az utat egy jobb megoldáshoz, mely új testamentomban Krisztus által adatik meg. A mi új igazsághoz a költő eljutott, az a teljes megnyugvás Isten akarataiban; nem szabad kétkedni Isten igazságában, teljesen Isten akarata alá kell rendelni az embernek magát, mert Isten bölcs, a ki bölcsen és szeretetből cselekszik mindent. Mint a kiegyenlítésnek új felfogása, megvillan a költő lelkében a halhatatlanság hite is, a mi bár halványan jön elő, de így is felülmulja kortársait. Jóbban a halhatatlanság hite küzd a semmivéllettel, győzni egyik sem tud. Midőn Jób elhallgattatja barátait, a régi hitet buktatja meg s így részben az új győz; így hallgatólag egy jobb visszafizetést helyez a költő kilálásba, a hol vigaszt nyer az ártatlan szenvedő; tehát nem kell kétségbe esni az élet bajaiban. Jónak kell lenni az embernek, a jószág pedig istennek félelmében és a gonosznak gyűlölésében áll. A kegyességek önzetlennek kell lenni, mint a hogy Jób példája mutatja. Vizsgálódás helyett teljes megalázás és teljes hit a tökéletes bölcseségű és igazságu Istenben és ragaszkodás hozzá, — ezek azon pontok, mikre a költő eljutott.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. szept. 15.

— A conventi ülések — mint a fentebbb közölt: tudósításból látható — szept. 16-án értek véget a megállapított tárgysorozat teljesen ki lévén merítve. A conventi tagok a jól végzett munka főlemelő tudatával az nap délebben, ősi szokás szerint „fécéruunt magnum áldomás“. Az alkalmat erre főt. Nagy Péter püspök ur szolgáltatta, ki a convent összes tagjait az „Új világ“-ba vendégeül hívta, gazdagon terített asztal köré. A pohárköszöntők csakhamar megkezdődtek s kiválóan kedélyes hangulatban tartották az alkony beáltáig a diszes társaságot. A tagok nagy része még az nap az esti vonattal, a legszívélyesebb búcsu után, elhagyta körünket. Br. Vay, Révész Bálint, ifj. br. Vay Miklós és Tóth Sámuel a hétfőn reggeli vonattal indultak el, hátrahagyva nekünk az együtt töltött napok szép emlékeit.

— A szilágyszolnoki egyházmegye közgyűlését az esperes azon indokból, hogy a nagy Wesselényi Miklós arczképének leleplezési ünnepélyén az egyházmegyei közgyűlés azon tagjai is részt vehessenek, kik egyszersmind megye bizottsági tagok is, folyó hó 23-áról 30-ára halasztotta el. Ugyanekkor lesz a néhai Biró Károly sírkövének leleplezése is.

— Értésítés. Annak daczára, hogy a magyar kisdédovásról és annak körülményeiről, mind napi-, mind beti lapjaink hasábjain oly gyakran tesztek közleményeket, hogy azok, kik a dolgokat közelebbről nem ismerik, könnyen hiúsági viszketeggel vádolhatnának: a hozzám sűrűn érkező megkeresésekből azt veszem ki, hogy a nagy közönség néhol még nevét sem tudja azon egyesületnek, mely figyelmét ez ügyben az egész országra kiterjeszti; annál kevésbbé pedig azon feltételeket, melyek alatt a kisdédovó intézetek és menedékházak segélyt nyerhetnek. E czélból ismét közlöm eme feltételeket, kérvén a fővárosi, mind a vidéki lapokat, legyenek szivesek e közleményt hasábjaikba fölyenni. Minden kisdédovó intézet fentartója segélyért fordulhat az országos Kisdédovó Egyesülethez (elnök Tisza Kálmánné, titkár alólirott) sőt tudtommal a kormányhoz is, ha hatóságilag igazolni tudja, hogy már megnyilt; kisdedeit rendes, okleveles óvó által magyar nevelésben részesíti és költségvetési hiteles másolatban kitünteti, hogy a segélyre szüksége van. Az így fölszerelt kérvények vagy az elnökböz (Budavár) vagy a titkárhoz (Ósz-utca 36.) küldendők. Budapesten szept. 20. 1883. P. Szathmáry Károly az orsz. kisdédovó egyesület titkára.

— Beküldettek lapunkhoz: Szilágymegye földrajza, s bevezetésül földrajzi alapismeretek. A népiskolák III-ik osztálya számára. Szilágymegye közönsége és a szilágymegyei tanítótestület által 150 frttal jutalmazott pályamű. Irta: Borbély Sámuel, m. kir. állami tanítóképző rendes tanár. 2, a szöveg közé nyomott fametszettel és a megye fali térképével. Ára a könyvnek 25 kr. és külön a térképnek 2 frt. Szerző tulajdona. Úgy a könyv, mint a térkép megrendelhetők a szerzőnél, Zilahon. A térkép csak az év végén jelenik meg. A czélnek teljesen megfelelő kézikönyvecske s mint ilyen, pártolásra méltó. — Keresztyén egység, egyházi beszéd, Déván a ref. templomban 1883. aug. 5-én tartotta Péterfi Dénes, kolozsvári unitárius lelkész. Kiadták a dévai unitáriusok. Gal. 3. 28 („Ti mindnyájan egygyek vagytok“) alapján megkapó szónoki erővel és hévvel fejti föl a valódi keresztyén hitnek és szeretetnek egyesítő erejét.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Kellemen Jánosnak. Gratia fejünknek! A kiadó hivatal csinálta a tévedést.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI S KIADÓI SZÁLLÁS:

b.-farkas utca 16 szám, hová a lap szellemi s anyagi ügyeit illető minden küldemények czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt., félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt. 50 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

HIRDETÉSI DIJAK:

kétszer hasábozott garmond sor vagy annak tere 5 kr. Bélyegdíj minden beigtatás után 30 kr.

Nagyobb és többször megjelenő hirdetéseknel külön kedvezményt nyújt a kiadóhivatal.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Egy test és egy lélek vagytok. Eféz. IV. 4.

Tartalom: Hic Rhodus, hic salta. É—n. Fölszentelő beszéd. — Egy. ref. püspök az antisemitismus ellen. Pap Gábor, püs. — Jó b Kö ny ve. (Bibliai tanulmány) Benkó Károly. — Moldva-oláhországi missio köréből. Láng Károly. — Vidéki élet. FejérGyula, ev. lelkész. — Különfélék. — Közövények.

HIC RHODUS, HIC SALTA.

Kolozsvárt, 1883. szept. 28.

Könnyű volt mindaz, a mit eddig a domestica ügyében tettünk: a törvény szövegezése; a szabályzat megalkotása; az áldázkodás; az aláírási iv fölötti lelkesülés; a hirlapi polemiák a központi avagy megosztott kezelés fölött; az argumentatio a conventen, a vita és szavazás a kezdő pontot és a minimalis járulékot illetőleg; a rovatos ivek megszerkesztése és szétküldözése — mindez csak valóságos gyerekjáték volt ahhoz képest, a mi már most következik, a kivetés és fölhajtás munkájában.

Ez a kettős munka az, a mi aztán igazán megpróbálja erőnket, ha vajjon „szóhősök és szájhazafiak“ valánk-e, alkalmasok a dictio tartására, a cigány módra való nekifohászkodásra, avagy pedig a tett emberei, előreszámítók az erők és a vállalkozás arányára nézve s beváltói adott szavunknak, melylyel magunk és a világ irányában lekötöttük vala magunkat?

Magunkat és egymást ámitanók, ha egy pillanatra is megfeledeznénk arról, hogy milyen nagy a munka, a melynek kezdetéhez immár szerencsésen eljutottunk. Fizetni senki sem szeret s legkevésbbé a magyar s még annál is kevésbbé olyan önmegrovás alapján, a melyről tudjuk, hogy állandó s a

melyet, ha még annyira önkénytesnek nevezzük is, kényszer útján is lehet s néhol bizony kell is fölhajtani.

Kivált most elején, a midőn még csak szó és állítás mindaz, a mit majdan a domesticatól várunk s hatásaként igérünk. Majd, ha több év multán minden vidék szemeivel fogja látni, szemléletből tapasztalni, hogy mit lehetett azokból az összerakott fillérecskékből építeni; a mikor majd tényekre lehet a vonakodókkal, kételkedőkkel vagy épen konokokkal szemben hivatkozni; majd, ha az intézmény, időteltévei, újdön voltából vesztvén, a fentartására fordított munka és áldozás szokássá fogott válni s e szokás átmegy a nép vérébe, valamint átmentek a múlt idők institutioi: majd akkor s a kik akkor élnek, élvezni fogják a most vetett magvacska gyümölcseit, mint mi élvezzük ma őseink áldozattal megépített institutioi, alapítványai, intézetei s kivított szabadságaik áldásait — de most egyelején bizony, mint minden munka s annyival inkább: minden közmunka több verejtéket, mint kézzel fogható eredményt hoz.

Hanem nem volnánk azoknak az ősöknek méltó utódai, ha ezen a téren is nem igyekeznénk nyomukba lépni.

És pedig mindannyian. Bizonynyal első sorban az ügy élén álló intézők: az esperesek és a papok, a mint hogy rajtuk nyugszik és fordul meg az egyház minden olyan érdeke, a melynek az egész nép, az egyetem a tényezője és hordozója. Ezt a népet nekiök kell fölvilágosítaniok, meggyőzniök, lelkesíteniök s leküzdésére segitniök az őseredeti nagy ellenségnek: az önzésnek. De mellettök épen olyan komoly és méltó munka vár a presbyteriumokra, a

világiakra, minden egyes egyháztagra — a támogatás, a segélynyújtás, a példaadás tetteiben.

Valljuk meg őszintén, hogy mindez, legnagyobb részt, még csak ezután következik. Addig vitáztunk a miként fölött, hogy a természetes halogatás már-már igazoltnak tetszett előttünk. S a legtöbben kaptunk is e — jó részt magunk szerezte — alkalmat. Positív tudomásunk van róla, hogy egyházközségeink túlnyomó nagyobb része még csak az összeírás munkáját sem kezdte meg és pedig közöttök igen sok olyan is, a mely máskülönbén szereti magát a legelsők, a v. zérlok közé számítani, kivált mikor jogok osztogatásáról vagy megkaparintásáról van szó. Ennek a halogatásnak pedig nemcsak az a rossz következése van és lesz, hogy a segélyezés későbbben indul folyamatba, hanem és főképp az, hogy a nép zöme előtt az institutio tekintélye csökken, pedig a romlást legtöbbször könnyebb megelőzni, mint reparálni.

Örvendetes kivételekről is van azonban tudomásunk. Ismerünk egészen kicsiny és majdnem kivétel nélkül földmivelőkből álló, meg nagyobb és a legnehezebb bánásu földmivelőkből álló egyházközségeket, a melyekben a pap és a buzgó presbyterek odaadása már is csodákat mivelte s tényekkel törölte le azokat a falra festet ördögöket, melyekkel a nyári ujság-czikk és oratio ijesztgette a gyöngébb szívűeket. Egy ilyen példa tiz ellenkező állítást czáfol meg, bizonyítva, hogy csak ember kell a gátra s az eredmény ki nem maradhat és hogy a hol mégis kimarad:

TÁRCZA

A SAÏSI FÁTYOLÓS KÉP.

— Schiller —

Saïsha ment egy ifju, Egyptomba;
A hő tudásvágy készte, megszerezni
Tudós papoknak titkos bölcsességét.
S már fokrul fokra júta gyors eszével.
A kutatásszemj mind tovább ragadta.
Szorgos igyekvésével Avatója
Alig birt. „Vajj! mit ér — az ifju monda —
Ha mindent nem tudok, mit ér csak ennyi?
Lehet-e tudni többet-kevesebbet?
Vagy az igazság, mint érzi jók,
Nagyobb meg kisebb összegű lehet,
Mely így is, úgy is teljes birtokunk?
Nem egy-e az, nem oszthatatlan-e?
Képzeld a zöngesort egy hang hián,
Képzeld egy szín hiával a szivárványt,
S mi megmarad belőle, semmit ér, ha
A hangok s színek szép egésze nincs meg.“

ott az ember hiányzott az esperesben, a papban, a presbyteriumban. Szerencsére az egyház nem mátlól holnapig él s a példa önként, vagy ha kell: a törvény, erővel meghozza előbb-utóbb az orvoslást is. Vajha minél kevesebb ilyen eset fordulna elő . .

És most: hic Rhodus, hic salta! Hadd lássuk mennyi a magyar reformált egyház életereje? Megilleti-e az a nyomaték, melyet magának tulajdonít az állammal és társadalommal szemben; az a magaslat, a melyre alapító elei tényleg föllendítettek, s a melyet a törvényhozás legújabb alkotásaival és a Felség törvényeink megerősítése által elismert — vagy pedig csak a múlt idők dicsének visszfényében sűtkérezünk-e, mint a koldus hidalgó, kinek fényes nevei és czimei kabátja könyökén kukucsálnak ki

Mert azt megtudjuk ám, hogy vannak bővön elegen, a kik már illegetik ajkukat — vagy az elösmerés szavaira, vagy a kár — örvendő gúny mosolyára

É—n.

Fölszentelő beszéd.

(Elmondotta a szászvárosi ev. ref. Kúntanoda új épületrészenek 1883. szeptember 2-án tartott fölavatási ünnepén *Deák Gerő*, igazgató tanár.)

III.

(Folytatás.)

S kérdeem már: vajjon saját gyermekének valódi érdekeit hordaná-e szíven az a szülő, a ki fiát netalán elzárni akarná az országos nyelv megtanulásától, hogy így jövőben

Ily vitaszók közt egyszer egy magános

Körépületbe jútva állanak.

Egy óriási fátyolos szobor

Tűnik szemébe ott az ifjunak.

Vezetőjére néz s ámulva kérdi

„Mi az, mit ím e fátyol leple főd?“

„Ez az igazság!“ — válaszol. „Hogyan?“

Csupán ez egyre vágyom, igazságra,

S előlem ép ez egyet eltakarni!“

„Az istenségnek akaratja — szól

Az Avató — hogy e fátyolt halandó

Ne bántsá, mig ő nem lebbenti föl;

S ki avatatlan, bűnös kézzel a szent

Tilaimu fátylat előbb lendíti félre,

Meglátja, mond a jóslat — „Nos?“ ,Meglátja

Az igazságot!“ — „Mily csodás egy íge!

S magad nem vontad sóhse föl e fátylat?“

„Nem én, soha! Kisértete: sem érzék.“

„Nem értem. Ha az igazságtul engem

Csupán e lenge fal választana — —“

„Sulyosb, mint gondolod — szavába vág

Vezére —; törvény ám e lenge fátyol;

Kezednek könnyű, meghiszem, fiam,

De lelksiméretednek súlyos az.“

minden — annak tudásából származó — előnyt csakis a géneticus magyar nemzet bírjon és élvezzen? Vajjon közös hazánk javát munkáló állampolgár lenne-e az, a ki netalán bárminő módon ellene működne, hogy e hazában élő nemzetiségek között az egymással való kölcsönös érintkezhetőségnek és kölcsönös megértésnek valamely eszköze létrejöjjön és megszilárduljon?

Iskolánk tehát hazafias szolgálatot vél teljesíteni akkor, midőn közreműködik, hogy hazánk e vidéken élő s egymás segítségére utalt polgárok érintkezhessenek, egymást megismerjék s megérthessék és ha megértették egymást, az eddiginél talán szebb egyetértésben élhessenek, egymás iránti kölcsönös tisztelettel, testvéries érzülettel viseltesse-nek s főleg, hogy a közös hazához való ragaszkodásban egy gyök legyenek. „Mert mind övé vagyunk s ő mindnyájunké,

Ezen szeretett, imádott haza!

Mely úgy fog élni, úgy fog csak virulni,

Ha érte él, ha érte hal fia!“ (Garay.)

Jöjjetek azért, megyénk idegen ajku ifjai! jöjjetek csak ide s bátran lépjétek át intézetünk küszöbét. Itt valamint eddig nem találtatok fel, úgy ezután sem fogjátok megtalálni a fajérzet szűkkeblű feszengéseit, hisz minden igyekezetünk oda fog irányulni jövőben is, hogy tudományt, erényt és honszerelmet, minden személyválogatás nélkül, egyaránt sajátíttassunk el véletek. Intézetünkben ti ezután sem fogtok rátalálni a felekezeti vagy nemzetiségi elfogultság válaszfalaira, hiszen tapasztalatból tudhatjátok, hogy iskoláinkban tanuló és tanuló között csakis az a természetes különbség létezik, melyet a szorgalom, tehetség és ma-

Komoly gondok közt tért haza az ifju;

A hő tudásvagy elrabolja álmát,
Ágyában fekvé lázasan forog,
S éjjéli órán felszökik. Remegve,
Önkénytelen tart a szent hely felé.
Könnyű volt a falon föl kuszni,
S elszánt ugrással ott a vakmerő
A köresarnoknak öbliben terem.

Itt van tehát már borzalmas magányát
Komor halotti csönd környékezi,
Csak léptinek halk dobbanására
Kél tompa visszhang titkos üregekben.
Fönn a földélkup nyílatán a hold
Halvány ezüstkkék fényét hinti be.
S félelmesen, mint testet öltő isten,
Tündöklök át a boltívek homályán
Hosszu fátylában a rejtett alak.

Feléje támolyg, s már-már vakmerő
Kezét kinyújtja a szentség felé,
De — égve-fagyva rándul minden íze
És láthatatlan kéz taszitja meg.
Boldogtalan mit téssz? ilyen riad
Lelkének mélyén egy hűség szót.

gaviselet különböző volta mindig és minden körülmények között elé fog idézni. Itt mostan ti mindnyájan baráti karokkal öleltek át egymást, nem kérde: ki melyik nemzetiséghez tartozik s minő szertartások szerint imádja istenét. S midőn e baráti szép egyetértést s összhangzó együttlételet örömmel szemléljük köztetek: hisszük és reméljük, hogy a gyermekkori barátság varázsemléke majd, ha kiléptek az élet küzdterére, még akkor is fölkelte szivetekben a szeretet szent tüzét s a régi barátok annak melegénél és világánál egymással karöltve fogják szeretett hazánk üdvét, boldogságát munkálni!

Vajha e hitünkben és reményünkben soha sem kellene megcsalatkoznunk!

* * *

Nagyérdemű közönség! Miután a bejárat diszes felirataról iskolánk hármas feladatát leolvastuk, fordítsuk már most tekintetünket a más két portálra, melveinek feliratait történeti adatokat nyújtanak tanodánk épületének létrejöttéhez.

A középső felirat szövege a következő: „Aedes alta Musis consecrata, sumptibus Comitatus Hungarici fundamentis elevata Anno 1847.“ azaz: „Ez a Múzsáknak szentelt hajlék Hunyadvármegye költségén emeltetett ki alapjaiból 1847-ben.“

Ha iskolánknak még ugyan rendszeresen meg nem irt, de eseményekben és szereplő egyéneken gazdag történeti múltját vizsgáljuk: majd minden időben találkozunk olyan egyénekekkel, a kik fényes bizonyosságát adták, hogy a vallásosság és közművelődés szent ügyét szívök egész melegével

Ama szentségest így kísérted-é?

Halandó föl nem hajtja azt a fátyolt,

Mig föl nem hajtom én — így szólt az ige. —

De hát a jó-sajk nem mondá-e azt is:

Ki föllebent, látj' az igazságot?

„Legyen alatta bármi: fölfedem

Fennen kiáltja: „meg akarom látni!“

Látni!

Vontatva, gúnnyal zengi rá a visszhang.

Szólt és a fátyol szárnyát fölragadta:

S mi volt alatta? — kérditek — mit látott?

Nem tudom én azt. Reggel a papok

Önkivületben, halványan lelék

Izisz szobrának alján elterülve.

Mit akkor látott, a mit ott tapasztalt,

Sohsem vallotta ajka. Odalón

Örökre élte minden vidámsága.

Mély bú sorvasztá gyorsan sír felé.

„Jaj annak — intő szóra így fakadt,

Ha várva-kérve faggatták heven, —

Jaj, a ki bűnnel jut az igazsághoz,

Sohase' látja ennek örömét!“

Váró Ferencz.

szerezték s annak javát és felvirágozását önzetlen lelkesedéssel s nemes áldozatkészséggel munkálták.

Ezek között dicső emlékü nemzeti fejedelmeinket illeti az úttörés, az alkotás, mondhatnám teremtés dicsősége, kik már a reformáció korszakában és később is az evangéliom hirdetéséről gondoskodva, egyúttal oltárt emeltek a tudománynak is.

De valamint az örök lény — Isten — munkájának fogalmában is kettőt különböztet meg gondolkodó lelkünk, t. i. a teremtést és gondviselést; gondviselése fogalmában ismét a megtartást és igazgatást: épen úgy az emberi lelkesedés bár véges, de hasznos és dicső intézményeinek fentartása és czélszerű igazgatása körül kifejtett tevékenység is olyan hálás elismerésre és magasztalásra méltó, mint az alkotás munkája.

Ily örök hálára és elismerésre méltó, t. gyülekezet! nemes Hunyadvármegye azon áldozatkészsége, melylyel a dicső emlékü alapvetők nyomdokaiba lépve azt cselekvé, hogy még tisztábban, fényesebben és mindig nagyobb körre kihatólag áraszsza világát az ősök által meggyújtott szövétnék. Az ő 1816-ban tett 8000 v. frnyi nemes adományából s ennek 1847-ig felgyült kamataiból vettettet meg alapja a múzsák e fölszentelt hajlékának, melyben a művészet jeles diadalt ugyan nem ül, pompája ugyan andalgásra nem vezet, de épen azért egyszerű stýlja nem akadályoz, hanem elősegít, hogy a komoly tudományok nevében benne igaz tiszteletben részesüljenek.

Tiéd, nemes vármegye! és a te hazafias gondolkodásu fiaidé az érdem, hogy az igaz, kor. miveltség, humanitás és szabadság e megszentelt templomának nyugati homloképülete fennáll. Oh te, a ki felfogtad helyzetedet és hazafias kötelességedet, mikor áldozatoddal ez intézet fentartásához járultál, s kinek lelkes fiai más alkalommal később is s főleg alkotmányos életünk piruló hajnalán (1860) a legnagyobb szükség idején nemes vetélkedéssel hozták meg anyagi áldozataikat iskolánk érdekében: ápodl hön ezután is ez alkotásodat, legyen az szemed fénye, büszkeséged, legyen az gyermekeid lelki műveltségének kedvelt kútforrása. Ajándékd meg azt őszinte bizalommal, élénk érdeklődéssel, meleg rokonszenvvel mindaddig, míg nemes hivatásának teljesítésében munkál és fáradozik. Emlékezzél meg róla minden időben, mert hogy tanodánk hálás szívvél emlékezik a te jótéteményedre, annak, ime! a középső portale fölötti felirat legfényesebb bizonyysága.

Élj, nemes vármegye! fényes dicsőségben s virulj állandó jóllétben mind az időknek végéig!

* * *

És most, t. gyülekezet! lélekben elvezetlek immár a harmadik portale elé, melynek fölirata így hangzik: „Sorte favente continuata et amplificata ex munifitentia comitis Gothardi Kun supremi curatoris Annis 1865 et 1882“, azaz: A végzet kedvezése folytán kibővítettett és meghosszabbított gróf Kún Kocsárd főgondnok bőkezűségéből 1865 és 1882-ben.“

N. é. közönség! Az emberi természet sajátyságaiból foly az, hogy a lélek az események hatásából, rondkivüli időben, több tápot nyerjen magának lelkesedésre, mint csendes viszonyok között. Az olyan kor, minő volt például a reformatioé, tudjuk, hogy árként ragad magával; az ilyen kor aztán meg is termi mindig a maga nagy, szükséges embereit. De a békés, csendes időben, mikor az eszme, mely valamely intézetnek alapul szolgál, többé nem üldöztetik, vajmi ritkán emelkedik ki a sokaságból oly alak, olyan történeti egyén, ki egész életét áthatatosan azon eszmének szentelje, mely őt munkára bírta.

Az ilyen időben támadt, a pünkösti szent tűz erejével ihletett és a jövő haladását mindig szívöken viselő vezéregyéniségek sorában láttuk és tiszteltük eleitől fogva, látjuk és tiszteljük ma is szent vallásáért, egyházáért s hazájáért mindig lelkesedett ama tiszteletre méltó nemes főurat, kinek neve a gondolatban előttünk levő márványtábláról felénk tündökl s kit tanodánk 49 év óta kegyes máecenasa, jóságos attya és bölcs főgondnoka gyanánt bir. Miért akarnám részletesen felsorolni gr. Kún Kocsárd kegyes patronusunk felszámíthatatlan nagy és nemes tetteit, melyeket ritka szép, hosszú, csak az imént megünnevelt 80 éves életpályáján a magyar nemzetiség és kultura érdekében hazafias áldozatkészséggel s nemes bőkezűséggel véghez vitt? Ott az az iskola, mely az ő tiszteletre méltó nevét viseli s mely a szent és igaz ügyet diadalra segítő isteni kegyelmen kívül, legtöbbit neki köszönhet; itt ez az örömmünnep, melyet lelkesült hangulatban azért szentelünk meg, hogy az ő buzgó áldozatkészségéből teljes főgymnasiummá kiegészült iskolánk szintén az ő kegyes jóindulatából külsőleg is már egészen kiépült: minden eloquentiánál ékebben szólnak az ő nagy és nemes tetteiről.

Üdvözlégy tehát, n. é. főgondnok ur! ki szép, hosszú életpályádon mindeig valódi protestans és buzgó magyar hazafi voltál; ki igaz hitedet nagy cselekedetekkel bizonyítottad be s nemzet apostoli hivatásodat fajunk culturalis és nemzeti emelkedése érdekében hiven, hazafias buzgósággal és nemes kitartással végezted. Téged egy hiven megfűtött s tetteiben gazdag pálya, egy szent, magasztos eszmének lelkes megvalósítása avatott tiszteletünk tárgyává. Ime, most tanodánk apraja-nagygya, tanítók és tanítványok, szülők és előjárók, e megye összes lakói, sőt hazánk minden valódi tanügybarátja feléd nyujtják őszinte tiszteletük és hálájuk babérkoszoruját. Fogadd ezt szívesen, nem jutalmául érdemeidnek, mert hiszen azokat mi jutalmazni képesek nem vagyunk; de emlékeül nemesen megfűtött pályádnak, hogy osztozzuuk ama határtalan örömben, melytől ma méltán feldobog nemes szíved a fölött, hogy még életedben olvashatod szemeinkben rezgő örömkönyeinkben azt, hogy mit fog a történet múzsája feljegyezni felőled egyházi és iskolai életünk emlékkönyvébe. Vedd emlékeül e napnak szívünket, lelkünket, melynél egyebet úgy sem adhatunk s mely nem fog megszűnni buzgó imátemelni az ég urához azért, hogy becses életeted nyujtsa még sokáig, terjessze az emberi életkor legeslegszelebb hatá-

rág s adjon törhetlen lelki, testi erőt még mindig éber s közhasznú czélokért nemesen lelkesülő szived törekvéseinek létesítésére. Éljd boldogan, ünnepelt férfi! s fogadd ez örömnépünk napján minden tisztelőid, minden híveid hódoló tiszletét!

(Vége köv.)

Egy református püspök az antisemitismus ellen.

Az antisemita mozgalom ellen a magyar közélet vezérelmeinek öntudatos, nemes, határozott föllépése mind-egyre újabb és újabb tényekben nyilvánul. A levél, melyről szólunk, Pap Gábor ref. püspök levele, melyet Csire István nagy-bajomi lelkészhez intézett s mely következőleg hangzik:

7231. szám.

Dunántuli ref. püspöktől.

Nagytisztelétű Úr!

Szeretve tisztelt atyámfiai az Úrban!

A „Nemzet“ f. évi szept. 5-iki esti számában olvastam, az antisemitismus mozgalomával, e vészes ragályként terjedő áramlattal szemben, nemesen érző historikusaink ezen undorító mételetől megóvására irányzott erélyes föllépését.

Működése omberi, keresztyéni és protestans lelkészhez illő.

Azon Jézus tanainak — ki az általános felebaráti szeretetet hirdette, ki még ellenségeiért is imádkozott — hirdetője akkor emelkedik fel hivatásának magaslatára, ha a Jézusi elveknek diadaláért, a felebaráti szeretetnek uralkodó hatalommá emelésére, az ezt gátló antisemiticus mozgalomnak gyülekezete tagjától távortartására oly buzgón, hatásosan működik, a mint Nagytisztelőség Nagy-Bajomban működött. Mint magyar ember szégyenlem, hogy Magyarországon ez a szerencsétlen mozgalom oly undorító orgiákat idézett elő, mint magyar protestans lelkész pedig büszke vagyok arra, hogy ez a mozgalom még nem mételezett meg, hogy hitsorsosaink józan, természetes eszének biztos irányt jelölő világát a felkorbácsolt szenvedélyek vihára sehoh sem olthatta ki s így nem is ragadtattak oly nemtelen tettekre, melyek az emberiség alaptörvényeivel ellenkeznek. S ha lelkészeink országszerte követik Nagytisztelőségnek bölcs, emberies és keresztyéni eljárását, akkor felekezetünk tagjai meg lesznek védve az orgiákban részvétel szégyenétől, a mi sújtóbb, mint a veszély, mely a részvevőket jogosan éri — sújtóbb, mert lealacsonyítja az embert, megfosztja az ész és szív nemesebb érzelmei által vezetetésben nyilatkozó méltóságától.

Egyházunk mindig a felvilágosodás fáklyájával járt elől, a haladás zászlóját lobogtatta, elítélte, kárhooztatta az inquisitio átkos működését, a faji s felekezeti gyűlölet konkolyát irtotta az általános felebaráti szeretetnek erkölcsi vetéséből, a lélekismeret szabadságát hirdette.

Most sem lehet másképpen, hacsak életadó elvét megtagadni nem akarja.

Az antisemiticus mozgalommal szemben határozottan kell állást foglalnia, az izgatónak hódító hadjáratát fel kell tartóztatnia, Nagytisztelőség ezt tette és siker által koszoruzottan tette gyülekezetében s ez által értékes virágot fűzött be saját érdemeinek koszorujába s az egyház elismerését érdemelte ki. Ezen elismerés babérát nyujtem át én az egyház nevében Nagytisztelőségnek. Fogadja működéséért szívből jövő köszönetemet.

Kitünő tisztelettel, egész házára Isten áldását kérve vagyok Rév-Komáromban, 1883. szept. 6.

Nagytisztelőségnek szeretve tisztelő atyafia

Pap Gábor, püspök.

JÓB KÖNYVE.

— (Bibliai tanulmány.) —

Irta:

Benkő István

(Folytatás.)

5. A költemény anyaga.

Történeti tény van-e elbeszélve a Jób könyvében vagy csak költött? Azt első tekintetre is láthatni, hogy kizárólag sem egyik, sem másik; mennyi tehát a történeti és mennyi a költött rész? E főbb kérdések merülnek fel a költemény anyagának vizsgálása alkalmával.

A költő az ő eszméit egy életből vett történetben szemlélteti és e történet képezi a költemény anyagát. A héberék és a régi keresztyének nézete szerint, a könyvben foglalt események és személyek szoroson történetiek, sőt még a beszédek is szószertint vannak előadva. A kérdés mintegy a Jób történelmi létezéséhez fűződik, mivel ő a darab hőse. Azon feltevésnek, hogy Jób létezett s az elbeszélés igaz, kedvez azon tény, hogy a biblia más könyveinek írói elismerik az ő történeti voltát. Így Ezékiel 14. 14, 20, Nőével és Dániellel együtt említi: „Ha ama három férfiú leszen is a földön, Nőé, Dániel és Jób: ők az ő igazságokkal megszabadítják a magok lelkeket, azt mondja az Ur Isten“ — és továbbá: „És ha Nőé, Dániel és Jób leszen is a földön“ stb. Itt úgy látszik, három oly személyt akar Ezékiel megnevezni, a kik mint kegyes emberek, a néptudatban éltek — és mivel Ezékiel a fogság alatt irt, ennek említése fontos. Valamint említve van Jób az apokrif Tobia könyvében 2, 12. 15 és az új-testamentomban Jakab közönséges levelében 5, 11, a hol is ez áll: „Jóbnak türesét hallottátok, és mine-mü végét adta az Ur az ő nyonoruságának: mert igen irgalmas az Ur és könyörűl.“ — Ezen említések azonban nem önálló történeti bizonyítékok, mivel a Jób könyvének olvasásán alapulnak.

Az alexandriai fordítók (LXX) Jób könyvéhez egy Appendixet csatoltak, melyben Jób leszármazását adják, a mely a syr, azaz edom fordításból vétetett volna. Ez Ap-

pendixben *) elmondatik, hogy Jób Zerah-nak fia és Esaunak unokája s Ábrahámától számítva az ötödik ivadék; hogy neve Jobáb volt, (azután Jóbra változott) és uralkodott Idumeában, feleségül vett egy arab nőt, kitől Ennon nevű fia született. Előszámláltatik Jób három barátja is, a kik főnökök voltak. — Itt tehát a fordítók Jóbót az edomita királylyal, Jóbákkal (Genes. 36, 33) azonosítják. Ezen appendix azonban, mely Jób geneológiájáról és barátairól szól, csak Genesis 36, 13. 33-mal való kombináción alapul, „támaszkodva egyfelől a névhasznosságra, mely csak a görög írásmód szerint van meg, nem a héber szerint (יֹבִיט *iwbi*, יֹבִיט *iwbaβ*), másfelől Uzra, mint Jóbnek hazájára, mely Genesis 36, 28 szerint Edomhoz számíthatott“ (Ewald): Origenes az áfrikaiakhoz küldött levelében szintén úgy említi ezt, mint a mely nem tartozik a héber eredetéhez (Hirzel). A fordítók mindenesetre tulságos történeti jellegét tulajdonítottak a könyvben elbeszélteknek s azt bizonyítani is megkísérelték. A patriárbhákról szóló előadásokban sem fordul elő Jób sehol. Így a septuaginta e geneológiája kevés értékű, mindazáltal mutatja, hogy egy Jób monda létezett. E monda továbbfejlődését láthatni a Koránban is (Sur 21, 83 s köv. 38, 40—44), hol két monda beszélik el; a melyeknek forrása azonban a tárgyalás alatti Jób könyvéből ered. Semmi más forrás nincs. Még kevesebb értékű bizonyítékot nyújt a könyvben elbeszélteknek történeti hitelességéről azon tény, hogy keleten hat különböző helyen mutogatják a Jób sirját épen az újabb időben.

Josephus, úgy látszik, történetinek számítja a könyvet, (Contra Ap. I. 8) mivel a korábbi próféták mellé sorolja. Továbbá több zsidó rabbi, valamint egyházi atya, sőt a 16- és 17-ik évszáz orthodox protestans tudósai a Jób könyvét a valóban megtörtént hű elbeszélésnek tartották. Így Fr. Spanheim abból indult ki, hogy csak akkor lehet a szerzőt a csalárd feltalálás vádja ellen védelmezni, ha a könyv tartalmának valódisága fentartatik (ni historia sit, fraus scriptoris); valamint Schultens is történetinek igyekszik feltüntetni, mutatva a keleti bölcsök rögtönözve mondott (mâgama) költői beszédeire (Zöckler, Dillmann). A zsidók, mint általában más bibliai könyvnél, úgy ennél is a szigorú történeti felfogás mellett vannak, de a mi nem a történetiségnek, hanem elfogultságuknak bizonyítéka.

*) *Jegyzet.* A LXX. appendixe Jób könyvéhez: *Ὁ βιβλος ἐμνεύεται ἐκ τῆς Συριακῆς βίβλου, ἐν μὲν γὰρ κατοικῶν τῇ Αὐσίτιδι, ἐπὶ τοῖς ὄρεισις τῆς Ἰδουμαίας καὶ Ἀραβίας: προῦπήχθη δὲ αὐτῷ ὄνομα Ἰωβὰβ. Λαβὼν δὲ γυναικῶν Ἀραβίσσαν, γεννᾷ υἱόν, ὃ ὄνομα Ἐννών. Ἦν δὲ αὐτὸς πατὴρ μὲν Ζαρέ ἐκ τῶν Ἠσαὺ υἱῶν υἱός, μητὴρ δὲ Βοσδορῆας, ὥστε εἶναι αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ, καὶ οὕτω οἱ βασιλεῖς οἱ βασιλευσάντες ἐν Ἐδομ, ἧς καὶ αὐτὸς ἤρξατο χείρας: πρῶτος Βαλὰν ὁ τοῦ Βεωρ μετὰ δὲ Βαλὰν, Ἰωβὰβ ὁ καλούμενος Ἰωβ. Μετὰ δὲ τοῦτον, Ἀσὼμ ὁ ὑπάρχων ἡγεμῶν ἐκ τῆς Θαιμανιτιδος χείρας. μετὰ δὲ τοῦτον, Ἀδάδ υἱὸς Βαράδ Οἱ δὲ ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν φίλοι, Ἐλιφάξ τῶν Ἠσαὺ υἱῶν, Θαιμανῶν βασιλεὺς, Βαλδὰδ ὁ Σαυχαίων τυραννος, Σοφάρ ὁ Μιναιῶν βασιλεὺς. (Lásd de Wette Einleitung.)*

A moldva-oláhországi missio köréből.

Plojest, 1883. szept. 5. *)

Turn-Severinben hajóra szálltam, hogy felkeressem a dunamentén fekvő missioi telepeinket. Két napi útazás után, útamban a Törökországtól elvett s Bolgáriához csatolt, nagyobb bolgár városokat Viddint és Ruscukot érintve, mely utóbbi arról nevezetes, hogy az orosz-török háboruban hatalmasan bombázta a Romániához tartozó dunaparti Giurgevót, s e várost több helyen felgyújtván lakosainak legnagyobb részét menekülni kényszerítette, Szilisztrián át, mely mellett a háboru után, a határkérdésben híressé vált Arab-Tábia fekszik, Kalarásra értem.

Kalaráson vasárnap délelőtt, a b. e. Mester Ede derék hazánkfia által, saját gyönyörű kertjében építettet csinos kis imaházban, isteni tiszteletet tartottam s urvacso-
rát osztottam. Innen a nagyelkűségéről ismert s a missio ügyért már annyi áldozatot hozott nemes Mester családtól s e kisdéd missioi telepünk többi tagjaitól szívélyes búcsút véve, a legközelebbi hajóval Brailára és Galacra mentem. Galacson és Brailán mindent a legjobb rendben találtam. Amaz ismeretes iparlovag, Molnár Zsigmond, ismét visszatért ugyan Galacra s brailai hűveinkhez is átjár még olykor-olykor, ellenem s az igazgató tanács ellen izgatni, de fellépéseinek nincs már semmi sikere, mivel hűveink belátva tévedésüket a törvényes rendhez tértek, s megismerték Molnárt annak, a mi valóban: furfangos csalónak, kit „missioi körútjai“ alkalmával több helyről kiméletlenül kiutasítottak, Szulináról pedig, a róm. kath. pap erélyes fellépése következtében, épen karhatalommal távolítottak el. Ennek a mindenből kikopott, foglalkozás nélkül koborló embernek, ki az érettséginek soha közelében sem járt, a theologiáról és akadémiaiáról is csak homályos fogalommal bír, az a rögeszméje támadt, hogy Romániában mindenáron főmissionáriussá kell lennie s e rögeszme befolyása alatt fűhöz-fához folyamodik. Így, a többek között, megjárta már folyamodványával az igazgató tanácsot, a bukaresti követséget és a külügyminiszteriumot, s midőn mindenünnen elutasító választ kapott, végső elkeseredésében nem átalotta a Galacson járt bukaresti róm. kath. érseknél is bakopogtatni s azon határozott kijelentéssel, hogy kész bármely perczben a róm. kath. hitre áttérni, mint „reform. főmissionárius“ (!), kérte az érseket, hogy nevezze őt ki Romániára nézve róm. kath. missionáriussá, mely kérelmét az érsek természetesen a legnagyobb indignációval visszaütöztette.

Egyébiránt, a mint galaczi és brailai hűveinktől is értesültem, derék galaczi tanítónk, Nagy Sándor szorgalmasan és lelkiismeretesen végzi mindkét helyen teendőit, Galacson minden vasárnap isteni tiszteletet tart s minden hónap első vasárnapján átjár Brailába is az evangélikus testvérek imaházában hűveinknek szolgálatot végzendő. Galacson szorgalmas tanítás által a magyar iskolának jó hírnevet szerzett, minek következtében tanítványainak száma naponként szaporodik, s már is, nagyobb részint indogenekből, kik a román és német nyelv végett látogatják iskoláját, hatvanháromra emelkedett.

14 napi fáradságos és költséges útazás után, végre Brailába gözkocsira ültem, hogy még egy éjszakát átvirrasztva családom körébe siessek.

Mig úton voltam, hivatalos teendőim annyira elfoglaltak, miszerint eltekintve attól, hogy egyszer Turn-Severinből, egyszer pedig Galacsról pénzért kellett táviratoznom, elkerült a kenyér gondja, de annál hevesebben foglal el most, midőn két havi fizetésemtől, melyet még ezután kellene itthon

*) Tárgyhalmaz miatt késett.

elköltenem, már utazásom befejeztével a plojesti vasúti átlomáson megváltam.

Vajha az Ausztria-Magyarország és Románia között, különösen az utóbbi időben, felmerült feszült viszony végre-valahára annyira megjavulna, hogy a román kormánytól szabad jegyet nyerhetnének s a missionárius ne lenne többé kénytelen útiköltségét saját csekély fizetéséből fedezni.

Láng Károly.

VIDÉKI ÉLET.

A brassói ág. ev. káptalani gyűlés.

A brassói ág. ev. egyházmegye káptalani gyűlése 1883-ik évi szeptember hó 13-án délelőtt tartatott meg.

Jelen volt 17 lelkész, meg nem jelent a gyűlésen 7. A nevezetesebb tanácskozási tárgyak, végzések a következők voltak:

1. Eszmecserére adott alkalmat a káptalan gyűlésen egyeseknek szokásos meg nem jelenése. Ez ügyben a gyűlés határozatilag kimondá, hogy a ki ennekutána elfogadható ok- és előleges bejelentés nélkül a gyűlésen részt nem vesz, a pénztárba 2 forintot tartozik befizetni.

Sindel Ferencz egy terjedelmes egyháztörténelmi művet ajánl a gyűlésnek leendő kinyomatás végett.

A káptalani pénztár nincs azon helyzetben, hogy ama művet sajtó alá rendeztesse, s így annak kinyomatása elmaradt.

3. Tárgyalás alá került Luther Márton négy százados születési emlékünnepének megtartása ez év november hó 10-ikén.

E tekintetben a gyűlés — az ide vonatkozó anyag egybegyűjtésére, úgyszintén a sorrend megállapítására — egy 5-ös bizottságot küldött ki, mely ez irányban való működéséről a legközelebbi gyűlésnek beszámol.

4. A főtisztelendő püspök ur utóbbi átirata szerint, Nagy Szebenben egy központi főünnepély leend L. M. 4 százados születése emlékének megünneplése tárgyában, a hová az egyházmegyék és káptalanok gyűlésének küldöttei is, annak idején meghivatnak, de e mellett megtartják ezen ünnepélyt keblileg az egyes hitközségek is: ebből kifolyólag főesperes Haupt Frigyes ur kérdésül teszi fel a gyűlésben, hogy maga a káptalan, mint papi testület, ne tartson-e ilyen ünnepélyt kebeléből rendezetten?

E tárgy tüzetesen megvitattatván, a papi testület által önállólag megtartandó Luther-ünnepély szükségfelettinék tartatván — mellőztetik.

5. Türk lelkész ur a gyűlés előtt felolvassa az egyházmegyében szervezendő fiók nőegyletek felállítási munkálatát, mely dolgozat tüzetesen indokolva hangsúlyozza a gyermekkertek, a szegények és árvák segélyezését, mint főcélakat.

Ezen dolgozat köztetszéssel fogadtatván, ennek létesítése s szabályok szerint való felállítása: Haupt, Sindel, Meschendörfer, Hubes és Flekenmacher lelkész urakra, mint kiküldött bizottsági tagokra bízatik.

6. Eszmecserére szolgáltatott alkalmat egy felső tör-

vónyszéki válóperes pár elutasíttatása, nem fizethetés miatt; mire nézve Schiel törvényszéki tanácsos kiemeli, hogy az érdekelteknél a szegénységi állapot nem volt szabályszerűleg igazolva s e miatt lőnek elutasítva, s az elválasztás e miatt nem történt meg.

A gyűlés az illető kebelbeli lelkészt arra hívja fel, hogy ama válóperesek érdekében tegyen tüzetes jelentést a főtörvényszékhez, utólag beküldvén a tényleges szegénységi állapot igazolását, hogy így nevezettek főtörvényszéki elválasztatásuk létesüljön.

7. Tárgyalás alá került azon tény, hogy 2 hitközségből az inter-vallum illeték nem folyt be, mi miatt az illető lelkészek a papi özvegy-árvai jóléteményekre alig számíthatnak.

Az-illető lelkészek felfejtett tényekkel igazolták magukat, hogy az intercalare jövedelem befolyása nem rajtuk múlt, de igen is az illető presbyteriumokon, kiknek befizetési ellenszegülésük elnézése viszont az egyházi hatóságon múlt el.

8. Panaszok merültek fel egyes hitközségekben a vasárnap meg nem ünneplése s a dologtétélek végzése miatt.

E tárgyban, gyűlési határozat szerint, az alispán ur küldöttség által kévényileg felkéretik, hogy a régebbi és újabb ide vágó szentesített országos törvényeknek sziveskedjék érvényt szerezni, hogy így ne legyenek ama §§. ezutánra csak írott malasztok, hanem a vasárnapi munka legyen valahára beszüntetve, leendő erélyes intézkedése alapján.

Fejér Gyula,
ev. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1883. szept. 29.

— A „Protestans Közlöny“-re a folyó év utolsó negyedére előfizetést nyitunk s felkérjük az egyházi s iskolai ügyek iránt érdeklődő közönséget lapunk szives pártolására. Az előfizetési ár lapunk homlokán olvasható, fölkérjük egyszersmind a feles számú hátrálékosokat hátrálékaik haladéktalan törlesztésére, hogy kötelességeinknek részünkről is eleget tehesünk. Kolozsvárt, 1883 szept. hó végén. A „Protestans Közlöny“ szerkesztősége s kiadóhivatala.

— Királyi adományok. Ő Felsége a leleszi és otrokocsi ref. egyházközségeknek temploma és iskola építésére magánpénztárából 100—100 frtot legkegyelmesebben adományozott.

— Tömeges tanárválasztások. A pápai ref. főiskolához Mocos Gyula, Sebestyén Dávid és dr. Fischer Lajos, — a csurgói ref. főgymnasiumhoz Bodola László, Kaloicsai Endre és Kulcsár Endre, — a hajdu-böszörményi ref. gymnasiumhoz Dózsa István, Török Péter és Péter Károly or. tanárokká választottak meg.

— Erdélyi illetőtégü ref. vallásu theologusok javára a berlini egyetemen egy alapítvány van téve. Az alapítványért, mely két 240—240 német birodalmi márkás ösztöndíjből áll, folyamodbat minden erdélyi illetőségü, reform. vallásu tanuló, ha a berlini egyetemen hittudományi karának beirt rendes hallgatója, és ha azonkívül még azt is bizonyítani tudja, hogy a nagy-enyedi ref. kollégium növendéke. A főnebbieket bizonyító okiratokon kívül még a nagy-enyedi collegium előljáróságától szükséges egy ajánló levél, hogy az illető érdemes és rá van szorulva a stipendiumra, legvégül még az érettségi bizonyítvány is melléklendő. A folyamodások a „Mons Pietatis“ igazgatóságának czimzandók (Berlin, W. Behrenstrasse 71) vagy Stehow lelkésznek (Mittelstrasse 28.) A benyújtás határideje november 1, s ha addig illetékes erdélyi ref. theologus nem jelentkezik, egy német ev. theologusnak adják ki. Bővebb felvilágosítást Stehow lelkész örömmel ad bárkinek is.

— Luther születésének négyszázados emlékére Wittembergában szept. 14- és 15-én tartott ünnepélye a lutheranus egyetemes egyháznak nagyszerűen folyt le. 25,000 emberről többet gyűjtött össze ez ünnepély a történeti nevezetességü városba. Az első napi istentiszteleten dr. Schulze magdeburgi superintendens tartotta az egyházi beszédet Máté 21. 32—43-ik verse alapján, bemutatva Luthert, mint olyat, a ki Krisztust és vallását kívánta az egyház sarkkövévé tenni. Az ünnepi közönség, a trónörökösrel élén, innen a Luther-csarnok felé indult, hol azon teremben, a hol a Luther egyetemi katedrálja állott, a trónörökös felolvasta a császár megbízó levelét, és a csarnokot megnyitottanak nyilvánította, a mely után a Lutherre és korára vonatkozó emlékek és gyűjtemények megtekintése következett. Délután a wittembergi templomokban Luther emlékezetét ünnepelő egyházi és emlékbeszédek tartattak Kögel Dibolius Schrader és Köstlin által. Estve a Luther és Melanchton-emlékeknek kivilágítása. Egyik bankett alkalmával be lének mutatta Luthernek még élő és jelenlevő rokonai, számszerint 8-an, kik közül az egyik, Luther Márton állandóan Londonban lakik. Az ünnepély második napján folytatták a népszerű előadásokat, az egész napot a lutheri egyház által alkotott szeretet munkáinak, egyleteinek, missiojának ismertetésére szentelve. A magyarországi evang. egyházat nt. Láng Adolf ur képviselte, és egyik ünnepély alkalmával nagy tetszéssel fogadott beszédet is tartott.

— Nyilvános köszönet. A n.-sajói káptalan folyó év és hó 20 án tartotta közgyűlését, melyen több tárgyai között olvastatott tek. Fehérvári Károly urnak algondnokká választása. Midőn igen tisztelt algondnokunk a benne helyezett bizalmat megköszönte, egyszersmind kijelenti, maga és neje Theil Anna ő nagysága nevében, hogy az egyetemes domesztika tőkájéhez száz (100) oszt. ért. forinttal járul, mely összeget gyűlés végén be is fizette s már rendeltetése helyére elküldtetett. Éltesse Isten, hogy sokáig munkálhasson az Úr szőlőjében! N.-Sajó, 1883. szept. 26. Alázatos szolgája Tőkés József, n.-sajói ref. pap.

— A szamosujvári ref. egyházközség két új harangja föllállítása alkalmából f. hó 30-án örömmünnepet ül, melyben Kolozsvárról s a vidékről számos meghívott vesz részt. Az ünnepély szónokául az egyházközség Szász Domokos ref. papot kérte föl.

FÓTISZT. NAGY PÉTER PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ
KÖRÖZVÉNYEKET BOCSÁTOTTA KI:

Tudásúl és megtartásúl.

779—1883. Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő nagyméltóságának f. évi július hó

17-éről 1863 sz. a. kelt leirata értelmében utasítom t. lelkész fiait, hogy a más egyházban való egybekelhetésre szóló „engedély-leveleket“, kihirdetési bizonyítványokat s a felmentés (dispensatio) iránti kérvényeket egyenként 50—50 kros bélyeggel lássák el. Ha az egybekelésre vonatkozó engedély-levél és a kihirdetésről szóló bizonyítvány két vagy több eljegyzett párra vonatkozik, az 50 kros bélyeg annyiszor kívántatik, a hány a házasulandók száma. Midőn a kihirdetési bizonyítvány szövege egyszersmind az elbocsátási (dimissionalis) vagyis a fenntjelzett engedély-levelet is magában foglalja, ez esetben az említettek szerint járó bélyegilleték rovandó le.

874—1883. Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága f. év augusztus 5-éről 25,557 számú leirata kapcsában másolatilag közli a m. kir. pénzügyminiszter ur ő nagyméltóságának a pénzügyigazgatóságokhoz intézett azon rendeletét, mely szerint a néptanítók az 1868 évi XXXVIII t. cz. 142. §-ban megállapított illetmények behajtása iránt a szolgabíróhoz, kir. tanfelügyelőhöz vagy a közigazgatási bizottsághoz intézett folyamodványaira a bélyegmentességet kiterjesztette.

Köröztetnek:

924—1883. A k.-kalotai egyházmegyében a kajántói papi állomás másodizben. Javadalma: minden háztól 2 kis v. tavasz búza, 2 k. véka rozs, 1 v. zab, 12 kr; félbérfizetőktől ezeknek fele; az özv. asszonyoktól 3 sing vászon, az egyhk. elvet 20 k. véka ősz búzát az egyik fordulóban, a másikban 24 vékát s végzi ezen földek minden munkáját; 12 kurta öl fa; keresztelésért 20 kr; esketésért 1 frt; temetésért prédikációval 2 frt. Összesen 52 v. búza, 52 v. rozs, 26 v. zab gabona.

Ugyanazon egyházmegyében a kis-kapusi kántor-tanítói lévitái állomás 2-szor. Javadalma: minden külön háztól 2 v. rozs, egy disznóláb, 1 kenyér, 1 sz. fa, 2 új kr. Összesen 86 v. rozs, 42 sz. fa, 42 disznóláb, 42 kenyér, 86 kr. 7 vékás szántó, mivel az egyhk.; 6 kupás török-búza-föld és 1 vékás tavasz búza-föld, mivel az egyhk. 1 szekér szénát termő kaszáló; temetés énekszóval 20 kr; tandij minden gyermektől 8 kr, 1/2 kis véka zab, 1 taliga fa.

Ugyanazon egyházmegyében az ajtoni kántor-tanítói állomás. Javadalma: 160 frt az egyhk. pénztárából; 50 liter v. száraz szemes török-búza az egyhk. magtárából; 7 h. 764 □ öl can. portio haszonélvezete; 7 sz. elegyes tűzifa beszállitva; temetésért énekszóval 20 kr., búcsuztatóval 40 kr; tisztességes lakás gazdasági épületekkel és veteményes kerttel. Pályázati határnap mind három állomásra nézve: október vége. Folyamodványok mindhármát illetően t. t. Szakács István, esp. afához (u. p. Gyalu) Sz.-Lónára küldendők.

867—1883. A sz.-szolnoki egyházmegyében a görcsöni kántor-tanítói állomás. Javadalma: 49 v. gabona; 24 v. bor, 2 h. 1150 □ öl szántó, 2 h. 855 □ öl kaszáló, 590 □ öl kert és 450 □ öl belső haszonélvezete, kinek vonó marhája van, 1/2 szekér fát fizet. Tandij kezdőktől 20 kr, nagyobbaktól 33 kr, 1 csirke, 1 véka csős malé és 1/2 szekér fa; temetésért 20 krajczár, búcsuztatóért külön 13 kr., 1 köből búza 5 frt. Okleveles k.-tanító br. Wesselényi Miklós ő nagyságától 50 frtot kap, mely összeggel az összes fizetés 141 frt 41 kr-ra tehető. Pályázati határnap: október vége. Folyamodványok t. t. Szabó Pál esp. afához Diószára küldendők.

Kolozsvártt, 1883 szept. 28.